

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ ANABİLİM DALI
DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KEKEMELİĞİ OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AKRAN
TUTUMLARI ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE'YE UYARLAMA,
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ (PATCS-TR)**

Ahsen ERİM

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN UYSAL

İSTANBUL-2021

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ ANABİLİM DALI
DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KEKEMELİĞİ OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AKRAN
TUTUMLARI ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE'YE UYARLAMA,
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ (PATCS-TR)**

Ahsen ERİM

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN UYSAL

İSTANBUL-2021

ÖZET

KEKEMELİĞİ OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AKRAN TUTUMLARI ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE'YE UYARLAMA, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ (PATCS-TR)

Kekemeliği olan çocukların, olumsuz akran tutumları açısından risk altında oldukları belirtilmektedir. Bu çalışmanın ilk amacı, Kekemeliği Olan Çocuklara Yönelik Akran Tutumları Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirliğinin yapılmasıdır (PATCS-TR). Çalışmanın ikinci amacı ise kekemeliği olmayan çocukların kekemeliğe yönelik akran tutumlarının; cinsiyetleri, kekemeliği olan birisini bilme durumları, sınıf düzeyleri ve yaşlarına göre olası farklılaşma durumlarının incelenmesidir. Çalışmanın katılımcılarını, Kocaeli ilinden 3-6. sınıf aralığında 844 kekemeliği olmayan çocuk oluşturmaktadır. Çalışmada PATCS-TR Ölçeği'nin yapı geçerliği için Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi uygulanmıştır. Güvenirlik analizleri kapsamında ise iç tutarlılık katsayısı, test-tekrar test güvenirliği ve Ortalama Açıklanan Varyans değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca yarıya bölme yöntemi ile güvenirlik değerleri kontrol edilmiştir. Ölçekten elde edilen puanların, demografik özelliklere göre farklılaşma durumu ise bağımsız örneklem T testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. PATCS-TR Ölçeği'nin; *Olumlu Sosyal Mesafe (OSM)*, *Sözel Etkileşim (SE)* ve *Sosyal Baskı (SB)* olmak üzere üç boyutlu özgün halini koruduğu ve 29 maddelik halinin Türkçe için yapı geçerliğini sağladığı görülmüştür. OSM boyutu için ($\alpha=.934$), SE boyutu için ($\alpha=.802$) ve SB boyutu için ($\alpha=.823$) güvenirlik değerleri hesaplanmıştır. PATCS-TR Ölçeği, rastgele ikiye ayrıldığında ilk grupta yer alan maddelerden hesaplanan Cronbach's Alpha ($\alpha=.904$) iken ikinci grupta yer alan maddelerden hesaplanan Cronbach's Alpha ($\alpha=.926$) olarak bulunmuştur. Ayrıca test tekrar test güvenirliği (.802)'dir. PATCS-TR Ölçeği puanlarının, katılımcı çocukların cinsiyetleri ve daha öncesinde kekemeliği olan birisini bilme durumlarından etkilenmediği bulunmuştur. Bunlarla birlikte, yaş ve sınıf düzeyi arttıkça, kekemeliğe yönelik akran tutumları daha olumlu hale gelmiştir. Sonuç olarak, PATCS-TR Ölçeği, Türkçe için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Akran tutumu, kekemelik, ölçek, ölçek uyarlama, tutum

ABSTRACT

RELIABILITY, VALIDITY AND TURKISH ADAPTATION OF THE PEER ATTITUDES TOWARD CHILDREN WHO STUTTER SCALE (PATCS-TR)

It is stated that children who stutter are at risk in terms of negative peer attitudes. The first aim of this study is to adopt the Peer Attitudes Toward Children who Stutter Scale into Turkish and later to evaluate the its validity and reliabilty on a Turkish sample (PATCS-TR). The second aim of this study is to determine whether the attitudes of the children who do not stutter differed according to their gender, state of knowing someone with stuttering, grade level and age or not. Participants were 844 children who do not stutter from Kocaeli in grades 3-6. Exploratory Factor Analysis and Confirmatory Factor Analysis were applied for the construct validity. Internal consistency coefficient, test-retest reliability and Average Variance Extracted values were calculated for the reliability analysis. In addition, the reliability values were checked by using the split half method. The differentiation status of the scores obtained from the scale according to demographic characteristics were examined by independent sample T test and One-Way Analysis of Variance Test. It was observed that the scale preserved its original three-dimensional form, namely *Positive Social Distance (PSD)*, *Verbal Interaction (VI)*, and *Social Pressure (SP)*, and its 29-item form provided the construct validity for Turkish. Reliability values were calculated for the *PSD* dimension ($\alpha = .934$), for the *VI* dimension ($\alpha = .802$) and for the *SP* dimension ($\alpha = .823$). When the PATCS-TR Scale was randomly divided into two parts, it was found as Cronbach's Alpha ($\alpha = .904$) calculated from the items in the first group, while Cronbach's Alpha ($\alpha = .926$) calculated from the items in the second group. Also, test-retest reliability was (.802) for the total scale. It was found that the scale scores were not affected by the children's gender and the state of knowing someone who stutter. Along with these, as the age and grade level increased, peer attitudes towards stuttering became more positive. As a result, the PATCS-TR Scale can be used as a valid and reliable measurement tool for Turkish school age children.

Keywords: Attitude, peer attitudes, stuttering, scale, scale adaptation

TEŞEKKÜR

Dil ve Konuşma Terapisi Bölümünü kurarak bu alanda eğitim alabilmemizi sağlayan, yolumuza ışık tutan ve öğrencisi olmaktan gurur ve mutluluk duyduğum çok değerli hocam sayın Prof. Dr. Ahmet KONROT'a,

Yüksek lisans tez sürecim boyunca bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, cesaretlendirici ve motive edici tutumu ile her zaman güvenini, akademik ve manevi desteğini hissettiğim, çok sevdiğim ve kendime örnek aldığım çok değerli danışman hocam, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN UYSAL'a,

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübeleri ile yolumu aydınlatan çok değerli hocalarım, Dr. Öğr. Üyesi Şaziye SEÇKİN YILMAZ, Dr. Öğr. Üyesi Evrim GERÇEK ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emrah CANGİ'ye,

Geliştirmiş olduğu ölçeği, Türkiye örneklemine uyarlayabilmemiz, geçerlik ve güvenilirliğini yapabilmemiz için izin veren sayın Dr. Marilyn LANGEVIN'e,

Ölçeğin çeviri aşamasında çalışmamıza değerli katkılar sunan çok değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Gamze YEŞİLLİ PUZELLA, Uzm. DKT Nida ŞANLI COLAY, Öğr. Gör. Özlem OĞUZ ve Öğr. Gör. Aşena KARAMETEYE'ye,

Pandemi koşullarında bu çalışmayı en sağlıklı biçimde yürütebilmem için bana yardımcı olan okul müdürleri, öğretmenler ve tüm katılımcı çocuklara,

Her zaman desteklerini hissettiğim değerli arkadaşlarım, DKT Aylin BAŞARAN, DKT İrem ÖZKARAALP, DKT Ayşe Serra ULUSOY, DKT Ayşe Nur KOÇAK, Nilgün KESGİN ve Miray BALOĞLU'na,

Danışmak istediğim her konuda bana vakit ayıran, bilgi ve tecrübesini içtenlikle paylaşan teyzem, Prof. Dr. Hilmiye AKSU'ya,

Koşulsuz sevgi ve desteklerini her zaman hissettiğim en değerli varlıklarım olan canım anneme ve canım babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, tarafımdan retilildiğini ve şkdar niversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim

Tarih: 05.05.2021

Ahsen Erım

İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN FORMU.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Cümlesi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Önem.....	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Kekemeliğin Doğası	4
2.1.1. Kekemeliğin tanımı ve özellikleri	4
2.1.2. Kekemeliğin sıklığı ve yaygınlığı.....	7
2.1.3. Kekemelikte cinsiyet faktörü.....	7
2.1.4. Kekemeliğin başlangıcı ve prognozu.....	7
2.2. Kekemeliğin Nedenleri Üzerine Görüşler.....	9
2.3. Kekemelik ile İlişkilendirilen Psikososyal Faktörler.....	11
2.3.1. Mizaç.....	12
2.3.2. Kaygı.....	12
2.3.3. Aile dinamikleri.....	13
2.3.4. Akran ilişkileri ve akran zorbalığı.....	14
2.3.5. Tutum.....	16
2.3.6. Kalıplaşmış yargılar (tutumlar-stereotipler), ayrımcılık ve damgalama.....	17

2.3.7. Kekemelikte ayrımcılık, damgalama (stigma) ve kalıplaşmış yargılar (tutumlar/stereotipler).....	18
2.4. Kekemelikte Tutum Araştırmaları.....	19
2.4.1. Yetişkinlerin kekemeliğe yönelik tutumları.....	19
2.4.2. Ebeveynlerin kekemeliğe yönelik tutumları.....	21
2.4.3. Akıcı konuşan çocukların kekemeliği olan akranlarına yönelik tutumları.....	22
2.4.4. Çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörler.....	26
2.5. Kekemelikte Tutum Araştırmalarında Kullanılan Ölçekler.....	28
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	30
3.1. Araştırmanın Modeli.....	30
3.2. Evren ve Örneklem.....	30
3.3. Veri Toplama Aracı.....	31
3.4. Ölçek Uyarlama Süreci.....	34
3.5. Veri Toplama İşlemleri.....	36
3.6. Verilerin Analizi.....	37
3.7. Etik.....	38
4. BULGULAR.....	39
4.1. Yapı Geçerliği	39
4.1.1. PATCS-TR Ölçeği'ne ilişkin AFA bulguları.....	39
4.1.2. PATCS-TR Ölçeği'ne ilişkin DFA bulguları.....	42
4.2. Geçerlik ve Güvenirlik Analizi.....	46
4.3. Cronbach's Alpha Değeri İçin Maddeler Silindiğinde Güvenirlik ve Madde Toplam Korelasyon Değerleri.....	47
4.4. Güvenirlik (Cronbach's Alpha) Değeri İçin Rastlantısal Olarak İkiye Bölme Yöntemi İle Güvenirliğin Kontrol Edilmesi.....	48
4.5. PATCS-TR Ölçeği'nin Test-Tekrar Test Güvenirliği.....	49
4.6. PATCS-TR Ölçek Puanlarının Fark Testleri İle Karşılaştırılması.....	50
5. TARTIŞMA.....	55
5.1. PATCS-TR Ölçeği'nin Geçerlik Analizi Bulgularının Tartışılması.....	55
5.2. PATCS-TR Ölçeği'nin Güvenirlik Analizi Bulgularının Tartışılması.....	57
5.3. PATCS-TR Ölçek Puanlarının Fark Testleri İle Karşılaştırılmasına	

İlişkin Bulguların Tartışılması.....	58
5.3.1. Cinsiyet.....	58
5.3.2. Kekemeliği olan birisini bilme durumu.....	59
5.3.3. Yaş ve sınıf düzeyi.....	60
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
6.1. Sonuçlar.....	61
6.2. Sınırlılıklar ve Öneriler.....	61
KAYNAKLAR	63
EKLER.....	76
Ek 1. Ölçek Uyarlama İzni	76
Ek 2. PATCS-TR Ölçeği.....	77
Ek 3. İntihal Raporu.....	78

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1 : AFA ve DFA Uygulanan Örneklemin Demografik Özellikleri.....	30
Tablo 2 : KMO Ortak Varyans Derecesi Değerleri.....	40
Tablo 3 : PATCS-TR Ölçeği AFA Sonucu Oluşan Alt Boyutlar ve Maddeleri.....	40
Tablo 4 : DFA’da Kullanılan Uyum İndeksleri ve Uyum Değerleri.....	42
Tablo 5 : Madde Bazlı Normal Dağılıma Uygunluk Analizi.....	42
Tablo 6 : PATCS-TR Ölçeği DFA Tablosu.....	45
Tablo 7 : Cronbach’s Alpha Değerleri için Bir Sınıflama.....	46
Tablo 8 : PATCS-TR Ölçeği’ne İlişkin Cronbach’s Alpha, CR ve AVE Değerleri...	46
Tablo 9 : OSM Boyutu için Madde Bazlı Ayrıntılı Güvenirlik Analizi.....	47
Tablo 10 : SE Boyutu için Madde Bazlı Ayrıntılı Güvenirlik Analizi.....	48
Tablo 11 : SB Boyutu için Madde Bazlı Ayrıntılı Güvenirlik Analizi.....	48
Tablo 12 : Güvenirlik Analizi için Yarıya Bölme Yönteminin Kullanılması.....	49
Tablo 13 : Güvenirlik Değerlerinin Test-Tekrar Test Yöntemi ile Karşılaştırılması.....	49
Tablo 14 : Test-Tekrar Test Uygulamasından Elde Edilen Boyut Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	50
Tablo 15 : PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	51
Tablo 16 : PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Kekemeliği Olan Birisini Bilme Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	51
Tablo 17 : PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması...	52
Tablo 18 : PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması.....	53

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1: Ölçek Çevirisinde İzlenen Adımlar.....	35
Şekil 2: PATCS-TR Ölçeği'ne İlişkin DFA Bulguları.....	44

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ASHA : American Speech-Language-Hearing Association

AFA : Açıklayıcı Faktör Analizi

DFA : Doğrulamalı Faktör Analizi

ICF : International Classification of Functioning, Disability and Health

KMO : Kaiser-Meyer-Olkin

OSM : Olumlu Sosyal Mesafe

PATCS-TR : Peer Attitudes Toward Children who Stutter-Türkçe Versiyonu

POSHA-E : Public Opinion Survey of Human Attributes-Experimental

POSHA-S : Public Opinion Survey of Human Attributes-Stuttering

SB : Sosyal Baskı

SE : Sözel Etkileşim

WHO : World Health Organization

1. GİRİŞ

İletişim yaşam boyu var olan dinamik özelliklere sahip bir ileti aktarım süreci olarak ifade edilmektedir. Doğası gereği tüm canlılar gibi insanlar da iletişim kurmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Üstelik insanlar ileti aktarım sürecinde, diğer canlılardan farklı olarak konuşma yoluyla dili kullanabilme yetisine sahip olan canlılardır (Topbaş, 2015, s. 13). Bunlar ile birlikte işitme, dil ve/veya konuşma süreçlerinde meydana gelen bir problem sonucunda kişilerde çeşitli iletişim bozuklukları görülebilmektedir. Konuşmada görülen akıcılık bozuklukları da bir tür iletişim bozukluğu olarak ele alınmaktadır. Kekemelik de konuşma içerisinde ses, hece, sözcük ve öbek tekrarları, ses uzatmaları ve bloklar, şeklinde beliren ve konuşmanın hız, ritim ve akışını etkileyen bir akıcılık bozukluğu türü olarak belirtilmektedir (ASHA, 1993).

Tutum, kişinin herhangi bir psikolojik objeye yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli şekilde oluşturan ve bireye atfedilen bir eğilim olup (Smith, 1968) çok erken yaşlardan itibaren gelişebildiği belirtilmektedir (Augoustinos ve Rosewame, 2001). Alanyazına bakıldığında zaman çeşitli gruplardan bireylerin kekemeliğe yönelik olumsuz tutum ve algılarının olduğu görülmektedir. Bu gruplara öğretmenler (Abdalla ve St. Louis, 2012; Arnold, Li, ve Goltl, 2015), üniversite öğrencileri (Betz, Blood, ve Blood, 2008; Dorsey ve Guenther, 2000), akademisyenler (Daniels, Panico, ve Sudholt, 2011; Dorsey ve Guenther, 2000) ve işverenler (Gabel, Blood, Tellis, ve Althouse, 2004) örnek olarak verilebilmektedir.

İlaveten kekemeliği olan bireylerin akıcı konuşan çocuklar tarafından daha olumsuz değerlendirildiklerini gösteren çeşitli araştırmalar da bulunmaktadır (Franck, Jackson, Pimentel, ve Greenwood, 2003; Panico, Healey, ve Knopik, 2015). Hartford ve Leahy (2007) tarafından yürütülen bir çalışmada, 6-13 yaş aralığındaki çocukların kekemeliği olan kişileri daha ‘sessiz’, ‘gergin’ ve ‘utangaç’ olarak tanımladıkları görülmüştür. Langevin ve ark. (2009b) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da okul öncesi dönem kekemeliği olan çocukların oyuna liderlik etme, dramatik oyuna katılma ve anlaşmazlıkları çözme konularında akıcı konuşan akranlarına kıyasla dezavantajlı konumda oldukları görülmüştür (Langevin, Packman ve Onslow, 2009b).

Başkalarına yönelik olumsuz değerlendirmeler ise çocukların kendilerine benzer olanlara karşı yakın olmaya daha fazla meyilli olmalarına ve kendilerinden farklı özellikler sergileyenlerden korkma ve kaçınma durumlarına sebep olabilmektedir (Levy ve Killen, 2008). Bu durum kekemelik için akıcı konuşan çocukların kekemeliği olan çocuklara yönelik olumsuz özellikler göstermeye meyilli ön yargılı davranışlar sergilemesi şeklinde gerçekleşebilmektedir (Ezrati-Vinacour, Platzky, ve Yairi, 2001; Griffin ve Leahy, 2007; Weidner, Louis, Burgess, ve LeMasters, 2015, Weidner, St Louis, Nakışcı, ve Özdemir, 2017). Kekemeliğe yönelik olumsuz tutumlar ise kekemelik ile ilgili klişeleşmiş yanlış inanışların oluşmasına yol açabilmektedir. Bu şekilde klişelerin oluşturulması da bireyin eşsiz özelliklerini hesaba katmadığı ve bireyi kategorize edip toplumdan ayırttığı için faydasız olarak görülmektedir (Smart, 2001).

1.1. Problem Cümlesi

Langevin ve Hagler (2004) tarafından geliştirilen ‘The Peer Attitudes Toward Children Who Stutter (PATCS) / Kekemeliği Olan Çocuklara Yönelik Akran Tutumları Ölçeği’ nin Türkçe Versiyonu (PATCS-TR), Türkiye örnekleminde geçerli ve güvenilir midir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; Türkiye’de yürütülen kekemeliğe yönelik tutum araştırmalarına katkı sağlamak için; kekemelik araştırmalarında kullanılabilecek ‘PATCS-TR Ölçeği’ adlı ölçme aracını Türkiye örneklemine uyarlamak, geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak olarak belirlenmiştir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. PATCS-TR Ölçeği, ülkemizde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir mi?
2. Çocukların cinsiyeti, kekemeliğe yönelik akran tutumlarını etkilemekte midir?
3. Çocukların daha öncesinde kekemeliği olan birisini bilip bilmeme durumları, kekemeliğe yönelik akran tutumlarını etkilemekte midir?
4. Çocukların yaşları ve sınıf düzeyleri arttıkça kekemeliğe yönelik akran tutumları daha olumlu hale gelmekte midir?

1.3. Önem

Alanyazında kekemelik ile ilgili tutum araştırmalarının güncelliğini ve önemini koruduğu görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalar ise çocukların kekemeliğe yönelik tutumları üzerine odaklanmaktadır (Glover, Louis, ve Weidner, 2019; Weidner, Junuzovic-Zunic, ve Louis, 2020). Bu araştırmada, Langevin ve Hagler (2004) tarafından geliştirilen, PATCS Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılması hedeflenmiştir. Türkiye'de okul çağı çocuklara yönelik geliştirilmiş standardize bir kekemeliğe yönelik akran tutum ölçeği bulunmamaktadır. Söz konusu ölçeğin Türkçe'ye kazandırılmasının, kekemeliğe yönelik tutum araştırmaları alanına fayda sağlayacağı ön görülmektedir.

Kekemeliği olan çocukların, akıcı konuşan akranlarına kıyasla akran zorbalığına daha çok maruz kaldıkları, popüler ve lider olma durumlarını ise daha az yaşadıklarına dair araştırma bulguları (Blood ve Blood, 2004; Davis, Howell, ve Cooke, 2002) da göz önüne alınınca okul çağı çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarının incelenmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Üstelik kekemeliği olan bireylerin maruz kaldıkları akran zorbalığı durumunun uzun dönemli psikososyal etkilerinden de bahsedilmektedir (Blood ve Blood, 2016; Boden, van Stockum, Horwood, ve Fergusson 2016; Klomek ve ark., 2016).

Kekemeliğe yönelik olası olumsuz tutumların tespit edilmesinin konu ile ilgili farkındalık kazandırılması adına önem taşıdığı düşünülmektedir. Tüm bu gerekçeler, kekemeliği olan çocuklara yönelik akran tutumlarını daha olumlu hale getirmeyi ve akran zorbalığını azaltmayı hedefleyen sınıf temelli müdahale programlarının gelişmesine yol açmıştır (Kathard ve ark., 2014; Langevin ve Prasad, 2012; Mallick, Kathard, Thabane ve Pillay, 2018). Kekemeliği olan okul çağı çocukların ihtiyaçlarının ve durumlarının daha iyi anlaşılabilmesi ve bu duruma yönelik yapılacak olan akran eğitimi müdahale programlarının etkililiğinin değerlendirilebilmesi (Langevin ve Prasad, 2012) adına akıcı konuşan çocukların kekemeliği olan akranlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi, uygulama alanı için de iyi bir başlangıç olabilecektir. Dolayısı ile bu ölçüm aracının uyarlanması, hem kekemeliğe yönelik akran tutumlarının değerlendirilmesi hem de olası müdahale programlarının etkililiğinin incelenebilmesi için önem taşımaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Kekemeliğin Doğası

2.1.1. Kekemeliğin tanımı ve özellikleri

Kekemelik, konuşma içerisinde ses, hece, sözcük ve öbek tekrarları, ses uzatmaları ve bloklar, şeklinde belirebilen ve konuşmanın hız, ritim ve akışını etkileyen bir akıcılık bozukluğu türüdür (ASHA, 1993). Kekemeliği olan bireyler, konuşmalarındaki akıcısızlıklara ilaveten fiziksel gerilim ve ikincil davranışlar ile birlikte kaçınma davranışları ve sosyal geri çekilme de gösterebilmektedir (Yairi ve Seery, 2015, s. 30). Kekeleyen bireylerin konuşmalarında görülen tekrar, uzatma ve blok gibi akıcısızlık anlarından kurtulmak veya konuşmada bu tarz kesintilerin olmasından kaçınmak için konuşmalarına fazladan ses, kelime ve ek vücut hareketlerinin eşlik ettiği görülmektedir. Bu hareketlere ek olarak kaygı, şaşkınlık, hayal kırıklığı, utanma veya korku gibi çeşitli olumsuz duygular da yaşayabilmektedirler. Tüm bu durumlar, kekeleyen kişilerin psikososyal hayatlarını olumsuz yönde etkilemekte ve günlük işlevselliklerini azaltmaktadır (Guitar, 2014, ss. 21-22).

Tipik dil ve konuşma gelişimi gösteren bireylerin de konuşmalarında zaman zaman tekrar, revizyon ve bekleme gibi konuşma akışını etkileyen akıcısızlıklar sergileyebildikleri bilinmektedir. Bu gibi akıcısızlıklara sıklıkla çabalama, ikincil davranışlar ve olumsuz duygu ve tutumlar eşlik etmemekte ve “normal akıcısızlıklar” şeklinde adlandırılmaktadırlar (Guitar, 2014, s. 22). Pek çok araştırmacının da belirttiği gibi kekemeliği olan çocuklar, akıcı konuşan akranlarına kıyasla belirli akıcısızlık tiplerini daha sık sergilemektedirler. Ancak yine de akıcısızlık tipi ölçümlerinin, kekemeliği olan bireyler ile akıcı konuşan bireylerin ayırt edilmesi noktasında yetersiz kaldığından da söz etmek mümkündür. Bu nedenle kekemelik ile ilgili ölçüm yöntemlerinin sürekli geliştirilmesinin gereğine dikkat çekilmektedir (Einarsdóttir ve Ingham, 2005). Akıcısızlık tiplerinin dışında kekemelik ve normal akıcısızlık ayrımı için bir diğer önemli faktör de akıcısızlık sıklığı olarak ifade

edilmektedir. Kekemelik için genellikle 100 hecelik bir konuşma örneğinde en az üç kez kekemelik benzeri akıcısızlığa rastlanması bir kriter olarak kabul edilmektedir (Yairi ve Ambrose, 1999). Bu kriter, kekemeliği olan çocukların sınıflandırılması için birçok araştırmada da kullanılmıştır. Örneğin Pellowski ve Conture (2002) ve Zackheim ve Conture (2003), çocuktan alınan 100 hecelik konuşma örneğinde üç veya daha fazla kekemelik benzeri akıcısızlığa rastlanılmasını, çocukların kekemeliğini sınıflamak için bir kriter olarak kullanmışlardır. Özetle en sık gözlenen normal akıcısızlık tipleri doldurucular, revizyonlar ve kelime tekrarları olarak söylenebilmektedir. Üç yaştan itibaren ise çocukların sözcük içi tekrarlarında azalma görülmeye başlanmaktadır. Ayrıca normal akıcısızlık içerisinde her 100 kelimede 10'dan fazla tekrar yapılmaması ve sıklıkla bir bazen iki birimlik tekrar yapılması beklenmektedir. Bir diğer önemli kriter olarak normal akıcısızlığa gerilim, ikincil davranış, olumsuz duygu ve tutumun eşlik etmemesi gösterilmektedir (Guitar, 2014, s. 218).

Kekemelik, güncel kuram ve modellerde çok boyutlu olarak ele alınmaktadır. Bu boyutlar alt başlıklar altında sınıflandırılmaktadır (Yairi ve Seery, 2015, ss. 30-31):

- 1) **Konuşma Özellikleri:** Konuşmanın doğal akışının solunum, fonasyon ve artikülasyon seviyelerinde sekteye uğraması ve ifadelerin tekrar edilerek, uzatılarak ya da kesintili olarak söylenmesi durumudur.
- 2) **Eşlik Eden Fiziksel Davranışlar:** Vücudun diğer bölümlerinde ve özellikle baş ve boyun bölgesinde gergin vücut hareketleri olup genellikle konuşmadaki takılma anları ile birlikte ortaya çıkmaktadırlar. Bu davranışlar, ikincil davranış olarak adlandırılmaktadır. Kekemeliğin ortaya çıkması ve tanınması için gerekli değildir; ancak kişi kekemeliği ile mücadele ederken görülebilmektedir.
- 3) **Fizyolojik Aktivite:** Kekemelik, kan akışındaki değişiklikler, ciltte meydana gelen reaksiyonlar, göz bebeği tepkileri, beyin dalgası aktiviteleri ve diğer fizyolojik değişiklikler ile de ilişkilidir. Bunların çoğu; ancak gelişmiş teknoloji ile gözlenebilmektedir.
- 4) **Duygusal Özellikler:** Konuşma ile ilişkili güçlü duygusal tepkiler görülmesi durumudur. Birçok farklı durumda konuşmaya ilişkin korku oluşması buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu duygusal tepkiler çok yoğunlaştığında ve kişide konuşmaktan kaçınmaya yol açtığında bozukluğun duygusal

boyutu, atipik konuşma boyutunu gölgeleyebilmektedir. Özellikle hassas mizaçlı ve değişime karşı uyumlanması yavaş olan çocuklarda konuşmadaki güçlüklerle karşı korku, konuşmaktan kaçınma, üzüntü ve/veya hayal kırıklığı gibi duygusal tepkiler görülebilmektedir.

- 5) **Bilişsel Süreçler:** Konuşma esnasında kullanılacak ifadelerin seçimi, planlanması, hazırlanması ve yürütülmesi gibi bilişsel temeller kekemelik ile ilişkilendirilmektedir.
- 6) **Sosyal Dinamikler:** Konuşmanın işlevi başkaları ile iletişim kurmaktır. Çoğu konuşucu, karşısında bulunan dinleyicinin ne işittiğine ne düşündüğüne ve nasıl tepki verdiğine dikkat etmektedir. Eğer ki dinleyici bireyin kekemeliğine, konuşmanın mesajından daha fazla dikkat ederse veya daha kötüsü, dinleyici alaycı veya yargılayıcı yorumlar yaparsa konuşmanın iletişimsel etkisi bozulabilmektedir. Bu gibi dinamikler, kekemeliği olan bireyleri dinleyicilere karşı daha özenli olmaya sevk etmektedir. Dahası kekemelik; sohbet başlatma, telefonu cevaplama, romantik ilişki kurma, yeni ortamlara alışma ve kariyer seçimleri yapma gibi sosyal etkileşimler üzerinde de bozucu etkilere sahip olabilmektedir.

Tüm bunlara ek olarak kekemelik bazı çocuklarda dil ve fonolojik özellikler ile de ilişkili olarak ele alınabilmektedir. Son olarak bahsedilen boyutların tümü genetik faktörlerden de etkilenmektedir (Yairi ve Seery, 2015, ss. 31-32). İşlevsellik, Yetiştirimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması Sistemi (ICF), bozukluğun bireyin yaşamı üzerindeki etkisine odaklanarak kekemelik ile ilgili yeni bakış açılarının oluşmasını sağlamıştır. ICF, sağlıkla ilgili tüm deneyimleri vücut yapısı ve işleviyle olduğu gibi bireyin etkinlikleri, hayata katılımı ve bağlamsal faktörler dahilinde açıklamaktadır (WHO, 2001). Modele göre kekemelik bileşenlerinin analizi: a) *etiyojoloji*, b) *vücut işlevindeki engeller (kekemeliğin gözlemlenebilir özellikleri)*, c) *konuşmacının kekemeliğe karşı bilişsel, davranışsal ve duygusal tepkileri*, d) *çevrenin kekemelik üzerindeki etkisi (Örn. Farklı durumlarda konuşmada zorluklar)* ve d) *kekemeliğin kişinin yaşamı üzerindeki genel etkisi (iletişim faaliyetlerindeki sınırlamalar ve katılım kısıtlamaları)* bileşenlerini içermelidir (Yaruss ve Quesal, 2004; WHO, 2001).

2.1.2. Kekemeliğin sıklığı ve yaygınlığı

Kekemelik en az 40 asırdır tüm dünyada çeşitli coğrafyalarda yaşayan her ırktan ve kültürden gelen bireyde görülebilmektedir. Diğer bir deyişle, belirli ırk veya kültürlerle özgü bir bozukluk değildir (Guitar, 2014, s. 42). Sıklık, herhangi bir bozukluğun ortaya çıkma olasılığının tahminsel değeri olarak ifade edilmektedir. Yaygınlık ise belirli bir zaman diliminde bu bozukluğun kaç kişide görülebileceğinin tahminsel değeridir. Okul öncesi dönemde kekemelik sıklığı %5 olarak bildirilmektedir (Yairi ve Seery, 2015, s. 65). Kekemeliğin yaşam boyu ortalama yaygınlık oranının ise %1 olduğu ifade edilse de Yairi ve Ambrose (2013) bu oranın daha düşük olabileceğini belirtmişlerdir. Ülkemizdeki güncel nüfusun 82 milyon olduğu göz önüne alınırsa Türkiye’de bu bozukluğu yaşayan yaklaşık 900.000 kadar kişi olduğu tahmin edilmektedir (Cangi, 2020, s. 264). Kekeleyen çocukların yaklaşık %75’i ise kendiliğinden iyileşme göstermektedir (Guitar, 2014, s. 43).

2.1.3. Kekemelikte cinsiyet faktörü

Okul çağı çocuklarda ve yetişkinlerde kekemeliğin erkek / kadın görülme oranı yaklaşık 3: 1’dir; ancak daha erken dönemde bu oranın 1: 1’e yakın olduğu söylenebilmektedir (Guitar, 2014, s. 43). Buradan yola çıkarak erken çocukluk döneminde kızların iyileşme oranının daha yüksek olduğu sonucuna varılabilmektedir (Ward, 2006, s. 11). Kekemeliğin erkeklerde daha yaygın olma durumu ise kalıtsal faktörler ile açıklanabilmektedir (Yairi, Ambrose, ve Cox, 1996; Yairi ve Ambrose, 2005). Tüm bunlara ek olarak Yairi ve Ambrose (2005), kızlarda kendiliğinden iyileşme durumunun kekemelik başlangıcını takiben bir sene içerisinde gerçekleştiğini; erkeklerde ise bu durumun birkaç yıl alabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca kızlarda bir sene geçmesine rağmen bir gelişme görülmemesinin, kekemeliğin kronikleşme ihtimaline işaret ettiği belirtilmektedir (Manning, 2010, s. 256).

2.1.4. Kekemeliğin başlangıcı ve prognozu

Yapılan araştırmalar, kekemeliği olan çocukların %60’ından fazlasında kekemeliğin üç yaştan önce, %85’inde dört yaştan önce ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısı ile araştırma bulguları, kekemeliğin erken çocukluk döneminde ortaya çıktığı fikrini

desteklemektedir. Bu dönemin çocuklarda konuşma mekanizması, artikülasyon hareketleri, sözdizimsel ve dilsel birimlerde hızlı gelişmelerin yaşandığı dönem olması akıllara kekemelik-artikülasyon-fonoloji-dil bağlantılarını getirmektedir. Ancak bu konuda net bir görüş bulunmamaktadır. Dört yaştan sonra ortaya çıkan kekemeliğin başlangıcında ise etiyolojik faktörlerin farklı bir etkileşiminin olabileceği düşünülmektedir (Yairi ve Seery, 2015, ss. 104-105).

Kekemelik, daha rahat ve gerilimsiz ses veya sözcük tekrarlarının aşamalı artışı şeklinde ya da çoklu tekrar, uzatma ve blokların aniden patlak vermesi şeklinde görülebilmektedir. Bir diğer ifadeyle, başlangıcı ani veya aşamalı bir biçimde gerçekleşebilmektedir (Guitar, 2014, s. 43). Erken dönemde kekelemeye başlayan çocukların büyük bir kısmı profesyonel bir destek almaksızın kendiliğinden iyileşme göstermektedir. Bir kısmında ise kekemelik kronik bir seyir izlemektedir. Hangi çocuğun kendiliğinden iyileşen hangi çocuğun kronik kekeleyen grubun içerisinde olacağı konusunda ise koruyucu faktörler ve risk faktörleri, klinisyenlere ipuçları sunmaktadır (Yairi ve Seery, 2015; s. 105).

Risk faktörlerinin belirlenmesinde ise yapılan boylamsal çalışmalar önem taşımaktadır. Yapılan pek çok boylamsal çalışma sonucunda; ailede kekemelik öyküsünün bulunması, çocuğun cinsiyetinin erkek olması, bozukluğun geç yaşta ortaya çıkması ve altı aydan daha uzun süredir devam etmesi, kekemelik şiddetinin giderek artması, dil özelliklerinin çok ileri ya da geri olması, fonolojik farkındalık becerisinde zayıflık gibi faktörler kekemeliğin kronik bir seyir izlemesi olasılığını artıran risk faktörleri olarak kabul edilmektedir (Yairi ve Seery, 2015; ss. 104-105). Yapılan başka bir çalışmada da kardeş sayısının fazla olması, stres yaratıcı etmenlerin fazlalığı ya da kekemeliğe ikincil davranışların eşlik etmesi gibi durumlar da kekemeliğin kronikleşmesinde negatif öngörücüler olarak yer almaktadır (Yüksel, Alaca, ve Sizer, 2020). Yapılan güncel çalışmalar, yukarıda belirtilenlere ek olarak çocuğun mizaç özellikleri (Uysal ve Özdemir, 2019), özellikle erkek çocuklarda konuşmanın temel motor süreçlerinde gecikmeler, anlamsız sözcük tekrarı zayıflık, 4-5 yaştaki kekemelik şiddeti ve merkezi sinir sisteminin dil işleme ağlarında gecikmiş veya atipik işleyişin de kekemeliğin kronik bir seyir izlemesinde öngörücü olabileceğini göstermiştir (Walsh ve ark., 2018).

2.2. Kekemeliğin Nedenleri Üzerine Görüşler

Kekemeliğin nedeni ile ilgili pek çok kuram ve yaklaşım bulunmaktadır. Bunların bir kısmı bozukluğu psikolojik temelde ele almaktadır. 1920 ve 1930'lu yıllardaki yaklaşımlar, Freud'un psikanaliz teorisine atıfta bulunarak kekemeliği bir tür kişilik bozukluğu olarak ele almışlardır (Ambrose, 2004). Örneğin Coriat (1928), bozukluğun bebeğin psikoseksüel gelişiminin oral aşamasındaki fiksasyondan kaynaklandığını iddia etmiştir. Travis (1957) ise kekemeliği kabul edilemez içsel duygu ve düşünceleri baskılayan bir araç olarak tanımlamıştır. Bu görüşe göre çocuk konuşmak istemektedir; ancak kabul edilemez duygu ve düşüncelerini açığa çıkarmaktan korkarak kekeleyen bir konuşma sergilemektedir.

Kısacası 1920'lerden 1980'lere kadar kekemeliği olan bireyler hakkında çok sayıda kişilik çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgular karmaşık olmakla birlikte kekemeliği olan bireylerin daha nevroitik olmadıkları ortaya konmuştur (Goodstein, 1958). Günümüzde kekemeliği bir nevroz olarak ele almak mantıksız olarak kabul edilmekle birlikte, yapılan bazı çalışmalarda kaygı özelliklerine odaklanılmaktadır. Örneğin Craig ve ark. (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, kekemeliği olan yetişkin bireylerdeki sürekli kaygı durumu geniş bir örneklem üzerinde araştırılmıştır. Çalışma bulguları, kekemeliği olan yetişkin bireylerin daha fazla sürekli kaygı belirtisi sergilediklerini göstermiştir. Ancak kaygının kekemeliğin bir nedeni değil, bir sonucu olarak ortaya çıkabileceği belirtilmiştir (Craig, Hancock, Tran, ve Craig, 2003). Günümüzde ise kekemeliği olan bireylerin kaygı belirtileri sergilemeye yatkın olabilecekleri ve bu yatkınlığın diğer faktörler ile karmaşık bir etkileşiminin olabileceğine de dikkat çekilmektedir (Kefalianos, Onslow, Block, Menzies, ve Reilly, 2012).

Kekemeliğin nedenlerine yönelik ortaya atılan bazı görüşler ise öğrenme kuramlarını temel almaktadır. Örneğin klasik koşullanma ve kekemelik ilişkisini bir örnek üzerinden açıklamak mümkündür. Daha önce olumsuz bir dinleyici tepkisi ile karşılaşmayan bir çocuğun daha kolay ve rahat bir kekemelik sergilediği düşünülmektedir. Ancak kekemeliği olan çocuk, dinleyiciden olumsuz bir tepki aldığı zaman (Örn. Sabırsızlık, ifadesini düzeltmesi vb.) çocuğun duygusal tepkisinin tetiklenip gerileyebileceği ifade edilmektedir. Bu noktada daha önce nötr olan uyaran (kekemelik) birkaç kez koşullu uyaran (gerilim tepkisi) ile eşlenir ise kekemeliğin de bir koşullu uyaran haline gelebileceği belirtilmektedir. Yani kekemelik deneyimi herhangi bir olumsuz dinleyici

tepkisi olmasa bile gerilim tepkisini açığa çıkarabilecektir. Edimsel koşullanmada ise bir davranışın ortaya çıkma sıklığı, davranışı takip eden sonuçlar ile ilgili olarak ele alınmaktadır. Bir davranış için ödül gelirse davranış artmakta, ceza gelirse davranış azalmaktadır. Bu durum da kekemelikte ortaya çıkan ikincil davranışları açıklamak için kullanılmaktadır (Guitar, 2014, ss. 139-143).

Yine öğrenme teorileri kapsamında ele alınan Johnson'ın (1959) Diagnozejenik Kuramına göre kekemelik, konuşucunun ağzında değil, ebeveynin kulağında başlamaktadır. Bir diğer ifade ile ebeveynler çocuklarının normal akıcısızlıklarına olumsuz tepki gösterdikçe çocuklar da akıcısızlıklardan kaçınma davranışları sergilemeye başlamaktadır. Bu kaçınma davranışları da kekemelik ile sonuçlanmaktadır. Diğer bir görüş ise kekemeliğin bir yaklaşma-kaçınma dürtüsünden kaynaklanmasıdır. Bu görüşe göre kekemelik büyük ölçüde suçluluk duygusundan kaynaklanmaktadır. Burada bahsedilen suçluluk, kekemeliğin başlangıcında ortaya çıkan olumsuz çağrışımları ve duyguları ifade etmektedir. Kekeleyen kişi, iki karşıt ihtiyaç arasında bir çatışmaya kapılmaktadır: konuşma ihtiyacı ve kekemelik korkusuyla sessiz kalma ihtiyacı. Bu iki ihtiyacı dengelemeye çalışırken ortaya çıkan akıcısızlıklar ise kekemelik davranışlarını yansıtmaktadır (Sheehan, 1953).

Kekemeliğin nedenlerine yönelik çok sayıda biyolojik temelli yaklaşım da ortaya konmuştur. Bu yaklaşımların içeriklerine 1) *beyin hemisferlerinin aktivasyonundaki baskınlık anormallikleri* (DeNil, Kroll, Kapur, ve Houle, 2000) , 2) *konuşma için gerekli olan sıralı hareketlerin zamanlanmasında problemler* (Kleinow ve Smith, 2000), 3) *konuşma için gerekli olan hareketlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili motor problemler* (Peters, Hulstijn, ve Van Lieshout, 2000), 4) *işitsel geri bildirim ile ilgili sorunlar* (Cherry ve Sayers, 1956) ve 5) *genetik farklılıklar* (Kang, 2015) örnek olarak gösterilebilmektedir. Biyolojik yaklaşımlar haricinde öne çıkan bir diğer yaklaşım ise psikolinguistik yaklaşımlardır. Kekemelik ve fonolojik bozuklukların sıklıkla birlikte görülmesi, iki bozukluğun mekanizmasındaki muhtemel ortaklıkların araştırılmasına yol açmıştır (Ambrose, 2004). Bu yaklaşımlara göre fonolojik kodlama, kelimeleri geri çağırma ve kelimelerin fonolojik segmentasyonu gibi becerilerde gözlenen sorunlar konuşmadaki akıcısızlıklara yol açabilmektedir (Postma ve Kolk, 1993).

Tüm bu belirtilenler ışığında kekemelik bir dil bozukluğu mu, psikolojik bir bozukluk mu, öğrenilmiş bir davranış mı, motor bir bozukluk mu yoksa genetik bir

bozukluk mu sorusu oluşabilmektedir. Bu sorunun ise tek bir seçeneği içerecek bir yanıtı bulunmamaktadır. Hepsinin birleşiminin, kekemeliğin etiyolojisinde rol oynayabileceği belirtilmekte ve çok faktörlü bir yaklaşım gerekli görülmektedir (Ambrose, 2004). Bu bakış açısı ile kekemeliğin nedenlerine yönelik geliştirilmiş çok faktörlü yaklaşımlar bulunmaktadır.

Örneğin Smith ve Kelly'nin (1997) **Multifaktöriyel Dinamik Modeller Yaklaşımında**, akıcılık bozukluğunun altında yatan bir dizi bileşenin etkileşiminin varlığından ve her bir bileşenin katkısının bireyden bireye ve bir birey içinde de zamanla değişebileceğinden bahsedilmektedir. **Talepler ve Kapasiteler Yaklaşımı** (Starkweather ve Gottwald, 1990), bireyin kendisinden ya da çevrenin bireyden beklediği taleplerin bireyin dil, motor, psikoloji ve biliş kapasitesini aştığında akıcısızlığın ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Riley ve Riley' nin (2000) **Yeniden Düzenlenmiş Bileşenler Modelinde**; fiziksel faktörler, mizaç özellikleri ve dinleyici tepkilerinin karmaşık etkileşimleri neticesinde akıcısızlığın görüldüğü ifade edilmektedir. **Kekemeliğin İletişim ve Duygu Modeli** ise kekemeliğin ortaya çıkmasında temel olarak kabul edilen distal faktörler (genetik ve çevresel faktörlerin etkileşimi), proksimal faktörler (çocuğun konuşmayı planlama ve üretme etkileşimi), tetikleyici faktörler (çocuğun baş etme stratejileri ve akıcısızlık anlarına verdiği tepkiler) ve konuşmada gözlenen akıcısızlık durumlarından oluşmaktadır (Conture, Walden, Arnold, Graham, Hartfield, ve Karrass, 2006). **İkili Yatkınlık Stresör Modelinde**, kekemeliği olan bireylerin duygusal (duygusal tepkisellik ve duygusal regülasyon) ve dilsel açıdan kekemelik geliştirmek için yatkınlıklarının oldukları ve bu yatkınlığın stres verici uyaran ile birleşiminin de kekemelik ile sonuçlanabildiği ileri sürülmektedir (Walden, Frankel, Buhr, Johnson, Conture, ve Karrass, 2012). Çok faktörlü modeller içerisinde en güncel modellerden birisi ise Smith ve Weber (2017) tarafından geliştirilen **Multifaktöriyel-Dinamik Yolaklar Modelidir**. Bu model içerisinde kekemeliğin başlangıcında ve seyrinde dilsel, duygusal ve motor faktörlerin doğrusal olmayan karmaşık ve dinamik bir etkileşim içerisinde olduklarından bahsedilmektedir.

2.3. Kekemelik ile İlişkilendirilen Psikosyal Faktörler

Kekemeliğin bireyin yaşamında sosyal, duygusal ve bilişsel açılardan geniş bir etkisi bulunmaktadır (Yaruss ve Quesal, 2006). Kekemeliğin ortaya çıkması ve devam etmesi

konusunda görüş bildiren modellerin birçoğu, kekemeliğin psikososyal bileşenlerine de modelleri içerisinde yer vermektedirler (Riley ve Riley, 2000; Smith ve Weber, 2017). Bir diğer deyişle, sosyal ve duygusal faktörlerin kekemeliğin ortaya çıkması ve gidişatında önemli rollerinin olduğu ifade edilmektedir (Furnham ve Davis, 2004).

2.3.1. Mizaç

Birçok araştırmacı, kekemeliğin başlangıcı ve seyrinde mizaç özelliklerinin etkili olabileceğini vurgulamaktadır (Furnham ve Davis, 2004). Kekemeliği olan çocukların akıcı konuşan akranlarına kıyasla daha **tepkisel** (Ambrose, Yairi, Loucks, Seery, ve Throneburg, 2015; Eggers, Luc, ve Van den Bergh, 2010; Karrass ve ark., 2006; Uysal ve Özdemir, 2019), **daha az uyum sağlayabilen** (Anderson, Pellowski, Conture, ve Kelly, 2003) ve **daha çok içedönük** (Giorgetti, Oliveira, ve Giacheti, 2015) bir mizaç özelliğine sahip olabilecekleri belirtilmektedir. Bunun yanı sıra mizacın **dikkat** (Eggers, De Nil, ve Van den Bergh, 2013; Felsenfeld, van Beijsterveldt, ve Boomsma, 2010; Karrass ve ark., 2006; Rocha, Yaruss, ve Rota, 2020; Uysal ve Özdemir, 2019) ve **aktivite** (Eggers ve ark., 2010; Giorgetti ve ark., 2015) boyutlarının da kekemelikte önemli bir role sahip olabileceği ifade edilmektedir. Öte yandan kekemeliği olan ve olmayan çocuklar arasında mizaç özellikleri bakımından fark bulmayan çalışmalara da rastlanmaktadır (Reilly ve ark., 2013; Smith ve ark., 2017).

2.3.2. Kaygı

Araştırmalar, kekemeliğin özellikle de yüksek talep gerektiren sosyal bağlamlarda (Craig, 1990) artmış kaygı belirtilerine yol açabileceğini göstermektedir (DiLollo, Manning, ve Neimeyer, 2003). Örneğin Cherif ve ark. (2018) tarafından yürütülen bir çalışmada, kekemeliği olan çocukların akıcı konuşan akranlarına kıyasla daha çok kaygı belirtisi ve hem genel hem de akademik alanda daha düşük benlik saygısı gösterdikleri bulunmuştur. Okul çağı kekemeliği olan çocuklarda akıcı konuşan akranlarına kıyasla belirli kaygı tiplerinin daha çok görüldüğü de belirtilmiştir (Iverach ve ark., 2016; McAllister, Kelman, ve Millard, 2015).

Kekemeliği olan çocukların hem sürekli ve durumluk hem de sosyal kaygı belirtilerini akıcı konuşan akranlarına kıyasla daha çok sergiledikleri de ifade

edilmektedir (Blood ve Blood, 2007; Blood, Blood, Tellis, ve Gabel, 2001; Cherif ve ark., 2018; Mulcahy, Hennessey, Beilby, ve Byrnes, 2008). Tüm bunlara karşın kekemeliği olan ve olmayan çocuklar arasında kaygı özellikleri açısından farklılık saptamayan çalışmalara rastlamak da mümkündür (Craig ve Hancock, 1996; Rocha ve ark., 2020; Smith ve ark., 2017).

2.3.3. Aile dinamikleri

Kekemeliğin sadece çocuk üzerinde değil aynı zamanda çocuğun aile dinamikleri üzerinde de etkisi bulunabilmektedir (Langevin, Packman, ve Onslow, 2010; Plexico ve Burrus, 2012). Bu farklılaşan dinamikler çocuk üzerinde etkisini gösterebilmektedir. Örneğin Lau ve ark. (2012) tarafından yürütülen bir çalışmada, kekemeliği olan çocuklar ailelerinin akıcı konuşmaları ile ilgili fazla tavsiye vermeleri ve kekemelikleri hakkında başka kişiler ile konuşmaları konusunda hayal kırıklığı yaşadıklarını belirtmişlerdir (Lau, Beilby, Byrnes, ve Hennessey, 2012). Kekeleyen kardeşi olan çocukların bir kısmı ise kardeşlerinin kekemeliği olduğu için hem hayal kırıklığı yaşadıklarını hem de onlar akran zorbalığına maruz kaldıklarında üzüldüklerini belirtmektedirler. Aynı zamanda akıcı konuşan çocukların bir kısmı, kekeleyen kardeşlerini bu konuda koruma ihtiyacı hissettiklerini de dile getirmişlerdir (Beilby, Byrnes, ve Young 2012).

Yapılan bazı çalışmalar ise kekemeliğin ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir. Özellikle bir çalışmada, ebeveyn-çocuk arasında algılanan güven açısından kekemeliği olan grupta daha düşük bağlanma skorları saptanmıştır (Lau ve ark., 2012). Ebeveynin kekemeliği olan çocuğuna akıcı konuşan çocuğuna kıyasla daha çok ilgi gösterdiğini ve daha iyi davrandığını belirten bir çalışmaya da rastlanmaktadır (Beilby ve ark., 2012). Kekemelik, çocuğun arkadaşları ve yetişkinlik döneminde ise eşler üzerinde de etkili olabilmektedir (Beilby, 2014). Örneğin Beilby ve ark. (2013) tarafından yapılan bir çalışma, kekemeliği olan kişilerin ve akıcı partnerlerinin kekemeliğe verdikleri tepkilerde ve iletişimde algılanan zorluklarda benzer deneyimler yaşadıklarını göstermiştir (Beilby, Byrnes, Meagher, ve Yaruss, 2013).

2.3.4. Akran ilişkileri ve akran zorbalığı

Zorbalık tipik olarak, hedeflenen bir kurban üzerinde daha fazla güce sahip bir kişi (zorba) tarafından defalarca kasten gerçekleştirilen fiziksel, sözlü, ilişkisel veya siber saldırganlık eylemi olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1993). Zorbalık sorunu, dört ana grubu içermektedir: zorbalığı uyulayanlar, zorbalığa maruz kalanlar (kurbanlar), bir durumda zorba bir başka durumda ise kurban olan çocuklar ve diğerleri. Ayrıca zorbalık yapan çocuklar buna devam ederek akran grubu içindeki sosyal statülerini korumaktadırlar (Craig ve Pepler, 2007).

Özel gereksinimli çocukların, tipik gelişen akranlarına kıyasla akran zorbalığı açısından daha çok risk altında oldukları belirtilmektedir (Hartley, Bauman, Nixon, ve Davis, 2015; Rose, Simpson, ve Moss, 2015). Yapılan birçok çalışmada da kekemeliği olan çocuk, ergen ve yetişkinlerin, akıcı konuşan bireylere kıyasla akran zorbalığına daha çok maruz kaldıkları görülmektedir (Blood ve Blood, 2004, 2007; Blood, Blood, Tramontana, Sylvia, Boyle, ve Motzko, 2011; Davis ve ark., 2002; Hugh-Jones ve Smith, 1999).

Langevin ve ark. (1998) tarafından yapılan bir çalışmada, kekemeliği olan 28 çocuğun %57'sinin kekemeliklerinden dolayı akran zorbalığına maruz kaldıkları bulunmuştur. Bu çocukların %81'i, akran zorbalığına maruz kalmalarından dolayı üzüntü yaşadıklarını bildirmişlerdir (Langevin, Bortnick, Hammer, ve Wiebe, 1998). Kekemeliği olan bireyler, etkileşimleri sırasında okul öncesi dönemde bile akranlarından olumsuz tepkiler görebilmekte ve bu durum da sosyal etkileşimlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Langevin ve ark., 2009b). Kekemeliği olan ve olmayan çocukların akran ilişkilerinin incelendiği bir çalışmada ise kekemeliği olan çocukların popüler olarak daha az kategorize edildikleri, lider olarak tanımlanma olasılıklarının daha düşük olduğu ve akranları tarafından daha sık reddedildikleri ortaya konmuştur. İlaveten kekemeliği olan çocukların zorbalık mağduru olarak tanımlanma olasılıklarının, akranlarına kıyasla üç kat daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Davis ve ark., 2002). Zorbalığa uğrama ile kekemelik şiddeti arasında ise doğrudan bir ilişki olmadığı belirtilmiştir (Davis ve ark., 2002; Langevin ve ark., 1998).

Kekemeliği olan çocuklarda akran zorbalığının kısa ve uzun süreli olarak psikolojik, duygusal ve sosyal açılardan çeşitli sonuçları bulunmaktadır. Öz güven kaybı, benlik saygısında düşüş, geri çekilme, suçluluk, utanç, hayal kırıklığı, depresyon, arkadaş

edinmekte zorluk, okul yaşamında olumsuz etkiler ve kekemelik davranışlarının artması kısa süreli sonuçlara örnek olarak gösterilebilmektedir. Görülen bu kısa süreli sonuçların bir kısmının ise (Örn. Düşük özgüven ve düşük benlik saygısı), yetişkinlik döneminde de devam ettiği belirtilmektedir. Diğer uzun süreli etkiler de kekemeliği olan bireyin iş seçimleri ve potansiyelini tam olarak kullanamaması gibi durumları içermektedir (Hugh-Jones ve Smith, 1999). Ayrıca kekemeliği olan bireylerde çocukluk dönemlerinde görülen akran zorbalığının, zorbalığa maruz kalma bitse dahi yetişkinlik dönemlerinde önemli psikososyal problemler ile ilişkili olabileceğine dikkat çekilmektedir (Blood ve Blood, 2016; Boden ve ark., 2016; Klomek ve ark., 2016).

Diğer taraftan kekemeliğe eşlik edebilen sosyal kaygının da akran zorbalığı gibi çocuğun yaşadığı olumsuz deneyimler ile ilişkili olabileceği öne sürülmektedir (Menzies, Onslow, Packman, ve O'Brian, 2009). Bir diğer ifadeyle, kekemeliği olan bireylerin yaşamları boyunca yaşadıkları iletişim zorlukları ve olumsuz deneyimlerin sosyal kaygı geliştirmelerinde etkisinin olabileceği belirtilmektedir. Yanı sıra sosyal kaygı bozukluğunun, sosyal etkileşim fırsatlarında azaltıcı etkisinin olabileceği de söylenmektedir (Iverach ve Rapee, 2014).

Zorbalığın nedeni ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı çocuklar düşük benlik saygısı gibi kendileri ile ilgili problemlerden dolayı yaşatlarını zorbalığa maruz bırakabilmektedirler (Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt, ve Caspi, 2005). Bazı çocuklar ise diğer kişilerde gözlemledikleri farklılıkları anlayıp kabul edememekte ve bu da onları zorbalık konusunda teşvik etmektedir (Rodkin ve Hodges, 2003). Her iki durumda da zorba olarak tanımlanan zorbalığı yapan kişiler, kurbanlarından olumsuz tepki aldıkça bu davranışlarını devam ettirmek istemektedirler. Olumsuz tepki almadıkları zaman ise aradıkları olumsuz tepkiyi başka kişiler üzerinde aramaya başlayabilmektedirler. Zorbalık davranışındaki bu kalıbı tanımanın, zorbalığın oluşumunun nasıl en aza indirebileceği konusunda stratejiler geliştirmede ipucu verebileceği düşünülmektedir. Kekemelikte akran zorbalığının nedeninin kekemelik değil akran zorbalığını yapan çocuk olduğunun bilinmesi önem taşımaktadır. Ayrıca kekemeliğin nedeninin karmaşıklığı ve çok boyutlu doğası gereği konunun diğer çocuklar tarafından anlaşılmaması şaşırtıcı değildir. Bu da akıcı konuşan çocukların kekeleyen akranlarına verecekleri tepkilerinin nasıl olması konusunda belirsizlik yaşamalarına sebep olmaktadır. Tüm bunlar kekemelik terapilerinin içeriğinde kekemelik hakkında

diğer kişilere bilgilendirici eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Yaruss, Reeves, ve Herring 2018).

Öte yandan kekemeliği olan çocukların okul etkinliklerine veya sosyal gruplara sözlü olarak katılım göstermede daha gönülsüz olmalarının, utangaç veya içe kapanık olarak görülmelerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Algılanan bu özelliklerin de kekemeliği olan çocukların akran ilişkilerinde güçlükler yaşamalarına ve zorbalığın hedefi haline gelmelerine yol açabileceği düşünülmektedir (Furnham ve Davis, 2004). Tüm bu bilgiler ışığında kekemeliği olan çocuklar ile çalışan dil ve konuşma terapistlerinin kekemelik ile birlikte zorbalık konusunda da farkındalık, bilgi düzeyi ve zorbalık ile ilgili müdahale stratejileri açısından kendilerini geliştirmelerinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Blood, Boyle, Blood, ve Nalesnik, 2010; Yaruss ve ark., 2018).

2.3.5. Tutum

Tutum, kişinin herhangi bir psikolojik objeye yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli şekilde oluşturan ve bireye atfedilen bir eğilim olarak tanımlanmaktadır (Smith, 1968). Bu tanımda üç özellik dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, **‘bireye atfedilen eğilim’** kavramıdır. Tutum, kişilerin davranışlarından çıkarımlarda bulunarak o kişilere atfedilen eğilim olup doğrudan gözlemleyebileceğimiz bir özellik değildir. Bir diğer deyişle, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir; ama ortaya konan davranışın kendisi değildir. Tutum, doğrudan gözlenemese de kişide var olan tutumlar belirli davranışlara yol açabildiği için belirli davranışların gözlenmesi sonucunda kişide olan tutum hakkında bir fikre varılabilmektedir. Tanımda geçen ikinci özellik **‘psikolojik obje’** kavramıdır. Bu kavram ile ifade edilmek istenen ise bir kişi için anlamlı olan bir nesnenin başka bir kişi için aynı anlamı ifade etmeyebileceği şeklindedir. Sözelimi masa kavramı X kişisi için sadece üzerine eşyalarını koyabileceği bir nesne iken Y kişisi için baba yadigarı anlamını taşıyabilmektedir. O halde Y kişisi için masa kavramı, üzerinde olumlu tutumlara sahip olunan bir psikolojik obje haline gelmiştir. Tutum tanımında bir diğer önemli özellik de **‘düşünce, duygu ve davranışların sürekliliği’** üzerinedir. Buradan da anlaşılabileceği gibi tutum kavramı; duygu, düşünce davranış üçlüsünü bütün olarak ifade etmektedir Nitekim bu üç öge, tutumun bileşenlerini oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, ss. 129-134).

Tutumların çok erken yaşlardan itibaren gelişebildiği belirtilmektedir (Augoustinos ve Rosewame, 2001). Tutumların; tutum objesi ile gelişen doğrudan bir yaşantı,

anne/baba veya sosyal çevre ya da medya yolu ile öğrenilebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca bazı kişiler, belirli gruplara karşı kalıplaşmış tutumlara (yargı/stereotipi) da sahip olabilmektedirler. Yani bazı kişiler belirli grupları tipleştirme eğilimi gösterebilmektedirler. Kişinin belirli bir gruba yönelttiği olumsuz tutumlar ise ön yargı olarak ifade edilmektedir. (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 148).

2.3.6. Kalıplaşmış yargılar (tutumlar/stereotipler), ayrımcılık ve damgalama (stigma)

Bir kişi, bir grup hakkında ne kadar az bilgi düzeyine sahip ise o gruba yönelik çevresinden gelen fikirleri o kadar kolay kabul edebilmekte ve o grubu edindiği özellikler ile tipleştirebilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 147). Kalıplaşmış yargı kavramı, bir grubun diğer bir grup üzerindeki karikatürize edilmiş, basitleştirilmiş, duygusallaşmış ve deneyimden bağımsız olan inancını ifade etmektedir (Kızılcıkel ve Erjem, 1994). Başka bir ifade ile kişinin belirli bir gruba karşı sahip olduğu özet bilgi, kalıplaşmış yargı olarak adlandırılmaktadır. Bu kalıplaşmış yargıların, kişilere grup ya da gruplar hakkında kestirmeden fikir verebileceği belirtilmektedir. Yani bu gibi kalıp yargılar, kişinin bilgisi olmasa dahi belirli bir gruba yönelik belirli davranış beklentileri içerisinde olabileceğini ifade etmektedir. Kişilerde görülebilen kalıplaşmış yargılar, ayrımcılık gibi sonuçlara yol açabilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 148).

Kişinin bir gruba ya da bir grup üyesine karşı sahip olduğu negatif tutumlar gerekçesi ile olumsuz davranışlarda bulunması ayrımcılık olarak ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 148). Toplumsal düzeyde gerçekleşen ayrımcılık ise görece kalıcı biçimde gerçekleşen, bir kesimin başka bir kesim ile ilişkisini fiziksel veya sosyal açıdan uzak kılan ve ön yargı içeren bir eğilimi ifade etmektedir (Demirel, 2011).

Herhangi bir bozukluk ile ilgili olumsuz tutumlar sosyal bir ağa yayılabilmekte ve bu durum, damgalama (stigma) olarak adlandırılmaktadır. Genel anlamda damgalama, insanlar hakkında olumsuz kalıplaşmış yargıların tetiklediği statü kaybı ve ayrımcılıktır (Link ve Phelan, 2001). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), damgalamayı, “bir bireyin reddedilmesine, ayrımcılığa uğramasına ve toplumun bir dizi farklı alanına katılmaktan dışlanmasına yol açan bir etmen olarak görmektedir. Ayrıca damgala(n)manın hem bireyin öz saygısını etkilediğinden hem de ruhsal rahatsızlıkların önlenmesi, psikolojik iyi oluş ve etkili bakım ve tedavinin sağlanmasını engellediğinden bahsedilmektedir

(WHO, t. y. a.). Damgalama tanımlarından birisi de Goffman'ın (1963, s. 3) Go Man kitabından gelmektedir. Bu kitap içerisinde damgalama, kişiyi herkesin gözünde bütün ve sıradan bir insandan, damgalı ve küçümsenen bir kişiye indirgeyen derin ve itibarsızlaştırıcı bir nitelik olarak tanımlanmaktadır.

Link ve Phelan (2006), damgalanmış bir özelliğin birey için nasıl olumsuz sonuçlara yol açabileceğinden bahsetmektedirler. Corrigan ve ark. (2011), toplum tarafından damgalanma kavramını içselleştirilmiş (öz) damgalama kavramından ayırarak ileri bir damgalama modeli ileri sürmüşlerdir (Corrigan, Rafacz, ve Rüşch, 2011). Toplum damgalaması, damgalanan gruba yönelik toplumdaki bireylerin inançlarını ve eylemlerini temsil etmektedir. Kendini damgalama ise damgalanan bireyler arasında bu toplum damgalamasının içselleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bir diğer deyişle içselleştirilmiş damgalama, kişinin kendisi tarafından olumsuz kalıplaşmış ifadelerin içselleştirilmesiyle tetiklenen değersizleştirme, utanç, gizlilik ve geri çekilmedir (Corrigan, 1998). Bu modele göre içselleştirilmiş damgalama, toplumun olumsuz damgalamalarından daha önce gelmektedir. Bu modelin akıl hastalığı alanındaki popülerliğine rağmen, bazı araştırmacılar, içselleştirilmiş damgalamanın toplum damgalamasından daha önce gelmesi gerektiği fikrine karşı çıkmışlardır (Livingston ve Boyd, 2010). Bunlarla birlikte, damgalamanın nedeninin genellikle *bilgi sorunları (cehalet)*, *tutum sorunları (ön yargı)* ve *davranış sorunları (ayrımcılık)* olmak üzere üç temel bileşen üzerine odaklandığı görülmektedir. Bu üç temel bileşen sosyal psikolojide *biliş*, *duygu* ve *davranış* kavramları ile belirtilmektedir (Thornicroft, Rose, ve Kassam, 2007).

2.3.7. Kekemelikte ayrımcılık, damgalama (stigma) ve kalıplaşmış yargılar (tutumlar/stereotipler)

Kekemelik ile ilişkili bir diğer psikososyal faktör ise ayrımcılık olarak belirtilmektedir. Bir çalışmada kekemeliği olan bireylerin %70'i kariyerlerinin bir döneminde kekemeliğin mesleki ilerlemelerinde olumsuz etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir (Klein ve Hood, 2004). Kekemeliği olan bireylerin işe alım sürecinde ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünmeleri de bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Rice ve Kroll, 1997). Yine bir üniversitede yürütülen çalışmada, öğrenciler ve profesörler varsayımsal olarak örnek verilen kekemeliği olan çocuğu akıcı konuşan bireye kıyasla daha olumsuz olarak değerlendirmişlerdir (Dorsey ve Guenther, 2000). Bu durum,

ayrımcılık konusunda dikkatli olduğu düşünölen pek çok farklı ortamda ve meslek grubunda da mevcuttur (Garcia, Laroche, ve Barrette, 2002; Gabel ve ark., 2004; Walker, Mayo, ve St. Louis, 2016). Kekemeliği olan bireyler tarafından algılanan ayrımcılık, bireyin kendini kabul ve öz saygı düzeyi ile negatif ilişki sergilemektedir (De Nardo, Gabel, Tetnowski, ve Swartz, 2016).

Damgalamalar (stigmalar); alkolizm, akıl sağlığı ve kekemelik gibi çeşitli konularda yaygındır (Corrigan, 2004; Dean ve Poremba, 1983). Kekemelik ile ilgili olumsuz damgalamalar, kişinin yaşam kalitesiyle negatif korelasyonu olan streteotipleri (kalıp yargıları) içermektedir (Boyle, 2013). Yapılan bir çalışmada, kekemeliği olan erkek çocuk ve yetişkin bireylerin kişisel özelliklerine yönelik güçlü ve de ağırlıklı olarak negatif bir kalıp yargının (stereotip) var olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu durumun kekemeliği olan bireyleri tanıma durumundan etkilenmediği de belirtilmiştir (Woods ve Williams, 1976). Kekemelikte damgalamaları konu alan bir dizi çalışma olmasına rağmen (Cooper ve Cooper, 1996; Ham, 1990), damgalamanın nereden kaynaklandığını sonuçlandırabilmek ise zordur. Örneğin kekeleyen bir kişi, başkalarının kekemeliği olumsuz olarak algıladıklarını düşünebilmektedir. Öte yandan, kekemelikle ilgili yaygın bir damgalama zaten mevcut olabilmekte ve daha sonra kekemeliği olan bir kişi tarafından bu damgalamalar benimsenebilmektedir. Her iki durumda da kekemelikle ilgili bir damgalama, bozukluğun doğası ile ilgili bir tabu oluşturmakta ve iletişim için bir engel teşkil etmektedir (Hawkins, 2019). Damgalama (Stigma) ile ilişkili düşüncelerin ve davranışların (Örn. Kekemelik benim için önemli bir sırdır, eğer birisi kekemeliğimle ilgili soru sorarsa ona yalan söylerim), bireyin kekemeliğinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin güvenilir bir öngörücüsü olduğuna dikkat çekilmektedir (Gerlach, Chaudoir, ve Zebrowski, 2021).

2.4. Kekemelikte Tutum Araştırmaları

2.4.1. Yetişkinlerin kekemeliğe yönelik tutumları

Kekemeliğe yönelik toplum tutumlarının semantik farklılık ölçeği (Woods ve Williams, 1976), anketler (Cooper, 1975) ve fizyolojik ölçümler (Guntupalli, Erik Everhart, Kalinowski, Nanjundeswaran, ve Saltuklaroglu, 2007) gibi çeşitli ölçüm yöntemleri ile incelendiği çalışmalarda; toplumun kekemeliğe yönelik olumsuz tutum ve

algılarının olduğu ortaya konmuştur. Bu sonuçlara toplumdaki çeşitli gruplar arasında yaygın olarak rastlanmıştır. Bu gruplar içerisine öğretmenler (Abdalla ve St. Louis, 2012; Arnold ve ark., 2015), üniversite öğrencileri (Betz ve ark., 2008; Dorsey ve Guenther, 2000), akademisyenler (Daniels ve ark., 2011; Dorsey ve Guenther, 2000) ve işverenler (Gabel ve ark., 2004) örnek olarak verilebilmektedir. Tüm bunlar ile birlikte bu çalışmalarda kullanılan ölçüm araçlarındaki farklılıklar çalışmalar arası karşılaştırmayı zorlaştırmış ve bu nedenle standardize bir ölçüm aracına ihtiyaç duyulması üzerine *İnsan Özellikleri Kamuoyu Anketi-Public Opinion Survey of Human Attributes (POSHA)* ölçüm aracı geliştirilmiştir (St. Louis, Yaruss, Lubker, Pill, ve Diggs, 2000). Toplumun kekemeliğe yönelik tutumları çeşitli kültür ve toplumlarda bu standardize araç ile de incelenmiştir (Arafa, Senosy, Sheerah, ve St. Louis, 2021; Özdemir, 2010; Valente, Louis, Leahy, Hall, ve Jesus, 2017).

Yetişkinlerin kekemeliğe yönelik tutumlarında kültürel özelliklerin etkisinin olabileceğine dikkat çekilmektedir. Ülke içinde yapılan tutum karşılaştırmalarında benzer tutum sonuçları elde edilirken ülkeler arası karşılaştırmalarda farklılıklar görülmüştür. Araştırmacılar bunun üzerine coğrafi konum ve kültürel yapının bireyin kekemeliğe yönelik tutumlarını etkileyebileceğine dikkat çekmişlerdir (St. Louis ve ark., 2016a). Ayrıca Kuwaitli öğretmenler ve stajyer öğretmenlerin tutumlarının verilen eğitim öncesinde benzer iken eğitim sonrasında farklılaştığı görülmüştür. Eğitim sonunda stajyerlerin tutumları anlamlı düzeyde değişirken öğretmen tutumlarında bir değişiklik gözlenmemiştir. Bu durum, ülke içinde bazı grupların tutum değişikliğine daha yatkın olabileceklerini ortaya koymuştur (Abdalla ve St. Louis, 2014). Ülke içerisindeki tutumların incelendiği bir başka çalışmada da ebeveynler, çocuklar, yetişkin akrabalar ve komşuların kekemeliğe yönelik tutumları *İnsan Özellikleri Kamuoyu Anketi-Kekemelik Ölçüm Aracının deneysel versiyonu-Public Opinion Survey of Human Attributes-Experimental (POSHA-E)* kullanılarak karşılaştırılmıştır. Bu gruplar arasındaki tutum farklılıklarının çok az olması, kişinin sosyal çevresinin kekemelik tutumları üzerinde önemli bir etkisinin olabileceğini göstermiştir (Özdemir, 2010).

Klassen (2002) tarafından yapılan çalışma, kekemeliği olan birisini bilmenin veya kekemeliği olan kişi ile etkileşimin olmasının, kekemeliğe yönelik tutumları olumlu anlamda etkilediğini göstermiştir. Öte yandan kekemeliği olan kişiler ile kurulan temasın, kekemelik tutumları üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını bildiren çalışmalar (Boyle, Blood, ve Blood, 2009; Gabel ve ark., 2004) da göz önüne alınınca kurulan etkileşimin

doğası ve kalitesinin de kekemelik tutumlarında etkili olabileceği düşünülmüştür (Weidner, 2016). Eğitim ve gelir düzeyi gibi sosyoekonomik faktörlerin yetişkinlerin kekemeliğe yönelik tutumları üzerindeki etkisi ise net bir sonuca ulaşamamakla birlikte Arnold ve ark. (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin eğitim süreleri ile kekemeliğe yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Cinsiyet ve yaş gibi kişisel özelliklerin de kekemeliğe yönelik tutumlar üzerindeki etkisi incelenmiş; ancak net sonuçlara ulaşılamamıştır. Örneğin yapılan bazı çalışmalarda kadın ve erkeklerin kekemeliğe yönelik tutumlarında bir farklılık görülmemiştir (St. Louis, 2012; Özdemir, 2010; Valente ve ark., 2017). Bununla birlikte, kekemeliğe yönelik tutumlarda küçük de olsa bir cinsiyet etkisi saptayan çalışmalar da vardır. Örneğin bazı çalışmalar, kadınların erkeklere kıyasla daha olumlu kekemelik tutumlarına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır (Arnold ve Li, 2016; Arnold ve ark., 2015; Li ve Arnold, 2015).

Yaş etkisi de kekemeliğe yönelik tutum üzerinde etkisi olup olmadığı merak edilen bir diğer faktör olmuştur. Valente ve ark. (2017) tarafından yapılan bir çalışma, 18-24 ve 25-64 yaştaki bireylerin kekemeliğe yönelik tutumlarının, 65 yaş ve üstü olan bireylerin tutumlarından anlamlı şekilde farklılaştığını göstermiştir. Bu çalışmaya göre 65 yaş ve üstü bireylerin kekemeliğe yönelik tutumları daha genç olan iki gruba kıyasla daha olumsuzdur. Buna ek olarak Arnold ve ark. (2015) da yaş ile kekemelik tutumları arasında ilişki saptamıştır. Özdemir (2010) tarafından yürütülen bir çalışmada ise yaşın kekemeliğe yönelik olumsuz tutumlarda bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar ile birlikte, yapılan son çalışmalar, küçük çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarının yetişkinlerden daha farklı olabileceğini öne sürmektedir (Weidner ve ark., 2015, 2017).

2.4.2. Ebeveynlerin kekemeliğe yönelik tutumları

Al-Khaledi ve ark. (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, 424 okul öncesi ve okul çağı çocuğun ebeveynine POSHA- E uygulanmış ve çalışma sonucunda ebeveynlerin kekemeliğe yönelik bilgi düzeylerinde eksikliklerinin ve olumsuz tutumlarının olduğu görülmüştür (Al-Khaledi, Lincoln, McCabe, Packman, ve Alshatti, 2009). Yapılan başka bir çalışmada ise anasınıfından beşinci sınıfa kadar olan çocuklar ve ebeveynlerinin

kekemeliğe yönelik tutumları *İnsan Özellikleri Kamuoyu Anketi-Kekemelik- Public Opinion Survey of Human Attributes-Stuttering (POSHA-S)* ile karşılaştırılmış ve çocukların tutumlarının yaş arttıkça daha olumlu olduğu, ebeveynlerin tutumlarının ise daha büyük yaştaki çocukların tutumları ile daha benzer olduğu bulunmuştur (Glover ve ark., 2019). Bosna Hersek'te kekemeliği olmayan 186 çocuk ve ebeveynlerinin kekemeliğe yönelik tutumlarının *POSHA-S/Çocuk* ve *POSHA-S* kullanılarak incelendiği bir çalışmada da çocukların yaşları arttıkça kekemeliğe yönelik daha olumlu tutumlar sergiledikleri bulunmuştur. Ebeveynlerin kekemeliğe yönelik tutumlarının çocuklarına kıyasla daha olumlu olduğu görülmüş ayrıca en büyük yaş grubunu oluşturan ilköğretim düzeyindeki çocukların (beş ve altıncı sınıflar) kekemeliğe yönelik tutumlarının, ebeveynlerinin tutumlarına daha yakın olduğu saptanmıştır (Weidner ve ark., 2020). St. Louis ve ark. (2016b) tarafından yapılan çalışmada da, ebeveynlerin kekemeliğe yönelik tutumlarının, çocuklardan daha olumlu yönde olduğu görülmüştür (St. Louis, Weidner, ve Mancini, 2016).

Kekeleyen çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin kekemeliğe yönelik bilgi ve tutumlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada ise akıcı konuşan çocuğu olan ebeveynlerin kekeleyen çocuğu olan ebeveynlere kıyasla kekemeliğe yönelik daha bilgili ve daha olumlu bir tutum içerisinde oldukları bulunmuştur (Crowe ve Cooper, 1977). Safwat ve Sheikhany (2014) tarafından yapılan bir çalışmada da ebeveynlerin kekemeliğe yönelik sınırlı bilgilerinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveynlerin bazılarında kekemeliğe yönelik olumsuz tutumlar tespit edilmiştir. Bununla birlikte, kekemeliğe yönelik bilgi ve tutum ile eğitim düzeyi ve cinsiyet arasında ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre babalar, annelere kıyasla kekemeliğe yönelik daha olumlu tutumlara sahiptirler.

2.4.3. Akıcı konuşan çocukların kekemeliği olan akranlarına yönelik tutumları

Yapılan araştırmalar, okul öncesi dönem kekemeliği olan çocukların akıcı konuşan akranlarına kıyasla daha olumsuz iletişim tutumları olduğunu göstermektedir (Brce ve Vanryckeghem, 2017; Vanryckeghem, Brutten, ve Hernandez, 2005). Dahası bu durumun okul çağı çocuklar için de geçerli olduğu ve sınıf düzeyi arttıkça iletişim tutumlarının hem kekemeliği olan hem de olmayan çocuklarda daha olumsuz hale geldiği görülmektedir (Kawai, Healey, Nagasawa, ve Vanryckeghem, 2012).

Bir diğerk merak konusu ise akıcı konuşan çocukların, kekelemeliğey yönelik nasıl bir tutuma sahip oldukları üzerine olmuştur. Çocukların farklılıkların farkına vardıkça istenen ve istenmeyen kişisel özelliklere ilişkin bir inanç sistemi geliştirdikleri belirtilmektedir. Bu inanç sisteminin ise hem duygusal hem de bilişsel özellikler taşıdığı ifade edilmiştir (Weidner ve ark., 2015).

Ambrose ve Yairi (1994) tarafından yapılan bir çalışmada, 2-6 yaş aralığında 20 kekelemeliği olan ve 20 yaşları eşleştirilmiş akıcı konuşan çocuk, iki sene boyunca takip edilmiştir. Bu süreçte araştırmacılar tarafından çocuklara üç farklı ziyaret gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretler içerisinde çocuklara hem akıcı konuşan hem de kekeleyerek konuşan kukla videoları izletilerek hangi kuklayı seçmek istedikleri sorusu sorulmuştur. Okul öncesi dönemde kekelemeliği olan çok az sayıda çocuğun, kekeleyen kukla ile kendi konuşmaları arasındaki benzerliği fark ettiğı belirtilmiştir. Ancak 5-6 yaştan itibaren çocukların kuklanın konuşması ile kendi konuşmaları arasındaki benzerliği tutarlı biçimde tanımlama yeteneklerinin geliştikleri bildirilmiştir. Akıcısız konuşmaya ilişkin akran farkındalığını inceleyen bir başka çalışmada, üç yaşdaki çocuklar tarafından belirli bir düzeyde; ancak pek çok çocuk tarafından tam olarak beş yaşta akıcısızlıklara ilişkin bir farkındalık geliştiğı bulunmuştur. Bununla birlikte, dört yaştan itibaren akıcısız konuşmaya ilişkin olumsuz değerlendirmelerin gözlemlendiğı de görülmüştür (Ezrati-Vinacour ve ark., 2001).

Langevin ve ark. (2009b) tarafından yapılan bir diğerk çalışmada okul öncesi dönem akıcı konuşan çocukların, kekelemeliği olan akranlarına yönelik tutumları incelenmiştir. Bu çalışma içerisinde araştırmacılar, okul öncesi dönemde kekelemeliği olan ve başka okullardan gelen dört çocuk ile akıcı konuşan çocukların oyun esnasındaki doğal etkileşimlerini video kaydına almışlardır. Ardından videolar analiz edilerek akıcı konuşan çocukların kekemelik anlarına olan tepkileri olumlu/nötr veya olumsuz olacak şekilde kategorize edilmiştir. Akran tutumlarının daha çok olumlu olduğı görülürken gözlemlenen olumsuz tepkiler ise etkinlik veya konuyu değıştirme, kafa karışıklığı gösterme, uzaklaşma, konuşmayı bölme, alay etme ve önemsememe olarak bildirilmiştir. Çalışma sonucunda, kekelemeliği olan çocukların oyuna liderlik etme, dramatik oyuna katılma ve anlaşmazlıkları çözme konularında akıcı konuşan akranlarına kıyasla dezavantajlı konumda oldukları görülmüştür.

Bu bulgular, çocukların kendilerindeki ve başkalarındaki farklılığa ilişkin farkındalıklarının okul öncesi dönemde ortaya çıktığını ve yaşla birlikte gelişmeye devam ettiğini gösteren psikolojik ve gelişimsel araştırmalar ile paralellik göstermektedir (Rochat, 2003). Nitekim daha önceki çalışmalarda da çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarının, sosyal ve bilişsel gelişimleri ile bağlantılı olarak geliştiği belirtilmiştir (Glover ve ark., 2019; Weidner ve ark., 2017). Bununla birlikte bu tarz ifadelerin kesinlikle ileri sürülmesi için erken olduğu ifade edilmektedir (Weidner ve ark., 2020). Çocukların bu ayrımı yapmalarının, yaşlarının mı yoksa deneyimlerinin mi bir ürünü olduğu ise belirsizliğini sürdürmektedir (Weidner ve ark., 2015).

İlkokul öğrencilerinin kekemeliğe yönelik algılarını inceleyen bir çalışmada, 8-12 yaş arası 88 çocuğa akıcı konuşan, hafif, orta ve şiddetli derecede kekemeliği olan dört çocuğun videosu izletilmiştir. Ardından çocuklara videolar ile ilgili beş ifade (Örn. ‘Bu kız iyi bir konuşmacıdır’, ‘Bu kız ile arkadaş olmak beni rahat hissettirir’) yöneltilerek likert tipte hazırlanmış bir yanıt formunu doldurmaları beklenmiştir. Haricinde üç tane de açık uçlu soru yöneltilmiştir. Çalışmanın sonuçları, kekemelik şiddeti arttıkça olumsuz puanların ve olumsuz yorumların yüzdesinin arttığını göstermiştir. Bunlara ek olarak, bu araştırmadaki çocuklar, kekeleyen çocukları dinlerken rahat olduklarını ve kekeleyen akranlarıyla arkadaşlık kurarken de rahat olacaklarını belirtmişlerdir (Panico ve ark., 2015).

Bu çalışmaya benzer başka bir çalışmada da okul çağı çocukların kekemeliğe yönelik algıları video yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine kekeleyerek ve akıcı konuşarak şiir okuyan bireylerin video kaydı izletilmiştir. Ardından iki uçlu semantik özellikler ölçeği (Örn. İçedönük-dışadönük, korkak-cesur) ile çocukların videolardaki bireylerin özelliklerine yönelik değerlendirme yapmaları istenmiştir. Çalışmanın sonucunda, kekeleyen bireylerin akıcı konuşanlara kıyasla anlamlı olarak daha olumsuz biçimde değerlendirildikleri bulunmuştur. Ancak kişilik ve zeka özellikleri ile ilgili maddelerin farklı olmadığı da ifade edilmiştir. Ayrıca uygulamayı yapan araştırmacılar, uygulama esnasında kekemeliği olan bireyi izlerken sınıftaki çocukların güldüklerini, fısıldadıklarını ve ‘Neden böyle yapıyor’ şeklinde sorular sorduklarını ifade etmişlerdir (Franck ve ark., 2003).

Hartford ve Leahy (2007) tarafından yürütülen bir başka çalışmada ise 6-13 yaş aralığındaki çocuklara kekemeliği olan ve akıcı konuşan kişilerin ses kaydı dinletilmiştir.

Bunun ardından da çocuklara dinledikleri kayıtlardan hangisinin daha sessiz bir kişi olabileceği, hangisiyle arkadaş olmak istedikleri gibi sorular yöneltilmiştir. Çalışmanın sonucunda kekemeliği olan kişinin daha ‘sessiz’, ‘gergin’ ve ‘utangaç’ olarak tanımlandığı görülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin, kekemeliği olan akranlarına yönelik algılarının incelendiği bir çalışmada, bir şakanın dört farklı kekemelik sıklığında (<%1, %5, %10, %14) kekeleyerek anlatıldığı video kayıtları öğrencilere izletilmiştir. Ardından öğrencilerin kekemeliğe yönelik duygusal, davranışsal ve bilişsel algıları 11’li Likert tipte hazırlanmış ifadeler aracılığı ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda, davranışsal algıyı (konuşma üretimi karakteristikleri ile ilgili) ve bilişsel algıyı değerlendiren ifadeler (düşünceler ve inançlar), kekemelik sıklığının <%1 olduğu videoda, %10 ve %14 olanlara kıyasla anlamlı olarak daha olumlu bulunmuştur. Buna karşın, kekemelik sıklığının, kekemeliğe yönelik duygusal algıyı (hisler ve duygular) etkilemediği görülmüştür. Bunlarla birlikte, cinsiyetin kekemeliğe yönelik algılar üzerinde bir etkisinin olmadığı bulunmuştur (Evans, Healey, Kawai, ve Rowland, 2008).

Bu çalışmalar ile birlikte kekemeliğe yönelik akran tutumlarının standardize araçlar kullanılarak değerlendirildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Langevin ve ark. (2009a) tarafından yürütülen ve *PATCS Ölçeği*’nin kullanıldığı bir çalışmada da 3-6.sınıf aralığındaki 760 çocuğun kekemeliği olan akranlarına yönelik tutumları video izletme aracılığı ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, kekemeliği olan bir kişiyi daha önceden bilen çocukların bilmeyenlere ve kızların erkeklere kıyasla kekemeliği olan akranlarına yönelik anlamlı olarak daha olumlu tutumlarının oldukları görülmüştür (Langevin, M., Kleitman, S., Packman, A., Onslow, 2009a).

Bununla birlikte Weidner ve St. Louis (2014) tarafından *POSHA-S* ölçeğinin çocuk versiyonu geliştirilmiştir. Bu ölçek ile 27 akıcı konuşan kreş dönemi çocuk ile 24 akıcı konuşan anaokulu dönemi çocuğun kekemeliğe yönelik tutumları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, çocukların kekemeliğe yönelik olumsuz tutumlarının olduğu ortaya konmuştur. Akıcı konuşan çoğu çocuk, kekeleyen akranlarının sözlerini tamamlayacaklarını ve onlara ‘yavaşla’ diyeceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca çocuklar, kekeleyen akranlarına gülmeyeceklerini de neredeyse hemfikir olarak belirtmişlerdir. İlaveten akıcı konuşan çocuklar, kekemeliği olan akranlarının iyi seçimler yapabileceklerini, başkaları ile aynı şeyleri yapabildiklerini onlarla oyun oynamanın

eğlenceli olduğunu ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra ailelerinden birisi kekeler ise bundan endişe duyacaklarını da eklemişlerdir. Çalışmanın bir diğer önemli sonucu ise anaokulu çocuklarının, kreş çocuklarına kıyasla kekemeliği olan akranlarına yönelik daha olumlu tutumlarının olduğu şeklindedir (Weidner ve ark., 2015).

Weidner ve ark. (2015) tarafından yapılan çalışma, Türk çocukları ile de tekrar edilmiştir. Söz konusu çalışmada, *POSHA-S* ölçeğinin çocuk versiyonu Türkçe'ye çevrilmiş ve 31 akıcı konuşan Türk çocuğuna uygulanarak elde edilen veriler, Amerikan çocukların verileri ile karşılaştırılmıştır. Her iki grubun da sonuçlarının benzer olduğu görülmüştür. Hatta Türkiye'deki ve Amerika'daki çocukların ölçek toplam puanlarının aynı olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar, okul öncesi dönemden itibaren kekemeliğe yönelik olumsuz tutum ve tepkilerin ortaya çıkabileceğine ilişkin bilimsel bir kanıt sağlamaktadır (Weidner ve ark., 2017).

POSHA-S ölçeğinin çocuk versiyonun kreş dönemi, anaokulu dönemi, 1, 2, 3, 4 ve 5.sınıf düzeyindeki çocuklar üzerinde uygulandığı bir başka çalışmada da çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarının sınıf düzeyi arttıkça daha olumlu hale geldiği belirtilmiştir (Glover ve ark., 2019). Bu bulgu, daha küçük yaştaki çocukların daha büyük yaştaki çocuklara kıyasla daha olumsuz tutumlarının olduğunu ortaya koyan diğer çalışmalar ile de paralellik göstermektedir (Weidner ve ark., 2015, 2017). Glover ve ark. (2019) tarafından yapılan çalışmanın tekrar edildiği Bosna Hersek'te yapılan ve *POSHA-S* Ölçeği'nin çocuk versiyonunun kullanıldığı bir başka çalışmada da anasınıfı, 1, 2, 3 ve 4.sınıf düzeylerinde olan 186 çocuk ve ebeveyninin kekemeliğe yönelik tutumları değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçları, yine benzer biçimde çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarının sınıf düzeyi arttıkça daha olumlu hale geldiğini göstermektedir (Weidner ve ark., 2020).

2.4.4. Çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörler

Çocukların kekemelik tutumlarına ilişkin yapılmış olan kültürler arası karşılaştırmalara bakıldığında kültürler arasında daha benzer (Weidner ve ark., 2017) ve daha farklı (Weidner ve ark., 2020) kekemelik tutumlarının olduğu görülmektedir. Ancak özellikle kültürler arası karşılaştırmaların yapılarak yürütüldüğü bir çalışmada, Türkiye ve Amerika'daki çocukların kekemeliğe yönelik benzer tutuma sahip olduklarının görülmesi, araştırmacıları ebeveyn faktörü gibi kekemelik tutumu üzerinde etkisi

olabilecek diğer kültürel değişkenleri incelemeye yöneltmiştir (Weidner ve ark., 2017). Örneğin yapılan çalışmalarda ebeveynlerin kekemelik tutumlarının çocuklardan daha olumlu olduğu (St Louis ve ark., 2016b) ve yaşça daha büyük olan çocuklar ile daha benzer olduğu ifade edilmiştir (Glover ve ark., 2019; Weidner ve ark., 2020). Tüm bu bulgular birlikte ele alındığında okul çağındaki çocukların, okul öncesi dönemdeki çocuklara kıyasla ebeveyn tutumlarından daha fazla etkilenebileceği şeklinde bir yorum yapılabilmektedir (Weidner, 2016). Bulgular, daha büyük çocukların (7 yaşın üzerindeki), anaokulu çağındaki çocuklara göre ebeveynlerinin tutumlarından daha fazla etkilene eğiliminde olduklarını gösteren ırksal ön yargı üzerine yapılan psikoloji araştırması ile de tutarlılık göstermektedir (Aboud, 1988).

Yetişkin alanyazını ile tutarlı olarak çocukların kekemeliğe daha önceden maruz kalmaları, kekemeliği daha önceden bilmeleri ve kekemelik ile ilgili deneyimlerinin olmasının kekemeliğe yönelik tutum üzerinde etkisi olabileceği belirtilmiştir (Langevin ve ark., 2009a; Weidner ve ark., 2015). Örneğin Türkiye ve Amerika’da yürütülen çalışmada her iki ülkede de çocukların neredeyse tamamının kekemeliğe maruz kaldıkları tek şey, kekemeliği olan çocukları içeren kısa video uyarıcısı olmuştur. Bu farklı gruplarda yaygın olan olumsuz kekemelik tutumu üzerinde kekemeliğe daha önceden maruz kalmama durumunun etkisi olabileceği düşünülmüştür (Weidner ve ark., 2017). Daha büyük yaştaki çocuk ve ergenleri içeren çalışmalar da kişisel temasın, kekemelik tutumlarını hafifletebileceğini ve / veya daha olumlu yapabileceğini göstermektedir (Flynn ve St. Louis, 2011)

Weidner ve ark. (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, kreş ve anaokulu örneklemeleri farklı sosyoekonomik arka planları kapsamıştır. Anaokulu çocukları, kreş çocuklarından önemli ölçüde daha düşük sosyoekonomik duruma sahip olmasına rağmen kekemeliğe yönelik tutumları ise yetişkin alanyazınından farklı olarak daha olumlu olarak bulunmuştur. Yapılan bir diğer çalışmada ise Türk örnekleminin Amerika örneklemine kıyasla önemli ölçüde daha düşük sosyoekonomik durumda olmasına rağmen, gruplar arasında tutum farklılığı gözlenmemiştir (Weidner ve ark., 2017). Bu bulgulardan yola çıkarak çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarında demografik değişkenlerin ötesinde, çocukların kişisel faktörlerinin etkili olabileceği akıllara gelmektedir. Örneğin, iki ile altı yaş arasında meydana gelen hızlı bilişsel-dilbilimsel değişikliklerin, çocukların kekemelik gözlenen konuşmayı fark etme yeteneğini etkileyebileceği belirtilmiştir (Akt. Weidner, 2016). Öte yandan kreş ve anaokulu çocuklarının tutumlarında önemli

farklılıklar görülmesi, çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarında yaş değişkeninin de önemli olduğunu akıllara getirmektedir (Weidner ve ark., 2015)

Bunlar ile birlikte, sosyal bilişin de kekemeliğe yönelik farkındalık gelişmesinde etkisinin olabileceği düşünülmüştür. "Zihin teorisi" olarak da bilinen sosyal biliş, çocukların başkalarının farklı zihinsel durumlara sahip olduğunu anlama, sosyal grupları ve sosyal normları tanıma ve çeşitli sosyal bağlamlara uyum sağlama becerisini içermektedir (Flavell, 1999). Konu ile ilgili bir meta-analiz çalışması, sosyal biliş ile akran ilişkilerinin önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir (Slaughter, Imuta, Peterson, ve Henry, 2015). Okul öncesi yıllarda çocukların benmerkezciliğinin gittikçe azaldığı ve başkalarının kendilerinkinden farklı deneyimleri, algıları, bilgileri ve duyguları olduğunu giderek daha fazla farkına vardıkları belirtilmektedir (Wellman, Cross, ve Watson, 2001). Bu değişim, küçük çocukların ırk (Aboud, 1988), cinsiyet (Cvencek, Meltzoff, ve Greenwald, 2011) ve iletişim becerileri (Guralnick, Connor, Hammond, Gottman, ve Kinnish, 1996) gibi farklılıkları ayırt etmesine olanak tanımaktadır.

Tüm bunlara ek olarak ön yargının dört yaş civarında okul öncesi yıllarında zirveye çıktığı ve yedi yaş civarında azaldığı belirtilmektedir (Aboud, 1988). Nitekim kekemeliğe yönelik tutumun yaşlara göre değişimi de bu durumu destekler niteliktedir (Weidner ve ark., 2015). Diğer taraftan başkalarına yönelik olumsuz değerlendirmeler, çocukların kendilerine benzer olanlara karşı yakın olmaya daha fazla meyilli olmalarına ve kendilerinden farklı özellikler sergileyenlerden korkma ve kaçınma durumlarına neden olabilmektedir (Levy ve Killen, 2008). Kekemelik için de bu durum, akıcı konuşan çocukların kekeleyen çocuklara yönelik olumsuz özellikler göstermeye meyilli ön yargılı davranışlar sergilemesi şeklinde gerçekleşebilmektedir (Ezrati-Vinacour ve ark., 2001; Griffin ve Leahy, 2007; Weidner ve ark., 2015, 2017).

2.5. Kekemelikte Tutum Araştırmalarında Kullanılan Ölçekler

Kekemeliğe yönelik tutumların değerlendirilebilmesi için çeşitli ölçüm araçları geliştirilmiştir. Bu ölçüm araçlarının bir kısmı, belirli popülasyonlara yönelik olarak hazırlanmıştır. Örneğin dil ve konuşma terapistlerine (Cooper ve Cooper, 1985), ebeveynlere (Crowe ve Cooper, 1977) ya da iş yerinde çalışan kişilere (Gabel ve ark.,

2004) yönelik tutum araçları geliştirilmiştir. Bunlara ilaveten kekemeliğe yönelik toplum tutumlarının değerlendirilebilmesi için de ölçüm araçları bulunmaktadır. Bunlar arasında en çok bilinenlere *İki Uçlu Sıfat Ölçeği* (Woods ve Williams, 1976) ve *POSHA-S* (St. Louis, 2011) örnek olarak verilebilmektedir. *POSHA-S* içerisinde kekemelik ile birlikte kişideki aşırı kilo durumu, zihinsel problem, zeki olma ve solak olma gibi durumlara yönelik kişilerin olumlu/olumsuz yargılarının değerlendirildiği çeşitli soru maddeleri yer almaktadır. Bu ölçüm aracının deneysel versiyonu olan *POSHA-E3* Özdemir (2010) tarafından Türkçe'ye kazandırılmış ve Eskişehir örneklemini üzerinde uygulanmıştır.

Çocukların kekemeliğe yönelik tutumlarının değerlendirilmesi için de çeşitli ölçüm araçları bulunmaktadır. Bunlardan birisi de *POSHA-S'in* 3-10 yaş arası çocuklarda kullanılmak üzere geliştirilmiş olan çocuk versiyonudur. Bu form, ebeveyn tarafından doldurulması gereken bir demografik bilgiler kısmı ile başlamaktadır. Bu kısımda; ebeveynler çocuğun bulunduğu ailenin sosyoekonomik düzeyi, çocuğun eğitim geçmişi, genel sağlık durumu ve becerileri ile ilgili bilgi vermektedirler. Ayrıca çocuklarının kekemeliği olan bir kişi, obez bir kişi ya da tekerlekli sandalye desteği alan bir kişiyi bilip bilmedikleri sorulmaktadır. Ardından formun geriye kalan kısmı çocuğa sözlü olarak ebeveyninden bağımsız bir biçimde uygulanmaktadır. Bu ikinci kısım, çocuğa bir video uyarını sunulması ile başlamaktadır bu şekilde çocuğa kekemeliği olan bir kız ve bir erkek avatar karakterleri izletilmektedir. Anketi uygulayan kişi, videodaki avatarların kekeleyişini belirtmekte ve kekemeliği tanımlamaktadır. Ardından çocuğa soru maddeleri yöneltilmektedir. Anketin son kısmında ise tekerlekli sandalyesi olan ve obez avatar çizimleri çocuğa gösterilmektedir. Bunu takiben de çocuğa hangi avatarı tercih etmek istediği sorulmaktadır (Weidner ve St. Louis, 2014).

POSHA-S'in çocuk versiyonu, Weidner ve ark. (2017) tarafından yürütülen bir çalışma kapsamında Türkçe'ye çevrilmiş ve Türkiye örnekleminde 31 okul öncesi dönem çocuğa uygulanmıştır. Bu çalışma kapsamında bu ölçüm aracı ile Türkiye ve Amerika'daki çocukların kekemeliğe yönelik tutumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yine Türkiye'de yürütülen bir başka çalışmada, *POSHA-E* yetişkin popülasyonu ile birlikte 96, 6.sınıf öğrencisine de uygulanmıştır (Özdemir, 2010). Bunlar haricinde uluslararası alanyazında, kekemeliğe yönelik akran tutumlarının değerlendirilmesi amacı ile 3-6. Sınıf arası (6-13 yaş) okul çağı çocuklarına yönelik olarak geliştirilmiş bir akran tutum ölçeği daha bulunmaktadır (Langevin, 2009; Langevin ve ark., 2009a).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, okul çağı çocukların (3-6.sınıf) kekemeliği olan akranlarına yönelik tutumlarını değerlendiren *PATCS* adlı ölçeğin (Langevin ve Hagler, 2004), Türkçe'ye uyarlanma çalışmasıdır. Ölçek, ilk olarak Langevin ve Hagler (2004) tarafından geliştirilmiş, ardından Langevin ve ark. (2009a) ile Langevin (2009) tarafından ileri psikometrik analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Langevin ve ark. (2009a), *PATCS* adlı ölçeği 3-6. sınıf arası öğrencilere uygulamışlardır. Bu nedenle bu araştırma da 3-6. sınıf arası öğrenciler ile yürütülmüştür. Ölçek uyarlama çalışmalarında, katılımcı sayısının ölçek madde sayısının en az beş hatta mümkün ise 10 katı olması önerilmektedir (Akt. Dinç ve Ekinci, 2019; Karakoç, 2014). Mevcut çalışmada uyarlanan ölçekteki madde sayısı 40 olduğu için en az 400 kişiden oluşan bir katılımcı grubunun ideal olduğu söylenebilir. Bu araştırmanın katılımcı grubu ise 415 kız ve 429 erkek olmak üzere toplamda 844 öğrenciden oluşmaktadır. Bu örneklem rastgele ikiye ayrılarak 422 kişiden elde edilen veri ile Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanırken, diğer 422 kişilik ikinci örneklem ile de Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) Uygulaması yapılmıştır. AFA ve DFA uygulanan örneklem demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: AFA ve DFA Uygulanan Örneklem Demografik Özellikleri

		Faktör Analizi Örneklemeleri			
		Açıklayıcı		Doğrulamalı	
		n	%	n	%
Sınıf	3	90	21.3	104	24.6
	4	99	23.6	114	27.0
	5	120	28.4	125	29.6
	6	113	27.0	79	18.7
	Toplam	422	100.0	422	100.0
Cinsiyet	Erkek	216	51.2	213	50.5
	Kız	206	48.8	209	49.5
	Toplam	422	100.0	422	100.0
Kekemeliği olan birisini görme	Evet	125	29.8	143	33.7
	Hayır	297	70.2	279	66.3
	Toplam	422	100.0	422	100.0

Yaş grubu	7-8 yaş	51	12.1	55	13.0
	9-10 yaş	251	59.5	230	54.5
	11-12 yaş	120	28.4	137	32.5
Toplam		422	100.0	422	100.0

N: Katılımcı sayısı, %: Yüzdelik

AFA uygulanan örneklemin cinsiyet dağılımı, %51.2 erkek ve %48.8 kız şeklindedir. Çocukların %21.3'ünün 3.sınıf, %23.6'sının 4.sınıf, %28.4'ünün 5.sınıf ve %27'sinin ise 6.sınıf olduğu görülmüştür. Katılımcı çocukların %29.8'i kekemeliği olan birisini tanıdığını belirtirken; %70.2'sinin ise kekemeliği olan birisini tanımadıklarını belirtmişlerdir. AFA örnekleminin %12.1'inin, 7-8; %59.5'inin, 9-10 ve %28.4'ünün ise 11-12 yaş aralığında olduğu hesaplanmıştır.

DFA için ayrılan örnekleminde, cinsiyet dağılımı %50.5 erkek ve %49.5 kız şeklindedir. Çocukların %24.6'sının 3.sınıf, %27'sinin 4.sınıf, %29.6'sının 5.sınıf ve %18.7'sinin ise 6.sınıf olduğu görülmüştür. Katılımcı çocukların %33.7'si kekemeliği olan birisini tanıdığını belirtirken; %66.3'ü ise kekemeliği olan birisini tanımadıklarını belirtmişlerdir. DFA örnekleminin %13'ünün 7-8; %54.5'inin 9-10 ve %32.5'inin ise 11-12 yaş aralığında olduğu hesaplanmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

PATCS Ölçeği'nin ilk versiyonu, Langevin ve Hagler (2004) tarafından geliştirilmiştir. Söz konusu ölçek, 116 maddeden oluşan bir form olarak hazırlanmıştır. Ölçek maddeleri, kekemeliği olan ve olmayan okul çağı çocuklar ile yapılan görüşmeler ve alanyazındaki diğer engel gruplarına yönelik geliştirilmiş olan tutum ölçekleri taranarak oluşturulmuştur. Pilot uygulama, 4-6. sınıf aralığında 267 çocuk ile gerçekleştirilmiş ve 40 maddelik bir ölçek halini almıştır.

Yapılan analizler neticesinde, iç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Yapı geçerliği analizleri üç faktörlü yapı için olumlu sonuçlar vermiştir. Söz konusu alt ölçekler; **olumlu sosyal mesafe (OSM)**, **sosyal baskı (SB)** ve **sözel etkileşim (SE)** olarak tanımlanmıştır. **OSM** faktörü, çocuğun kendi grubunun (grup içi) ve başka bir grubun (grup dışı) üyelerine karşı sahip olduğu rahatlık ve kabul seviyesini ifade etmektedir (Örn. Kekemeliği olan bir çocuğun bizimle birlikte gezmesine izin verirdim). **SB** faktörü, diğer kişilerin kekemeliği olan çocuklar hakkında ne düşündüğüne yönelik endişeyi yansıtmaktadır (Örn. Kekemeliği olan bir çocukla bir arada görülmekten utanırdım). **SE**

faktörü ise kekemeliği olan çocuklar ile sözel etkileşime yönelik hayal kırıklığını yansıtmaktadır (Örn. Kekemeliği olan bir çocukla konuşsam kendimi gergin hissederdim) (Akt. Langevin ve ark., 2009a).

Yapı geçerliğinin ileri ölçümleri için belirli yanıtlayıcıların diğerlerinden daha yüksek puan alacaklarını öne süren bilinen grup geçerliği (Eagly ve Chaiken, 1993) hesaplanmıştır. Bu analiz için alanyazına bakılarak belirli hipotezler geliştirilmiştir. Söz konusu hipotezler 1) *Kekemeliği olan birisini tanıyan kişiler tanımayanlara kıyasla daha yüksek ölçek puanı alacaklardır*, 2) *Kızlar, erkeklere kıyasla daha yüksek ölçek puanı alacaklardır*, 3) *Sınıf düzeyi arttıkça ölçek puanları da artacaktır* şeklinde belirtilmiştir. Langevin ve Hagler (2004) tarafından yürütülen çalışmada, tahmin edildiği gibi kekemeliği olan birisini tanıyan çocuklar, tanımayanlara kıyasla daha yüksek puanlar almışlardır bir diğer deyişle daha olumlu tutuma sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca 5. ve 6. sınıf öğrencileri, 4. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek ölçek puanları almışlardır. Bununla birlikte 5. ve 6. sınıf öğrencilerinde kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Langevin ve Hagler (2004), bu durumun 4. Sınıflar içerisinde alışılmadık derecede düşük puanlar alan bir grup kız öğrenciden kaynaklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Söz konusu çalışmanın verileri, PATCS adlı ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği ve yapı geçerliğine ilişkin ön bulguları ortaya koymuştur. Çalışma neticesinde daha ileri psikometrik analizlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (Akt. Langevin ve ark., 2009a).

İlk çalışmanın ardından ölçeğe ilişkin ikinci uygulama Langevin ve ark. (2009a) tarafından gerçekleştirilmiştir. İkinci uygulamaya, 3-6. sınıf aralığında ve sosyoekonomik açıdan avantajlı ve dezavantajlı bölgelerden seçilmiş yedi farklı okuldan toplamda 760 öğrenci katılmıştır. Bu ikinci uygulama ile ölçeğin faktör yapısının yeniden incelenebilmesi adına AFA ve DFA ile çapraz geçerlik hesaplanmıştır. Bilinen grup geçerliğini test etmek için ise belirli hipotezler geliştirilmiştir. Söz konusu hipotezler Langevin ve Hagler (2004) tarafından yürütülen çalışmanın hipotezleri ile ortaktır. Çalışmada, benzer ölçek geçerliğinin hesaplanabilmesi için *Akran Zorbalığı Kurban Ölçeği (The Pro-Victim scale)* (Rigby ve Slee, 1993) kullanılmıştır. Bu ölçek, akran zorbalığı ve kurbanı yönelik tutumları değerlendirmektedir. Bu ölçeğin tercih edilme sebebi, kekemeliği olan çocukların sıklıkla reddedilmesi ve akran zorbalığına uğramaları olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte kekemeliği olan tüm çocuklar akran zorbalığına maruz kalmadıkları için uyum geçerliği için kullanılan ölçek ile orta düzeyde korelasyon

gösterecekleri varsayılmıştır. Çalışma içerisinde iç tutarlılık ve bir hafta ara ile test-tekrar test güvenilirlik hesapları yapılmıştır. İkinci uygulamada yapılan analizler neticesinde, madde yükleri, 2.81 ile 4.02 arasında bulunmuştur. İlk olarak AFA uygulanmış ve sonucunda üç faktörlü yapı bulunmuştur. Madde yüklerine bakıldığında dört maddenin beklenen değerde olmadıkları için ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece ölçek, 36 maddelik son şeklini almıştır. DFA uygulanarak ölçek test edilmiş ve yapılan analiz, bir modelde karşılaştırılabilir model uyum istatistiklerini ortaya çıkarmıştır ($\chi^2 / df = 3.1$, RMSEA = 0.052, CFI = 0.93, TLI = 0.92, $p < .001$). Bilinen grup geçerliği analizlerine bakıldığı zaman hipotezde de belirtildiği gibi kekemeliği olan birisi tanıyanlar (Ortalama = 3.78; SS = .76) tanımayanlara (Ortalama = 3.43; SS = .72); kız çocukları (Ortalama = 3.65; SS = .67) erkeklere (Ortalama = 3.45; SS = .81) kıyasla daha yüksek puan almışlardır. Sınıf düzeyinin ise tutumlarda önemli bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Ölçeğin uyum geçerliği tahmin edildiği gibi orta düzey korelasyon .43 ($p < .01$) olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliliği 48 katılımcı (3-5. Sınıf, 6-19 yaş) ile yapılmış olup katılımcıların 28'i erkek; 20'si ise kızdır. Ölçeğin tüm ölçek için test-tekrar test güvenirlilik katsayısı .88 ($p = .01$) olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin test-tekrar test güvenirlilik katsayıları ise **OSM** için .84; **SB** için .80 ve **SE** için de .74 ($p < .01$) olarak bulunmuştur.

Ölçek ile ilgili üçüncü bir uygulama daha gerçekleştirilmiş olup söz konusu çalışma 4-6. Sınıf aralığında 97 çocuk ile yürütülmüştür. Bu çalışmada Langevin ve ark. (2009a) tarafından yürütülen çalışmaya kıyasla test-tekrar test ölçümüne ilk uygulamadaki tüm sınıflardan toplamda 29 çocuk dahil edilmiştir. Bu çalışmada kekemeliği olan birisini tanıyan çocuklar (Ortalama 3.89; SS=.73); tanımayanlara (Ortalama = 3.48; SS = .65) kıyasla daha yüksek puanlar almışlardır. Ancak yaş ve cinsiyet için önemli bir etki hesaplanmamıştır. Bu çalışma içerisinde toplam ölçek ve alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayısının .87 ile .97 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin, tüm ölçek için test-tekrar test güvenirlilik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin test-tekrar test güvenirlilik katsayıları ise **OSM** için .83; **SB** için .66 ve **SE** için de .70 ($p < .01$) olarak bulunmuştur (Langevin, 2009).

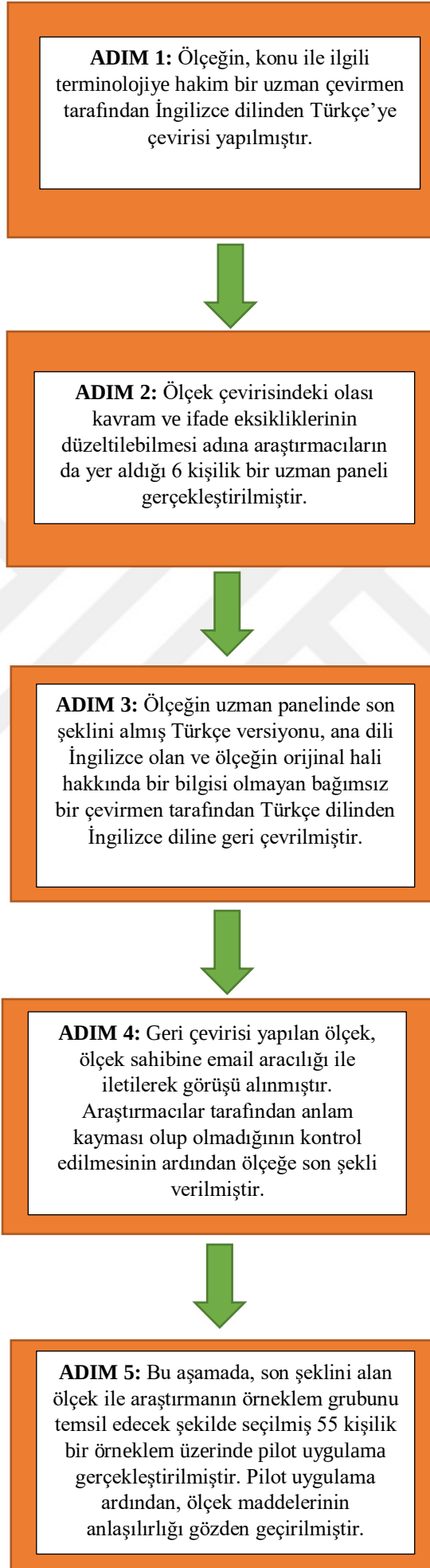
Özetle *PATCS* adlı ölçeğin ilk versiyonunun, üç alt boyuttan **OSM**, **SB** ve **SE** oluştuğu görülmüştür (Langevin ve Hagler, 2004; Langevin ve ark., 2009a). Ölçeğin giriş kısmında; öğrencinin yaşı, cinsiyeti, sınıf düzeyi ve kekemeliği olan birisini tanıma durumuna ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Bunu takiben dört adet alıştırmaya

maddesi bulunmakta ve ardından ölçek maddeleri başlamaktadır (Langevin ve ark., 2009a). Langevin ve ark. (2009a) tarafından yapılan çalışmada ise ölçekten dört maddenin (4, 20, 23 ve 27 numaralı maddeler) çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçek maddeleri, beşli likert tipte yanıtlanmaktadır (1= Kesinlikle katılmıyorum; 5= Kesinlikle katılıyorum). Ölçek içerisinde yer alan 21 madde olumlu, 19 madde ise olumsuz ifade içermektedir. Olumsuz ifade içeren maddeler ters kodlanmaktadır (ters maddeler: 2, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17, 22, 24, 26, 29, 31, 33, 35, 37, 39). Tüm maddelerden alınan puanların toplanması ve toplam madde sayısına bölünmesi ile ortalama ölçek puanı elde edilmektedir. **OSM**, **SB** ve **SE** alt ölçekleri sırasıyla 18, 10 ve 8 madde içermektedir. Alt ölçeklerin ortalama puanları ise alt ölçek madde puanlarının toplanması ve her bir alt ölçekte yer alan madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Yüksek ortalamalı puanlar, daha olumlu tutumları yansıtmaktadır (Langevin ve ark., 2009a).

3.4. Ölçek Uyarlama Süreci

Herhangi bir ölçeğin başka bir dile çevirisi yapılırken dilsel ve kültürel eşitliğin sağlanabilmesi adına birtakım prosedürlerin izlenmesi gerekmektedir (Çapık, Gözüm, ve Aksayan, 2018). *PATCS* adlı ölçeğin Türkçeye uyarlanma sürecinde ilk olarak ölçek sahibine email aracılığı ile ulaşılmış ve ölçeğin uyarlanabilmesi adına izin alınmıştır (Ek 1). Ardından ölçeğin orijinal versiyonunun (Ek 2) Türkçe'ye çevirisi yapılmıştır. Ölçek, 'Kekemeliği Olan Çocuklara Yönelik Akran Tutumları Ölçeği (*PATCS-TR*)' başlığı ile Türkçe'ye çevrilmiştir. Ölçeğin çeviri sürecinde, Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenen ilkeler esas alınmıştır. Bu ilkeler kapsamında: 1) *ölçeğin uzman bir çevirmen tarafından İngilizce dilinden Türkçe diline çevrilmesi*, 2) *çevirinin uzman paneli içerisinde gözden geçirilmesi*, 3) *uzman panelinde son şeklini alan ölçeğin, ana dili İngilizce olan hem Türkçe hem de İngilizce dillerine hakim ve ölçeğin orijinal halini görmeyen bağımsız bir çevirmen tarafından geri çevirisinin yapılması*, 4) *amaçlı örnekleme ile ölçeğin uygulanacağı grubu temsil edecek bir grup üzerinde pilot uygulama gerçekleştirilmesi ve maddelerin anlaşılabilirliğinin kontrol edilmesi*, 5) *ölçeğe son şeklinin verilmesi* ve 6) *ölçeğin çeviri sürecinin rapor edilmesi* önerilmektedir (WHO, t.y.b.). Mevcut çalışmanın çeviri sürecinde izlenen adımlar, Şema 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1: Ölçek Çevirisinde İzlenen Adımlar (WHO, t.y.b.)

3.5. Veri Toplama İşlemleri

Araştırmanın yapılabilmesi için öncelikli olarak Üsküdar Üniversitesi etik kurulundan ve bunu takiben Kocaeli Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Veriler, 2020-2021 eğitim-öğretim senesinde Kocaeli ili İzmit ilçesinde yer alan sosyoekonomik açıdan avantajlı ve dezavantajlı bölgelerden seçilmiş beş farklı okuldan toplanmıştır. Söz konusu okulların üçü ilkokul, ikisi ise ortaokuldur. Uygulamacı, araştırma için rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenen okullara giderek okul müdürleri ile görüşmüş ve gerekli uygulama izinlerini almıştır. Okul tarafından uygulama yapabileceği gün ve dersler belirlenmiştir. Ardından uygulamacı, okul rehber öğretmeni ve sınıf öğretmenleri ile de görüşmeler gerçekleştirmiş olup kekemeliği olan bir öğrencinin bulunduğu sınıflarda uygulama yapılmamıştır.

Uygulama, sınıflarda ders saatleri içerisinde yapılmıştır. Uygulayıcı, sınıfa girip kendisini tanıtmış ve yapacağı uygulamanın prosedürü ile ilgili öğrencilere bilgi vermiştir. Uygulamacı, öğrencilere bunun bir sınav ya da test olmadığı, karşılığında not almayacakları, cevaplarında özgür olabilecekleri ve cevaplarının tamamen gizli tutulacağı ile ilgili bilgiler vermiştir. Ayrıca bu araştırmaya katılmanın tamamen gönüllülük esasına dayandığı ve istedikleri zaman araştırmaya katılmaktan vazgeçebilecekleri de belirtilmiştir. Öğrencilerden ölçek üzerine isim yazmamaları istenmiş bu şekilde elde edilen verilerin bireysel olarak değil toplu olarak değerlendirileceği konusunda güvence oluşturulmaya ve sosyal istenirliğin önlenmesine çalışılmıştır. İlaveten öğrencilere cevaplarının okul idaresi, öğretmen ya da aileleri ile de paylaşılmayacağı sadece araştırmacı tarafından inceleneceği belirtilmiştir. Tüm bunlar, öğrencilerin cevaplarında özgür hissetmeleri, samimi ve içten olmaları amacı ile yapılmıştır.

Ardından çalışmaya katılmak isteyen öğrencilerin, gönüllü olur formunu doldurmaları istenmiş ve ölçekteki her bir maddenin doldurulması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Daha sonra uygulamacı, öğrencilere iki adet video izletmiştir. Videoların birisinde, kekemeliği olan okul çağı bir kız çocuğu; diğerinde ise kekemeliği olan okul çağı bir erkek çocuğu bulunmaktadır. Söz konusu videolar, araştırmacılar tarafından Youtube üzerinde bulunan videolar içerisinde anonim olarak seçilmiştir. Videolardaki çocuklar, kekelerken ikincil davranış da sergileyen çocuklardır. Video izletme aşaması

bitince, uygulayıcı tarafından öğrencilere kekemeliği olan birisini tanıyıp tanımadıkları sorulmuş ve ölçek üzerinde işaretlemeleri istenmiştir. Ardından tüm ölçek, uygulamacı tarafından olası okuma güçlüğü durumlarını kontrol edebilmek adına bir kez sesli olarak okunmuş ve cevap seçenekleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Bunu takiben öğrencilerden önce kişisel bilgileri, ardından alıştırma maddeleri ve son olarak da ölçek maddelerini doldurmaları istenmiştir. Bu esnada uygulamacı, sınıf ortamından ayrılmamış ve öğrencilerin bireysel sorularını yanlarına giderek yanıtlamıştır. Ders sonunda, uygulamacı tarafından ölçekler toplanarak öğrencilere bilime katkıları için teşekkür edilmiştir.

Test tekrar test güvenirliği için ilk uygulamanın gerçekleştirileceği bir ilkokul ve bir ortaokul rastgele olarak belirlenmiş ve yine rastgele olarak ilkokullarda 3. ve 4. sınıflardan birer sınıf; ortaokullardan ise 5. ve 6. sınıflardan birer sınıf bu uygulama için seçilmiştir. Test-tekrar test güvenirliğinin uygulanacağı sınıflarda verilerin karşılaştırılabilmesi adına öğrencilerden isim yazmaları istenmiştir. Test-tekrar test, ilk uygulamadan bir hafta sonra gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci uygulamada, öğrencilerin kekemeliği olan birisini tanıyıp tanımadıkları tekrar sorgulanmamış bunun haricinde ilk uygulamadaki diğer prosedürler aynı şekilde uygulanmıştır. Test-tekrar test uygulamasına her sınıf düzeyinden öğrenci dahil edilmiştir.

3.6.Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS 22.00 ve AMOS 24.0 istatistik programları kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan PATCS-TR Ölçeği'nin yapı geçerliği için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Güvenirlik analizleri kapsamında ise Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı ve AVE (Ortalama Açıklanan Varyans/Average Variance Extracted) değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca yarıya bölme (Split Half) yöntemi ile güvenirlik değerleri kontrol edilmiştir. Ölçeğin farklı zamanlarda aynı kitleye uygulanmasından elde edilen veriler ile zaman geçerliği de test edilmiştir. Ölçekten elde edilen genel puan ve alt boyut puanlarının demografik özelliklere göre farklılaşma durumu ise bağımsız örneklem T testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi ile araştırılmıştır. Değişkenler için normal dağılım incelemesi çarpıklık ve basıklık katsayılarının (-1,5; +1, 5) aralığında olup olmadığının kontrol edilmesi sağlanmıştır.

3.7. Etik

Mevcut çalışma, Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik kurulu tarafından onaylanmıştır (Onay Numarası: 61351342/2020-389 Onay Tarihi: 27/08/2020). Çalışma, Helsinki İlkeler Deklarasyonuna uygun biçimde yürütülmüş olup katılımcılardan gönüllü olur formu da alınmıştır. Ayrıca okullarda uygulama yapabilmek için Kocaeli Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde PATCS-TR Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Yapı Geçerliği

4.1.1. PATCS-TR Ölçeği'ne ilişkin AFA bulguları

Faktör analizi, test ve ölçek geliştirilmesinde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olarak ifade edilmektedir. Faktör analizi ile anlaşılabilir ve çok sayıda değişken yerine anlaşılması kolay ve az sayıda faktörler (boyutlar) bulunması amaçlanmaktadır. Faktör analizi ile değişkenler arasında bulunan çoklu korelasyonlar hakkında bir anlam çıkarılmaktadır. Bütün değişkenlerin eşit sayıda bulunması yönüyle regresyon analizinden farklılaşmaktadır. Bir başka ifadeyle, faktör analizinde hiçbir değişken ölçüt veya bağımlı değişken değildir. Faktör analizinin, AFA ve DFA olarak ifade edilen iki temel yöntemi bulunmaktadır (Kondakçı ve Emil, 2017, ss. 506-507). Bu bölümde, AFA açıklanacaktır.

Faktör analizi uygulanırken ilk aşamada, araştırılacak problem tanınıp faktör analizi için uygunluğuna karar verilmektedir. Öncelikle değişkenler arasında korelasyon olup olmadığı korelasyon matrisi oluşturularak incelenmektedir. Değişkenler arasında korelasyon varsa ikinci adım olarak verilerin faktör analizi için uygunluğuna bakılmaktadır. AFA, korelasyon matrisi uygulaması ile başlamaktadır. Korelasyon matrisinin çok sayıda değişken arasında anlamlı korelasyon (pozitif veya negatif yönde) göstermesi, faktör analizinin yapılmaya değer olduğu anlamına gelmektedir (Kondakçı ve Emil, 2017, ss. 506-507). Bunun için iki farklı yol izlenebilmektedir. Bunlardan ilki, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı, diğeri de Barlett Küresellik Testi'dir. KMO katsayısı ile veri yapısının faktör elde etmek için uygun olup olmadığı test edilmektedir. Faktör elde edebilmek için KMO'da elde edilen değer en az 0.50 olması gerekmektedir. Barlett testi ise kısmi korelasyon matrisinde; köşegendeki terimlerin, 1 iken diğerlerinin 0 olmasını test ederek değişkenler arasında ilişki olup olmadığını incelemektedir. *P* değerinin 0.05'ten küçük olması durumunda faktör analizi için uygunluğa karar verilmektedir (Padem, Göksu, ve Konaklı, 2012).

KMO için belirlenen değer aralıkları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: KMO Ortak Varyans Derecesi Değerleri (Beavers, Lounsbury, Richards, Huck, Skolits, ve Esquivel 2013)

KMO Değeri	Yorumu
0.9 - 1.00	Mükemmel
0.8 - 0.89	Çok iyi
0.7 - 0.79	İyi
0.6 - 0.69	Orta
0.5 - 0.59	Çok kötü
0.0 - 0.49	Kabul edilemez

Veriler ve değişkenlerin faktör analizi için uygunluğu test edildikten sonra faktör sayısına karar verilmektedir. Bu amaç ile üç yöntem tercih edilebilmektedir. Bunlardan ilki ve yaygın olanı öz değere göre belirleme yöntemidir. Buna göre, öz değeri 1’e eşit veya 1’den büyük olan faktörler alınmaktadır. İkincisi, varyans oranına göre belirleme yapmaktır. Bu yöntemde ise en büyük varyans orana sahip olanlar alınmaktadır. Üçüncüsü, serpilme diyagramına göre belirleme yapmaktır. Bu yöntemde, grafikte eğilimin kaybolmaya başladığı noktaya kadar olan faktör sayısı esas alınmaktadır (Padem ve ark., 2012).

Faktör analizinin son basamağında, faktör yükleri hesaplanmaktadır. Faktör yük değeri, maddelerin faktörlerle ilişkisini açıklayan bir katsayı olarak tanımlanmaktadır. Değişken için faktör yükü, değişkenin faktöre ne kadar katkıda bulunduğunun bir ölçüsüdür. Bu gerekçeyle, yüksek faktör yükü puanları, faktörlerin boyutlarının değişkenler tarafından daha iyi hesaplandığı anlamına gelmektedir (Yong ve Pearce 2013). PATCS-TR Ölçeği’ne ilişkin AFA sonucu oluşan alt boyutlar ve maddeleri Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: PATCS-TR Ölçeği AFA Sonucu Oluşan Alt Boyutlar ve Maddeleri

Boyut	Maddeler	FY	VA %
Olumlu Sosyal Mesafe (OSM)	25. Kekemeliği olan bir çocuğu doğum gününe davet ederdim.	.821	
	18. Kekemeliği olan bir çocukla eve yürürdüm	.771	
	15. Kekemeliği olan bir çocukla arkadaş olmaktan mutlu olurum.	.768	
	32. Kekemeliği olan bir çocukla vakit geçirmekten keyif alırdım.	.760	
	40. Teneffüste kekemeliği olan bir çocukla birlikte oynardım.	.746	
	21. Kekemeliği olan bir çocukla sinemaya giderdim.	.738	
	19. Kekemeliği olan bir çocuğun yanına oturmayı isterdim.	.718	
	16. Kekemeliği olan bir çocuk iyi bir arkadaş olabilir.	.717	

	30. Kekemeliği olan bir çocuğun bizimle birlikte gezmesine izin verirdim.	.713	
	27. Kekemeliği olan çocuklar arkadaş canlısıdır.	.704	%31.040
	34. Kekemeliği olan bir çocukla en iyi arkadaş olurum.	.695	
	38. Otobüste kekemeliği olan bir çocukla birlikte otururdum.	.682	
	11. Kekemeliği olan bir çocuğu arkadaşları	.677	
	8. Kekemeliği olan bir çocukla sınıf projesi (etkinliği) yapmaktan keyif alırdım.	.654	
	23. Kekemeliği olan çocukların konuşma yapmalarına izin verilmelidir.	.650	
	28. Kekemeliği olan bir çocuğun sınıfta kendi grubum adına konuşmasını isterdim.	.631	
	3. Kekemeliği olan bir çocukla koridorda yürürdüm.	.563	
	36. Sınıfımda kekemeliği olan bir çocuk olmasını isterdim.	.563	
	12. Kekemeliği olan çocuklarla anlaşmak kolaydır.	.530	
Sosyal Etkileşim (SE)	29. Kekemeliği olan bir çocuğu dinlemek beni rahatsız ederdi.	.713	
	37. Kekemeliği olan bir çocukla oyun parkına gitmezdim.	.688	
	26. Kekemeliği olan bir çocukla beraber ev ödevi yapmazdım.	.642	
	35. Kekemeliği olan bir çocukla bir arada olmaktan utanırdım.	.641	%12.315
	31. Kekemeliği olan bir çocukla oynamazdım.	.625	
	22. Kekemeliği olan bir çocukla konuşsam kendimi gergin hissederdim.	.550	
	39. Kekemeliği olan çocuklar konuşmaları gereken oyunlar oynamamalıdır.	.512	
Sosyal Baskı (SB)	7. Kekemeliği olan bir çocukla bisiklet sürmezdim.	.674	
	10. Eğer bir çocuk ailemin önünde kekeleseydi ben kendimi aptal gibi hissederdim.	.648	%9.358
	9. Kekemeliği olan çocuklar tuhaftır.	.623	
	6. Kekemeliği olan bir çocukla bir arada görülmekten utanırdım.	.609	
	13. Eğer bir çocuk kasiyerle konuşurken kekeleseydi ben utanırdım.	.570	
	4. Kekemeliği olan çocuklar partilere gitmek istemezler.	.569	
	Toplam		%52.72

KMO= 0.939, Bartlett's test $p < 0.05$, FY = Faktör Yüğü, VA= Varyans Açıklayıcılığı

PATCS-TR Ölçeği, AFA sonucunda faktör analizi yapılabilmesi için uygunluk testi olan Bartlett's test için olasılık değeri ($p < .05$) bulunmuştur. Veri setinin, AFA'ya uyumunu belirleyen KMO değeri, .939 olarak tespit edildiği için veri setinin faktör analizine “çok iyi” düzeyde uyum sağlamakta olduğu anlaşılmıştır. Toplam 40 madde içeren PATCS-TR Ölçeği'nden, sadece 8 madde faktör yükleri ($FY < 0.50$) olduğu için analizden çıkarılmıştır.

PATCS-TR Ölçeği'nin toplam kavram açıklayıcılığı %52.71 olarak hesaplanmıştır. **OSM** boyutunun, açıklayıcılığa katkı oranı %31.040, **SE** boyutunun toplam açıklayıcılık oranına katkısı %12.315 ve **SB** boyutunun, toplam açıklayıcılık oranına katkısı ise % 9.358 olarak tespit edilmiştir. Faktör yükleri düşük olduğundan dolayı analizden elenen maddeler: “1. Kekemeliği olan bir çocuğun komşum olmasını isterdim”, “2. Kekemeliği olan bir çocuktan uzak dururum”, “5. Kekemeliği olan çocuklar normal çocuklar gibidir”, “14. Evimde kekemeliği olan bir çocukla oyun oynamazdım”, “17. Kekemeliği olan bir çocukla markete gitmezdim.”, “20. Kekemeliği olan çocuklar kendileri için üzülürler”, “24. Kekemeliği olan bir çocuğu dinlerken hayal kırıklığı yaşırdım” ve “33. Kekemeliği olan çocuklar bir şeyleri yapabilmek için çok fazla yardım beklerler” maddeleridir.

4.1.2. PATCS-TR Ölçeği'ne ilişkin DFA bulguları

Araştırma için kullanılan ölçeklerin DFA değerlendirmesinde ve genel test edilen modellerin uygun olup olmadığına, serbestlik derecesi ile düzeltilmiş Ki- Kare (χ^2) değeri (Ki-Kare değeri/Serbestlik derecesi), diğer uyum iyiliği indeksleri ve standartlaştırılmış artık (residual) kovaryans matrisinde yer alan değerlerin incelenmesi sonucunda karar verilmiştir (Bayram, 2013, s. 71). DFA için kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve uyum değerleri Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: DFA'da Kullanılan Uyum İyiliği İndeksleri ve Uyum Değerleri (Meydan, 2011)

İndeksler	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2 / df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 < \chi^2/df \leq 3$
GFI	≥ 0.90	0.85-0.89
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95
SRMR	≤ 0.05	$.06 \leq SRMR \leq .08$
RMSEA	≤ 0.05	$.06 \leq RMSEA \leq .08$

DFA'da parametre değerlerinin tahmin edildiği yöntem olarak en çok olabilirlik (maximum likelihood) kullanılabilmesi için normallik şartının sağlanabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle her bir madde için çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanmıştır. Bu değerler her bir madde için Tablo 5'te gösterilmektedir.

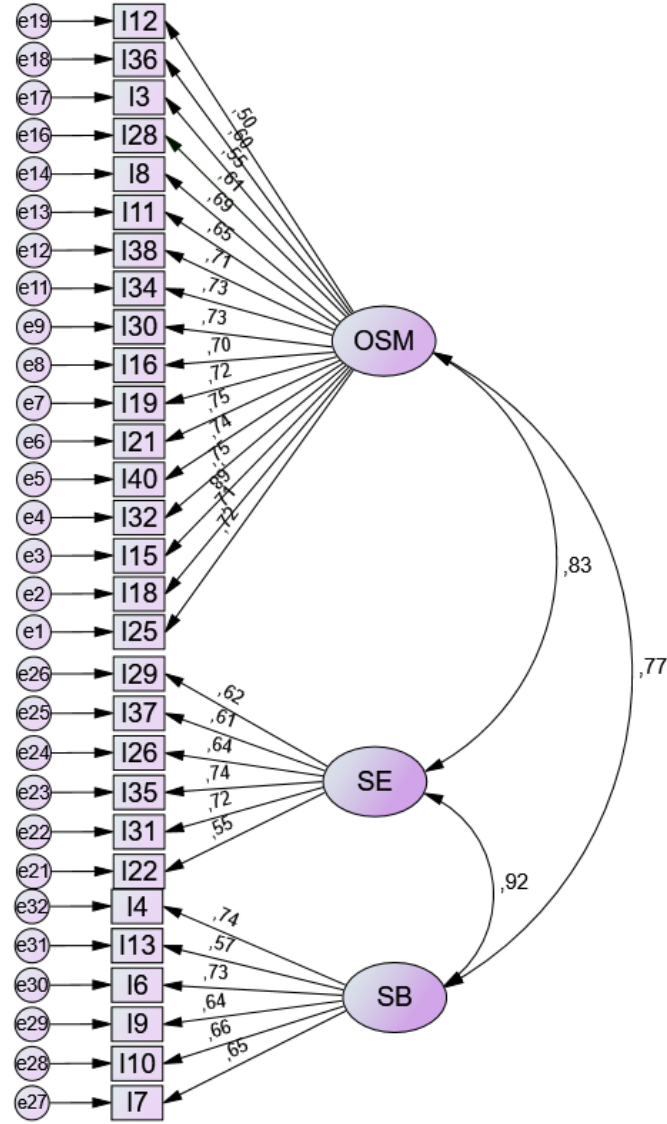
Tablo 5: Madde Bazlı Normal Dağılıma Uygunluk Analizi

Doğrulayıcı faktör analizinde yer alan maddeler	Çarpıklık	Basıklık
3. Kekemeliği olan bir çocukla koridorda yürürdüm.	-.724	-.284
4. Kekemeliği olan çocuklar partilere gitmek istemezler.	-1.404	1.766
6. Kekemeliği olan bir çocukla bir arada görülmekten utanırdım.	-1.290	.990
7. Kekemeliği olan bir çocukla bisiklet sürmezdim.	-1.354	1.274
8. Kekemeliği olan bir çocukla sınıf projesi (etkinliği) yapmaktan keyif alırdım.	-.754	-.197
9. Kekemeliği olan çocuklar tuhaftır.	-1.015	.263
10. Eğer bir çocuk ailemin önünde kekeleseydi ben kendimi aptal gibi hissederdim.	-1.561	1.993
11. Kekemeliği olan bir çocuğu arkadaşlarımla tanıştırdım.	-.922	-.077
12. Kekemeliği olan çocuklarla anlaşmak kolaydır.	-.181	-.036
13. Eğer bir çocuk kasiyerle konuşurken kekeleseydi ben utanırdım.	-1.224	.969
15. Kekemeliği olan bir çocukla arkadaş olmaktan mutlu olurum.	-.926	.343
16. Kekemeliği olan bir çocuk iyi bir arkadaş olabilir.	-.924	.324
18. Kekemeliği olan bir çocukla eve yürürdüm	-.921	.158
19. Kekemeliği olan bir çocuğun yanına oturmayı isterdim.	-.532	-.243

21. Kekemeliği olan bir çocukla sinemaya giderdim.	-.837	-.049
22. Kekemeliği olan bir çocukla konuşsam kendimi gergin hissederdim.	-.816	.141
25. Kekemeliği olan bir çocuğu doğum gününe davet ederdim.	-1.144	.544
26. Kekemeliği olan bir çocukla beraber ev ödevi yapmazdım.	-1.069	.574
28. Kekemeliği olan bir çocuğun sınıfta kendi grubum adına konuşmasını isterdim.	-.366	-.439
29. Kekemeliği olan bir çocuğu dinlemek beni rahatsız ederdi.	-1.131	.893
30. Kekemeliği olan bir çocuğun bizimle birlikte gezmesine izin verirdim.	-1.255	.949
31. Kekemeliği olan bir çocukla oynamazdım.	-1.387	1.429
32. Kekemeliği olan bir çocukla vakit geçirmekten keyif alırdım.	-.744	.069
34. Kekemeliği olan bir çocukla en iyi arkadaş olurdum.	-.458	-.184
35. Kekemeliği olan bir çocukla bir arada olmaktan utanırdım.	-1.233	1.186
36. Sınıfımda kekemeliği olan bir çocuk olmasını isterdim.	-.329	-.339
37. Kekemeliği olan bir çocukla oyun parkına gitmezdim.	-1.177	.946
38. Otobüste kekemeliği olan bir çocukla birlikte otururdum.	-.699	-.151
40. Teneffüste kekemeliği olan bir çocukla birlikte oynardım.	-.869	.199

Madde bazlı normallik hesaplamasında çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakıldığında tüm maddeler için hem çarpıklık hem de basıklık katsayıları (-1.5; +1.5) değerleri arasında olduğundan normallik şartının sağlandığı görülmektedir. PATCS-TR Ölçeği'nin DFA'ya ilişkin bulguları, Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2: PATCS-TR Ölçeği'ne İlişkin DFA Bulguları

PATCS-TR Ölçeği, standart faktör yük değerleri **OSM** boyutu için, (0.50; 0.89), **SE** boyutu için (0.55; 0.74) ve **SB** boyutu için, (0.57; 0.74) aralığında yer almaktadır. Faktör yükleri (FY<0.50) olduğu için analizden elenen maddeler; **OSM** boyutunda 23.madde “Kekemeliği olan çocukların konuşma yapmalarına izin verilmelidir” ve 27.madde: “Kekemeliği olan çocuklar arkadaş canlısıdır” iken **SE** boyutunda ise 39.madde “Kekemeliği olan çocuklar konuşmaları gereken oyunlar oynamamalıdır” olmuştur. DFA sonucunda, üç maddenin analizden elenmesinden dolayı analiz, 29 madde ile sonuçlandırılmıştır. Tablo 6’da DFA’dan elde edilen parametre değerleri sunulmaktadır.

Tablo 6: PATCS-TR Ölçeği DFA Tablosu

Boyut		Madde	Tahmin	S.	C.R.	P
OSM	→	I25	1.000	.724		
OSM	→	I18	1.047	.711	14.450	***
OSM	→	I15	1.200	.678	13.758	***
OSM	→	I32	1.076	.755	15.383	***
OSM	→	I40	1.070	.736	14.979	***
OSM	→	I21	1.169	.752	15.314	***
OSM	→	I19	1.131	.715	14.548	***
OSM	→	I16	.947	.697	14.155	***
OSM	→	I30	.963	.728	14.823	***
OSM	→	I34	1.141	.728	14.809	***
OSM	→	I38	1.004	.709	14.402	***
OSM	→	I11	1.063	.653	13.231	***
OSM	→	I8	1.081	.693	14.063	***
OSM	→	I28	1.049	.614	12.425	***
OSM	→	I3	.895	.549	11.069	***
OSM	→	I36	.991	.603	12.180	***
OSM	→	I12	.790	.504	10.139	***
SE	→	I22	.949	.552	10.917	***
SE	→	I31	.890	.719	14.371	***
SE	→	I35	1.000	.740		
SE	→	I26	1.005	.644	12.818	***
SE	→	I37	.915	.609	12.095	***
SE	→	I29	.925	.616	12.238	***
SB	→	I7	1.000	.649		
SB	→	I10	.983	.662	11.696	***
SB	→	I9	1.082	.641	11.375	***
SB	→	I6	1.113	.728	12.626	***
SB	→	I13	.956	.569	10.270	***
SB	→	I4	1.126	.739	12.776	***

*** $p < 0.001$ ** $p < 0.01$ * $p < 0.05$, C.R. = Birleşik güvenirlik

PATCS-TR Ölçeği'nde, DFA neticesinde model test değerleri, ($p < 0.05$) olmak üzere, χ^2 (874,084), χ^2/df (2.337) bulunduğundan DFA'nın anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Modelin uyum indeks değerleri Uyum İyiliği İndeksi-Goodness-of-Fit Index (GFI) (0.864) ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi-Comperative Fit Index (CFI) (0.917) parametreleri kabul sınırları içerisinde. Standardize Edilmiş Kök Ortalama Kare Artık-Standardized Root Mean Square Residual (SRMR), (.0459) ve Kök Ortalama Kare Yaklaşım Hatası- Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) (.0560) parametreleri de kabul edilebilir sınırlar içinde yer aldığı için DFA'nın geçerli olduğu söylenebilir.

4.2. Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha değeri faktör altındaki soruların toplamdaki güvenilirlik seviyesini göstermektedir. Cronbach's Alpha değerinin, 0.70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Soru sayısı az olduğunda bu değer, 0.60 ve üstü olarak kabul edilebilmektedir. Birleşik Güvenirlik-Composite Reliability (CR) değerleri DFA'dan hesaplanan faktör yüklerinden hesaplanmaktadır. Birleşik güvenilirlik değeri ($CR \geq 0.70$) olduğunda birleşik güvenilirlik şartının sağlandığı söylenebilir (Raykov, 1997). Yakınsama geçerliğinin göstergesi, Açıklanan Ortalama Varyans-Average Variance Extracted (AVE) değeridir. Yakınsama geçerliğinin teyit edilebilmesi için Açıklanan Ortalama Varyansın ($AVE \geq 0.50$) olması gerekmektedir. Bununla birlikte, Birleşik Güvenirlik değerlerinin tüm boyutlarda ($CR \geq 0.70$) olması durumunda ortalama varyans (AVE) değerlerinin ($AVE \geq 0.40$) olması yeterli kabul edilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981, s. 39).

Alanyazında Cronbach's Alpha değerleri için birbirinden farklı yorumlara rastlanmaktadır. Ancak bu yorumlardan en çok kullanılanı, Tablo 7'de gösterilmektedir. PATCS-TR Ölçeği'nin geçerlik değerleri ise Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Cronbach's Alpha Değerleri İçin Bir Sınıflama (Kalaycı, 2006, s. 405)

Cronbach's Alpha	Yorumu
0.80-1.00 Arası	Yüksek Güvenirlik
0.60-0.80 Arası	Oldukça güvenilir
0.40-0.60 Arası	Güvenirlik düşük
0.40 dan aşağısı	Güvenilir değil

Tablo 8: PATCS-TR Ölçeği'ne İlişkin Cronbach's Alpha, CR ve AVE değerleri

Boyut	n	Cronbach's Alpha	CR	AVE
OSM	17	.934	.936	.466
SE	6	.802	.813	.422
SB	6	.823	.817	.445

*** $p < 0.001$ ** $p < 0.01$ * $p < 0.05$, CR= Birleşik Güvenirlik, AVE= Açıklanan ortalama varyans

PATCS-TR Ölçeği alt boyutlarından **OSM**, **SE** ve **SB** boyutları için alpha değerleri “yüksek güvenilirlik” düzeyindedir. Birleşik güvenilirlik değerlerinde ise tüm boyutlar için hesaplanan katsayı ($CR > 0.70$) olduğundan birleşik güvenilirlik şartının sağlandığı

söylenebilir. Tüm değişkenler için Ortalama Açıklanan Varyans değerleri ($AVE > 0.40$) bulunduğundan yakınsama geçerliğinin de sağlandığı görülmektedir.

4.3. Cronbach's Alpha Değeri İçin Maddeler Silindiğinde Güvenirlik ve Madde Toplam Korelasyon Değerleri

PATCS-TR Ölçeği, madde bazlı ayrıntılı güvenirlik analizleri; **OSM** boyutu için Tablo 9'da, **SE** boyutu için Tablo 10'da ve **SB** boyutu için de Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 9: OSM Boyutu İçin Madde Bazlı Ayrıntılı Güvenilirlik Analizi

Madde	Madde silindiğinde ortalama	Madde silindiğinde varyans	Düzeltilmiş madde toplam korelasyon	Madde silindiğinde Cronbach's Alpha
I3	64.366	100.113	.528	.934
I8	64.247	98.158	.671	.930
I11	64.188	98.405	.625	.931
I12	64.907	101.003	.502	.934
I15	64.249	96.735	.655	.931
I16	64.100	99.747	.676	.930
I18	64.185	98.432	.699	.929
I19	64.487	97.527	.698	.929
I21	64.230	97.421	.718	.929
I25	63.957	99.632	.671	.930
I28	64.696	98.174	.604	.932
I30	64.031	99.906	.686	.930
I32	64.295	98.313	.733	.929
I34	64.558	97.319	.718	.929
I36	64.729	98.836	.594	.932
I38	64.314	99.221	.678	.930
I40	64.162	98.674	.694	.930

OSM boyutu için hesaplanan güvenirlik değeri .934 olarak bulunmuştur. Madde bazlı ayrıntılı güvenirlik analizinde madde silindiğinde güvenirlik değerleri sütununda hiçbir madde için .934 değerinden yüksek bir değere rastlanmamıştır. Madde toplam korelasyon sütununda değerler 0.502; 0.733 değerleri arasında elde edilmiştir.

Tablo 10: SE Boyutu İçin Madde Bazlı Ayrıntılı Güvenilirlik Analizi

Madde	Madde silindiğinde ortalama	Madde silindiğinde varyans	Düzeltilmiş madde toplam korelasyon	Madde silindiğinde Cronbach's Alpha
I22	22.026	9.578	.493	.791
I26	21.770	9.716	.546	.774
I29	21.765	9.856	.549	.773
I31	21.544	10.063	.667	.753
I35	21.651	9.899	.629	.757
I37	21.732	10.016	.515	.781

SE boyutu için hesaplanan güvenilirlik değeri 0.802 olarak bulunmuştur. Madde bazlı ayrıntılı güvenilirlik analizinde madde silindiğinde, güvenilirlik değerleri sütununda hiçbir madde için 0.802 değerinden yüksek bir değer elde edilmemiştir. Madde toplam korelasyon sütununda değerler 0.493; 0.667 değerleri arasında değişim göstermiştir.

Tablo 11: SB Boyutu İçin Madde Bazlı Ayrıntılı Güvenilirlik Analizi

Madde	Madde silindiğinde ortalama	Madde silindiğinde varyans	Düzeltilmiş madde toplam korelasyon	Madde silindiğinde Cronbach's Alpha
I4	22.335	10.033	.651	.782
I13	22.444	10.333	.506	.814
I6	22.302	9.983	.660	.780
I9	22.466	9.968	.574	.799
I10	22.268	10.354	.604	.792
I7	22.330	10.422	.558	.801

SB boyutu için hesaplanan güvenilirlik değeri 0.823 olarak bulunmuştur. Madde bazlı ayrıntılı güvenilirlik analizinde madde silindiğinde güvenilirlik değerlerinde hiçbir madde için 0.823 değerinden yüksek bir değer elde edilmemiştir. Madde toplam korelasyon sütununda değerler 0.506; 0.660 değerleri arasında değişim göstermiştir.

4.4. Güvenirlik (Cronbach's Alpha) Değeri İçin Rastlantısal Olarak İkiye Bölme (Split-Half) Yöntemi İle Güvenirliğin Kontrol Edilmesi

PATCS-TR Ölçeği'nin yarıya bölme güvenilirlik analizine ilişkin bulguları Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo12: Güvenilirlik Analizi İçin Yarıya Bölme Metodunun Kullanılması

	Cronbach's Alpha	.904
Bölüm 1	Madde sayısı (I6, I7, I9, I10, I13, I4, I22, I26, I29, I31, I35, I37, I3, I8, I11.)	15
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha	.926
Bölüm 2	Madde sayısı (I12, I15, I16, I18, I19, I21, I25, I28, I30, I32, I34, I36, I38, I40)	14
Toplam madde sayısı		29

29 madde rastgele olarak ikiye ayrıldığında ilk grupta yer alan maddelerden (I6, I7, I9, I10, I13, I14, I22, I26, I29, I31, I35, I37, I3, I8, I11) hesaplanan Cronbach's Alpha değeri .904, ikinci grupta yer alan maddelerden (I12, I15, I16, I18, I19, I21, I25, I28, I30, I32, I34, I36, I38, I40) hesaplanan Cronbach's Alpha değeri .926 bulunmuştur. Her iki madde grubunda da yüksek güvenilirlik düzeyinde değerler elde edilmiştir.

4.5. PATCS-TR Ölçeği'nin Test Tekrar Test Güvenirliği

Zaman geçerliği için yapılan Test-tekrar test güvenilirlik analizinde, 77 katılımcıdan oluşan örneklem grubuna, bir hafta arayla ölçek uygulanmıştır. Her iki uygulamadan elde edilen verilerden hesaplanan güvenilirlik katsayıları Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13: Güvenirlik Değerlerinin Test-Tekrar Test Yöntemi İle Karşılaştırılması

Grup	Cronbach's Alpha	Madde sayısı
Önce	.815	29
Sonra	.802	29

Uygulamada elde edilen güvenilirlik katsayıları (Cronbach's Alpha) önce testi için .815 bulunurken sonra testinde ise .802 bulunmuştur. Bu iki değer de “yüksek güvenilirlik düzeyindedir. Ölçeğin zaman geçerliği bu sonuçlarla kanıtlanmış olmaktadır. Faktör analizinde elde edilen boyutların ortalamalarının da test -tekrar test uygulaması kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Eşlenik örneklem t testi ile yapılan karşılaştırma sonuçları Tablo 14'te gösterilmektedir.

Tablo 14: Test Tekrar Test Uygulamasından Elde Edilen Boyut Ortalamalarının Karşılaştırılması

Boyut	Grup	AO	SS	T	P
OSM	OSM_1	3.604	.8963	-1.031	.306
	OSM_2	3.668	.8945		
SE	SE_1	4.134	.7270	1.895	.062
	SE_2	4.002	.7977		
SB	SB_1	4.137	.7299	2.208	.070
	SB_2	4.095	.7275		
PATCS-TR	KOCYAT_1	3.978	.6726	1.498	.138
	KOCYAT_2	3.907	.7173		

AO = Aritmetik ortalama, SS = standart sapma

Test tekrar test uygulamasından elde edilen boyut ortalamalarının karşılaştırılmasında her üç boyutta da elde edilen test için ($p>0.05$) bulunduğundan önce ve sonra uygulamalarında boyut ortalamalarının farklılık göstermediği anlaşılmıştır. PATCS-TR genel puanında da önce ve sonra puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı ($p>0.05$) anlaşılmaktadır.

4.6. PATCS-TR Ölçek Puanlarının Fark Testleri İle Karşılaştırılması

İkili grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t testi kullanılırken, ikiden fazla grup barındıran demografik özelliklere göre puanların karşılaştırılması Tek Yönlü Varyans analizi ile test edilmiştir. Anlamlı farklılık bulunan testlerde farklılığın kaynağı çoklu karşılaştırma (post-hoc) testlerinden Bonferroni ile karşılaştırılmıştır. PATCS-TR Ölçek puanlarının, cinsiyete göre karşılaştırılması Tablo 15’te; kekemeliği olan birisini tanıma durumuna göre karşılaştırılması Tablo 16’da, sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması Tablo 17’de ve yaşa göre karşılaştırması ise Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo15: PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Cinsiyet	N	AO	SS	t	p
OSM	Erkek	428	3.629	.8743	-.177	.859
	Kız	416	3.639	.8225		
SE	Erkek	428	4.106	.7244	.780	.435
	Kız	416	4.067	.7431		
SB	Erkek	428	4.149	.7865	-.598	.550
	Kız	416	4.180	.7236		

PATCS-TR	Erkek	428	3.961	.6716	-.015	.988
	Kız	416	3.962	.6513		

** $p < 0.01$, $p < 0.05$, AO = aritmetik ortalama, SS = standart sapma, t = student t test değeri, p = anlamlılık düzeyi

PATCS-TR Ölçeği puanlarının, cinsiyete göre karşılaştırılmasında $p > 0.05$ bulunduğundan toplam puan boyutunda ve alt boyut puanlarından anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Buna göre kız ve erkek çocukların puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 16: PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Kekemeliği Olan Birisini Bilme Durumuna Göre Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Kekemeliği Olan Birini Bilme	N	AO	SS	t	p
OSM	Evet	268	3.644	.9202	.222	.824
	Hayır	576	3.630	.8141		
SE	Evet	268	4.104	.7751	.486	.627
	Hayır	576	4.078	.7139		
SB	Evet	268	4.126	.8289	-1.019	.308
	Hayır	576	4.183	.7194		
PATCS-TR	Evet	268	3.958	.7037	-.113	.910
	Hayır	576	3.963	.6412		

** $p < 0.01$, $p < 0.05$, AO=aritmetik ortalama, SS=standart sapma, t:student t test değeri p =anlamlılık düzeyi

Kekemeliği olan birisini bilme durumuna göre PATCS-TR ölçeği genel puanı ve alt boyut puanlarının karşılaştırılmasında $p > 0.05$ bulunduğundan toplam puan boyutunda ve alt boyut puanlarında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Buna göre kekemeliği olan bir birey bilip bilmeme durumuna göre katılımcı öğrencilerin birbirine göre farklılık göstermemekte olduğu anlaşılmıştır.

Tablo17: PATCS-TR Ölçek Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Gruplar	N	AO	SS	F	p
OSM	3.0	193	3.031	.8686	92.929	.000**
	4.0	214	3.385	.8312		
	5.0	245	3.964	.6387		
	6.0	192	4.097	.5804		
	Toplam	844	3.634	.8487		
SE	3.0	193	3.770	.7549	48.106	.000**

	4.0	214	3.829	.7368		
	5.0	245	4.288	.6418		
	6.0	192	4.433	.5675		
	Toplam	844	4.086	.7335		
SB	3.0	193	3.728	.7875	68.733	.000**
	4.0	214	3.918	.6925		
	5.0	245	4.414	.6659		
	6.0	192	4.559	.5476		
	Toplam	844	4.164	.7559		
PATCS-TR	3.0	193	3.510	.6064	104.867	.000**
	4.0	214	3.711	.5565		
	5.0	245	4.222	.5824		
	6.0	192	4.363	.5058		
	Toplam	844	3.962	.6613		

** $p<0,01$, $p<0,05$, AO = aritmetik ortalama SS = standart sapma F = varyans analizi test değeri p = anlamlılık düzeyi

Katılımcı öğrencilerin sınıflarına göre PATCS-TR Ölçeği genel puan ve alt boyut puanlarının karşılaştırılmasında $p<0.05$ bulunduğundan toplam puan boyutunda ve alt boyut puanlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre sınıf durumuna göre katılımcı öğrencilerin puanlarında tüm boyutlarda anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır. Farklılıkların kaynağı Bonferroni testi ile analiz edildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- OSM boyutunda sınıf düzeyi yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 6.sınıftaki öğrencilerin ortalaması (4.097) ile 5. sınıfların ortalaması (3.964), 4.sınıfların ortalamasından (3.384) ve 3. sınıfların ortalamasından (3.031) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- SE boyutunda sınıf düzeyi yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 6.sınıftaki öğrencilerin ortalaması (4.443) ile 5. sınıfların ortalaması (4.288), 4.sınıfların ortalamasından (3.829) ve 3. sınıfların ortalamasından (3.770) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- SB boyutunda da sınıf yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 6.sınıftaki öğrencilerin ortalaması (4.559) ile 5. sınıfların ortalaması (4.414) 4.sınıfların ortalamasından (3.918) ve 3. sınıfların ortalamasından (3.728) daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.
- PATCS-TR Ölçeği genel puanında sınıf yükseldikçe puanlarda artış olduğu görülmektedir. 6.sınıftaki öğrencilerin ortalaması (4.363) ile 5. sınıfların ortalaması (4.222) 4.sınıfların ortalamasından (3.711) ve 3. sınıfların ortalamasından (3.510) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 18: PATCS-TR Ölçeği Puanlarının Yaş Göre Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Gruplar	N	AO	SS	F	p
OSM	7-8 yaş	106	2.968	.8460	72.597	.000**
	9-10 yaş	481	3.569	.8506		
	11-12 yaş	257	4.030	.6104		
	Toplam	844	3.634	.8487		
SE	7-8 yaş	106	3.808	.7059	27.086	.000**
	9-10 yaş	481	4.012	.7603		
	11-12 yaş	257	4.340	.6135		
	Toplam	844	4.086	.7335		
SB	7-8 yaş	106	3.794	.7893	35.944	.000**
	9-10 yaş	481	4.094	.7583		
	11-12 yaş	257	4.450	.6321		
	Toplam	844	4.164	.7559		
PATCS-TR	7-8 yaş	106	3.524	.5532	62.542	.000**
	9-10 yaş	481	3.892	.6612		
	11-12 yaş	257	4.274	.5552		
	Toplam	844	3.962	.6613		

** $p < 0.01$ $p < 0.05$ AO=aritmetik ortalama, SS = standart sapma, F = varyans analizi test değeri, p = anlamlılık düzeyi

Katılımcı öğrencilerin yaş gruplarına göre PATCS-TR Ölçeği genel puan ve alt boyut puanlarının karşılaştırılmasında $p < 0.05$ bulunduğundan toplam puan boyutunda ve alt boyut puanlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre yaş gruplarına göre katılımcı öğrencilerin puanlarında tüm boyutlarda anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Farklılıkların kaynağı Bonferroni testi ile analiz edildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- OSM boyutunda yaş yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 11-12 yaş grubu öğrencilerin ortalaması (4.030), 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalamasından (3.964) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (2.968) yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalaması (3.964) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (2.968) yüksek bulunmuştur.
- SE boyutunda yaş yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 11-12 yaş grubu öğrencilerin ortalaması (4.340), 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalamasından (4.012) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (3.808) yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalaması (4.012) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (3.808) yüksek bulunmuştur.

- SB boyutunda da yaş yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 11-12 yaş grubu öğrencilerin ortalaması (4.450), 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalamasından (4.094) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (3.794) yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalaması (4.094) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (3.794) yüksek bulunmuştur.
- PATCS-TR Ölçeği genel puanında yaş yükseldikçe puanlarda da yükselme olduğu görülmektedir. 11-12 yaş grubu öğrencilerin ortalaması (4.274), 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalamasından (3.892) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (3.574) yüksek bulunmuştur. Ayrıca 9-10 yaş grubu öğrencilerin yaş ortalaması (3.892) ve 7-8 yaş grubu ortalamasından (3.524) yüksek bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Langevin ve Hagler (2004) tarafından geliştirilen PATCS adlı ölçeğin Türkçe versiyonu, ‘Kekemeliği Olan Çocuklara Yönelik Akran Tutumları (PATCS-TR) Ölçeği’ başlığı ile oluşturulmuş ve Türkçe için geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Böylelikle okul çağı çocukların kekemeliği olan akranlarına yönelik tutumlarını değerlendirebilecek bir ölçüm aracının Türkçe için uyarlama çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk amacı, PATCS-TR Ölçeği’nin Türkçe için uyarlama, geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılmasıdır. Çalışmanın ikinci amacı ise PATCS-TR Ölçeği puanlarının, çalışmaya katılan çocukların cinsiyetleri, daha önceden kekemeliği olan birisini bilip bilmeme durumları, yaşları ve sınıf düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesidir. Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın amacına uygun olarak elde edilen analiz bulguları tartışılmış hem uygulama hem de araştırma alanlarına yönelik uygun öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

5.1. PATCS-TR Ölçeğinin Geçerlik Analizi Bulgularının Tartışılması

PATCS-TR Ölçeğinin yapı geçerliğini sınamak için AFA ve DFA uygulanmıştır. Toplam 40 madde içeren ölçekten sadece sekiz madde faktör yükleri düşük olduğundan dolayı AFA neticesinde çıkarılmıştır. Analizden elenen maddeler; “1. *Kekemeliği olan bir çocuğun komşum olmasını isterdim*”, “2. *Kekemeliği olan bir çocuktan uzak dururum*”, “5. *Kekemeliği olan çocuklar normal çocuklar gibidir*”, “14. *Evimde kekemeliği olan bir çocukla oyun oynamazdım*”, “17. *Kekemeliği olan bir çocukla markete gitmezdim*”, “ 20. *Kekemeliği olan çocuklar kendileri için üzülürler*”, “24. *Kekemeliği olan bir çocuğu dinlerken hayal kırıklığı yaşırdım*” ve “33. *Kekemeliği olan çocuklar bir şeyleri yapabilmek için çok fazla yardım beklerler*” maddeler olmuştur.

DFA sonucunda, **OSM** boyutunda standardize edilmiş faktör yükleri; 0.50 ile 0.89 arasında değişmiş ve faktör yükleri (FY<0.50) olduğu için OSM boyutundan 23.madde: “*Kekemeliği olan çocukların konuşma yapmalarına izin verilmelidir.*” ile 27.madde: “*Kekemeliği olan çocuklar arkadaş canlısıdır*” analizden elenmiştir. **SE** boyutunda standardize edilmiş faktör yükleri; 0.55 ile 0.74 arasında değişmiş ve faktör yükü (FY<0.50) olduğu için 39. madde: “*Kekemeliği olan çocuklar konuşmaları gereken oyunlar oynamamalıdır*” analizden elenmiştir. **SB** boyutu için ise standardize edilmiş faktör yüklerinin 0.57 ile 0.74 aralığında değiştiği görülmüştür. PATCS TR Ölçeği’nde,

tüm değişkenler için ortalama açıklanan varyans değerleri ($AVE > 0.40$) bulunduğundan yakınsama geçerliği de sağlanmıştır (Fornell ve Larcker, 1981).

Bunlarla birlikte, PATCS-TR Ölçeği'nin orijinal ilk versiyonu, 40 maddeden oluşmaktadır (Langevin ve Hagler, 2004). Ölçeğin; *OSM*, *SE* ve *SB* olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğu görülmüştür (Langevin ve Hagler, 2004; Langevin ve ark., 2009a). Langevin ve ark. (2009a) tarafından ölçeğe ilişkin ikinci bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Madde yüklerine bakıldığında dört maddenin (4, 20, 23 ve 27. maddeler) beklenen değerde olmadıkları için ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Analizden elenen maddeler; “4. *Kekemeliği olan çocuklar partilere gitmek istemezler*”, “20. *Kekemeliği olan çocuklar kendileri için üzülürler*”, 23.madde: “*Kekemeliği olan çocukların konuşma yapmalarına izin verilmelidir*” ile 27.madde: “*Kekemeliği olan çocuklar arkadaş canlısıdır*” olduğu görülmüştür. Böylece ölçek, 36 maddelik son şeklini almıştır. Bu maddeler içerisinde 20, 23 ve 27 nolu maddeler, mevcut çalışmada da AFA ve DFA neticesinde çıkarılmışlardır.

Mevcut çalışmanın analiz sonuçları, ölçeğin Türkçe versiyonunun, üç boyutlu özgün modelini koruduğunu göstermiştir; ancak 29 maddelik halinin Türkçe için yapı geçerliğini sağladığı kanıtlanmıştır. Ölçeğin orijinal üç boyutlu yapısı içerisinde **OSM** boyutunda yer alan maddeler, Langevin ve ark. (2009a) tarafından yapılan çalışmada 1, 3, 8, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 25, 28, 30, 32, 34, 36, 38 ve 40 nolu maddeler olmuştur. Mevcut çalışmada ise bu maddeler içerisinde yer alan 1. madde haricindeki maddeler **OSM** boyutunda yer almıştır. 1. madde ise faktör yükü düşük olduğu için analizden elenmiştir. Ölçeğin orijinal üç boyutlu yapısı içerisinde **SE** boyutunda yer alan maddeler, Langevin ve ark. (2009a) tarafından yapılan çalışmada 22, 24, 29, 31, 33, 35, 37 ve 39 nolu maddeler olmuştur. Mevcut çalışmada ise bu maddeler içerisinde yer alan 24, 33 ve 39 nolu maddeler haricindekiler **SE** boyutunda yer almıştır. Çünkü 24, 33 ve 39 nolu maddeler analizden elenmiştir. Ölçeğin orijinal üç boyutlu yapısı içerisinde **SB** boyutunda yer alan maddeler, Langevin ve ark. (2009a) tarafından yapılan çalışmada 2, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17 ve 26 nolu maddeler olmuştur. Mevcut çalışmada ise bu maddeler içerisinde yer alan 2, 5, 14 ve 17 nolu maddeler analizden elenmiştir. Orijinal ölçekte **SB** boyutunda yer alan 26 nolu madde “*Kekemeliği olan bir çocukla beraber ev ödevi yapmazdım*” ise mevcut çalışmada, **SE** boyutu içerisinde yer almıştır. **SB** boyutu, diğer kişilerin kekemeliği olan çocuklar hakkında ne düşündüğüne yönelik endişeyi yansıtırken **SE** ise kekemeliği olan çocuklar ile sözel etkileşime yönelik hayal kırıklığını

yansıtmaktadır. Çalışmamıza katılan çocuklar için bu maddenin, ödev yapma sırasında kekemeliği olan akranları ile sözel etkileşime geçilmesi gerektiği ifadesini yansıtmış olabileceği düşünülebilir. Bunlar haricinde Langevin ve ark. (2009a) tarafından PATCS Ölçeği'ne ilişkin ikinci bir incelemenin yapıldığı çalışma içerisinde faktör yükü düşük olduğu için elenen 4 nolu '*Kekemeliği olan çocuklar, partilere gitmek istemezler*' maddesi mevcut çalışma içerisinde, diğer kişilerin kekemeliği olan çocuklar hakkında ne düşündüğüne yönelik endişeyi yansıtan **SB** boyutu içerisinde yer almıştır.

PATCS-TR Ölçeği'nin toplam kavram açıklayıcılığı %52.71 olarak hesaplanmıştır. **OSM** boyutunun, açıklayıcılığa katkı oranı %31.040; **SE** boyutunun, toplam açıklayıcılık oranına katkısı %12.315 ve **SB** boyutunun, toplam açıklayıcılık oranına katkısı ise %9.358 olarak tespit edilmiştir.

5.2. PATCS-TR Ölçeği'nin Güvenirlik Analizi Bulgularının Tartışılması

PATCS-TR Ölçeği'nin güvenilirliğini belirleyebilmek amacı ile güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alfa) ile test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve madde-analizi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yarıya bölme yöntemi ile güvenilirlik değerleri kontrol edilmiştir. Kalaycı (2006), güvenilirlik katsayısına ilişkin ölçüt değerleri; <0.40 olduğunda ölçek güvenilir değildir, 0.40-0.60 arasında olduğunda ölçek güvenilirliği düşüktür, 0.60-0.80 arasında olduğunda ölçek oldukça güvenilir ve 0.80-1.00 arasında olduğunda ise ölçek yüksek güvenilirlikte olduğu şeklinde ifade etmiştir.

PATCS-TR Ölçeği'nin **OSM** boyutu için ($\alpha = .934$), **SE** boyutu için ($\alpha = .802$) ve **SB** boyutu için ($\alpha = .823$) güvenilirlik değerlerinin yüksek düzeyde oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca 29 madde rastgele olarak ikiye ayrıldığında ilk grupta yer alan maddelerden hesaplanan Cronbach's Alpha değeri (.904), ikinci grupta yer alan maddelerden hesaplanan Cronbach's Alpha değeri (.926) olarak bulunmuştur. Her iki madde grubunda da yüksek güvenilirlik düzeyinde değerler elde ettikleri görülmektedir.

PATCS-TR Ölçeği'nin madde analizi bulgularına göre madde toplam korelasyon sütunundaki değerlerin **OSM** boyutunda, 0.502 ile 0.733 arasında; **SE** boyutunda, 0.493 ile 0.667 arasında ve **SB** boyutunda; 0.506 ile 0.660 arasında değiştiği görülmüştür. Langevin (2009) tarafından yapılan çalışmada da bu değerlere benzer biçimde; **OSM** boyutunda, .47 ile .84 arasında; **SE** boyutunda, .47 ile .70 arasında ve **SB** boyutunda ise .43 ile .62 arasında değerler elde edilmiştir.

PATCS-TR Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayısı (.815), test tekrar test güvenirliği ise (.802) olarak hesaplanmıştır. Bu iki değer de yüksek güvenirlik düzeyindedir. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin kanıtlandığı bulunmuştur. Langevin (2009) tarafından yürütülen çalışmada da toplam ölçek için test-tekrar test güvenirlik değerinin .85; iç tutarlılık katsayısının ise .97 olduğu görülmüştür. Langevin ve ark. (2009a) tarafından yürütülen çalışmada ise toplam ölçek için test-tekrar test güvenirliği .88, iç tutarlılık katsayısı ise .97 olarak bulunmuştur.

Yapılan güvenirlik analizleri neticesinde PATCS-TR Ölçeği'nin güvenilir bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir. Ayrıca ölçeğin orijinal versiyonunun test-tekrar test güvenirlik analizleri Langevin ve ark. (2009a) tarafından 48; Langevin (2009) tarafından ise 29 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Langevin ve ark. (2009a) tarafından yürütülen çalışmada, her sınıf düzeyinden (3, 4, 5 ve 6) katılımcılara test-tekrar test ölçümünde yer verilememiştir. Mevcut çalışmanın, hem katılımcı sayısının daha fazla olması hem test-tekrar test güvenirliğinde her sınıf düzeyinden katılımcıya yer vermesi gerekçeleriyle daha kapsamlı analiz kanıtları sunduğu düşünülmektedir. İlaveten mevcut çalışmada, PATCS-TR Ölçeği'nin güvenirlik analizleri daha önce Langevin ve ark. (2009a) ve Langevin (2009) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılan iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar ölçümleri haricinde yarıya bölme yöntemi ile de test edilmiştir.

5.3. PATCS-TR Ölçek Puanlarının Fark Testleri ile Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

5.3.1. Cinsiyet

Çalışmamız sonucunda, PATCS-TR Ölçeği genel puan ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ölçeğin orijinalinin kullanıldığı ve cinsiyete göre ölçek puanları arasında farklılık bulan (Langevin ve ark., 2009a) ve bulmayan (Langevin, 2009; Langevin ve Hagler, 2004) çalışmalara rastlanmaktadır. Langevin (2009), cinsiyete göre ölçek puanları arasında farklılık bulunmamasında, kekemeliği olan birisini bilme durumunun etkili olabileceğinden bahsetmiştir. Ancak mevcut çalışmada, kekemeliği olan birisini bilme durumu da ölçek puanları üzerinde etkili olmadığı için bahsedilen olasılık bu çalışma için geçerli olmamıştır. Nowicki ve Sandieson (2002), sunulan uyarının kız olması veya hem kız hem de erkek uyarılar sunulması durumunda,

kızların daha kabul edici bir tutumu benimsediklerini ifade etmişlerdir. Ancak çalışmamızda hem kız hem de erkek karakterleri içeren videolar izletilmesine rağmen kızların kekemeliğe yönelik akran tutumları daha olumlu olarak bulunmamıştır. Öte yandan, Evans ve ark. (2008) tarafından yürütülen çalışmada da cinsiyet değişkeninin, çocukların kekemeliğe yönelik algıları üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Buna paralel biçimde, 3-13 yaş arası çocukların kekemeliğe yönelik tutumları üzerinde cinsiyet etkisi saptamayan başka çalışmalar da bulunmaktadır (Griffin ve Leahy, 2007; Hartford ve Leahy, 2007). Akran ilişkileri ile sosyal bilişin ilişkili olduğuna dair bilgi de göz önüne alınınca (Slaughter ve ark., 2015), kekemeliğe yönelik akran tutumları üzerinde sosyal biliş gibi diğer faktörlerin de etkili olabileceği düşünülmektedir.

5.3.2. Kekemeliği olan birisini bilme durumu

Ölçeğin orijinalinin kullanılarak yürütüldüğü çalışmalarda, kekemeliği olan birisini bildiğini ifade eden öğrenciler ile kekemeliği olan birisini bilmediklerini ifade eden öğrencilerin ölçek puanları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Langevin, 2009; Langevin ve ark., 2009; Langevin ve Hagler, 2004). Dahası Klassen (2002), kekemeliği olan birisini daha önceden bildiğini belirten yetişkin bireylerin, genel toplumdaki bireylere kıyasla kekemeliğe yönelik daha olumlu tutumlarının olduğunu ifade etmiştir.

Öte yandan çalışmamız sonucunda, kekemeliği olan birisini bilme durumuna göre PATCS-TR Ölçeği genel puanı ve alt boyut puanlarının karşılaştırılmasında, toplam puan boyutunda ve alt boyut puanlarında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Buna göre, kekemeliği olan bir birey bilip bilmeme durumuna göre katılımcı çocukların ölçek puanlarının farklılık göstermedikleri anlaşılmaktadır. Bu sonuç ile paralel olarak, kekemeliği olan kişiler ile kurulan temasın, kekemelik tutumları üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını bildiren farklı çalışmalara da rastlanmaktadır (Boyle ve ark., 2009; Gabel ve ark., 2004). Buradan yola çıkarak, kekemeliği olan kişiyi daha önceden bilme durumunda söz konusu kişi ile kurulan etkileşimin doğası ve kalitesinin de kekemelik tutumları üzerinde etkisi olabileceği düşünülmüştür (Weidner, 2016).

Ayrıca alanyazında, kekemeliği olan bir kişiyi bilme durumunda, kişi ile kurulan etkileşimin derecesi ve türü (canlı veya video kaydı) gibi faktörlerin de önemli olabileceğine dikkat çekilmektedir (Langevin, 2009). Öte yandan, Gabel ve ark. (2004), yetişkinler ile yürüttükleri çalışmalarında, kekemeliği olan bir kişiyi tanıma derecesinin, kekemeliğe yönelik tutumlar üzerinde etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bu durum, çocuklar üzerinde farklı sonuçlar verebilir. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde,

çalışmamızın katılımcı grubunu oluşturan ve daha önceden keke meliği olan birisini bildiği belirten çocukların, keke meliğe yönelik tutumlarında başka faktörlerin de (Örn. Etkileşim derecesi, kalitesi) etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu durumun daha ayrıntılı olarak ele alınabileceği başka çalışmalara da gereksinim duyulmaktadır. Örneğin çocukların, keke meliği olan bir birey bilme durumlarının keke meliğe yönelik tutumları üzerindeki etkisi, bu belirtilen birey ile kurulan yakınlık derecesi de göz önüne alınarak incelenebilir.

5.3.3. Yaş ve sınıf düzeyi

Orijinal ölçek ile yapılan çalışmaların bulguları sınıf düzeyinin, ölçek puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir (Langevin, 2009; Langevin ve ark., 2009). Langevin ve Hagler (2004) tarafından yürütülen çalışmada ise sadece 4. ve 5. ile 4. ve 6. sınıflar arasında puan farklılıkları bulunurken 5. ve 6. sınıflar arasında puan farklılığı bulunmamıştır. Bu bulgulara benzer biçimde, Hartford ve Leahy (2007), çocukların keke meliğe yönelik algılarını inceledikleri çalışmalarında, 1. ve 3. sınıflar ve 1. ve 6. sınıflar arasında anlamlı farklılık bulurken 3 ve 6. sınıflar arasında anlamlı farklılık bulmamıştır. Öte yandan, mevcut çalışmada katılımcı çocukların sınıfları ve yaşlarına göre PATCS-TR Ölçeği genel puanı ve alt boyut puanlarının karşılaştırılmasında toplam puan boyutunda ve alt boyut puanlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Alanyazında çocukların yaşları büyüdükçe, keke meliğe yönelik tutumlarının ebeveynlerinin tutumlarına daha yakın hale geldiği ve daha olumlu olduğu çeşitli çalışma bulgularında belirtilmektedir (Glover ve ark., 2019; Weidner ve ark., 2020). Bununla birlikte daha küçük yaştaki çocukların keke meliğe yönelik tutumlarının, daha büyük yaştaki çocuklara kıyasla daha olumsuz olduğu bildirilmektedir (Weidner ve ark., 2015, 2017). Nitekim çalışmamız sonucunda da çocukların yaşları ve sınıf düzeyleri arttıkça elde ettikleri ölçek puanlarının anlamlı olarak arttığı bulunmuştur. PATCS-TR Ölçeği puanlamasına göre, daha yüksek ölçek puanının, keke meliğe yönelik daha olumlu tutumları yansıttığı bilgisi göz önüne alınınca (Langevin, 2009) çalışmaya katılan Türk çocukları için yaş ve sınıf düzeyi arttıkça keke meliğe yönelik tutumların daha olumlu hale geldiği söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Çalışmanın sonuçları, PATCS-TR Ölçeği'nin kekemeliğe yönelik tutum araştırmalarında kullanılabilecek Türkçe için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan analizler neticesinde, ölçeğin **OSM**, **SE** ve **SB** olmak üzere üç boyutlu özgün halini koruduğu ve faktör analizleri neticesinde 29 maddelik halinin Türkçe için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceği görülmüştür. Buna göre ölçeğin **OSM** boyutunda, 17; **SE** ve **SB** boyutunda ise 6'şar madde yer almaktadır. Ayrıca, PATCS-TR Ölçeği puanlarının katılımcı çocukların cinsiyetleri ve daha öncesinde kekemeliği olan birisini bilme durumlarından etkilenmediği bulunmuştur. Bunlarla birlikte, yaş ve sınıf düzeyi arttıkça, PATCS-TR Ölçeği puanlarının anlamlı bir şekilde arttığı görülmüştür. PATCS ölçek puanı arttıkça kekemeliğe yönelik akran tutumlarının daha olumlu hale geldiği bilgisi (Langevin, 2009) göz önüne alınınca, yaş ve sınıf düzeyi artan katılımcı grubunu oluşturan çocukların kekemeliğe yönelik akran tutumlarının daha olumlu hale geldiği söylenebilir.

6.2. Sınırlılıklar ve Öneriler

Çalışmada yapı geçerliğini test edebilmek için AFA ve DFA uygulanmıştır. Ancak yapı geçerliği kapsamında uygun bir ölçek bulunamadığı için benzer ölçek geçerliğine bakılamamıştır. Bu nedenle ileride, PATCS-TR Ölçeğinin benzer ölçek geçerliğine de bakılması önerilmektedir. Ayrıca test-tekrar test ölçümleri, 77 çocuk ile sınırlıdır. Daha ileride test-tekrar ölçümleri için katılımcı sayısının artırılması önerilmektedir. Bu çalışmada, kekemeliği olan birisini bilip bilmeme durumunun, çocukların kekemeliğe yönelik tutumları üzerindeki olası etkisi incelenmiştir. Ancak çocuğun kekeleyen kişi ile olan yakınlık derecesinin, tutumlar üzerindeki etkisi incelenmemiştir. Ayrıca çalışma, Kocaeli ilinden 844 okul çağı çocuk ile sınırlıdır. Tüm bunlar göz önüne alınarak ölçeğin ileri psikometrik analizlerinin katılımcı sayısının artırıldığı ve farklı bölgelerden geniş bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmesi önerilmektedir. İlaveten, PATCS-TR Ölçeği, çocukların kekemeliğe yönelik tutumları üzerinde etkili olabilecek diğer nitelikler (Örn. Sosyal biliş, kişisel özellikler) ile birlikte ele alınarak da incelenebilir. Ölçek kullanılarak kültürler arası akran tutumlarını inceleyecek çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Ülkemizde kekemeliği olan okul çağı çocuklara yönelik geliştirilmiş sınıf temelli bir akran eğitimi müdahale programına ulaşılammıştır. Çalışma analizleri sonucunda ortaya çıkan üç alt boyutun (**OSM**, **SE** ve **SB**), geliştirilebilecek olan müdahale programlarının içeriğini oluşturma konusunda yardımcı olacağı belirtilmektedir. **OSM** faktörü; çocuğun kendi grubunun ve başka bir grubun üyelerine karşı göstermiş olduğu rahatlık seviyesini yansıtmaktadır (Örn. Kekemeliği olan bir çocuğun bizimle birlikte gezmesine izin verirdim). Buradan yola çıkarak, müdahale programları içerisinde kekemeliği olan ve olmayan çocukların benzerlik ve farklılıklarından bahsedilebilir. **SB** faktörü, diğer kişilerin kekemeliği olan çocuklar hakkında ne düşündüğüne yönelik endişeyi yansıtmaktadır (Örn. Kekemeliği olan bir çocukla bir arada görülmekten utanırdım). Buradan yola çıkarak, eğitim programları içerisinde kekemeliği olan çocuklar ile etkileşim kurma üzerine hangi kişisel seçimlerin yapılabileceğinden bahsedilebilir. **SE** faktörü ise kekemeliği olan çocuklar ile sözel etkileşime yönelik hayal kırıklığını yansıtmaktadır (Örn. Kekemeliği olan bir çocukla konuşsam kendimi gergin hissederdim). Buradan yola çıkarak, kekemeliği olan bireyler ile iletişim kurarken hangi iletişimsel stratejilerin onlara yardımcı olabileceğinden söz edilebilir (Langevin ve ark., 2009a). Tüm bunlar göz önüne alınarak çalışmada, geçerlik ve güvenirliği yapılan PATCS-TR Ölçeği ile ülkemizde geliştirilebilecek olan kekemeliği olan çocuklara yönelik sınıf temelli akran eğitimi müdahale programlarının etkililiği incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Abdalla, F. A., St. Louis, K. O. (2012). Arab school teachers' knowledge, beliefs and reactions regarding stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 37(1), 54-69.
- Abdalla, F., St. Louis, K.O. (2014). Modifying attitudes of Arab school teachers toward stuttering. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 45(1), 14-25.
- Aboud, F. E. (1988). *Children and prejudice*. Oxford: Blackwell.
- Al-Khaledi, M., Lincoln, M., McCabe, P., Packman, A., Alshatti, T. (2009). The attitudes, knowledge and beliefs of Arab parents in Kuwait about stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 34(1), 44-59.
- Ambrose, N. G., Yairi, E. (1994). The development of awareness of stuttering in preschool children. *Journal of Fluency Disorders*, 19(4), 229-245.
- Ambrose, N. G., Yairi, E., Loucks, T. M., Seery, C. H., Throneburg, R. (2015). Relation of motor, linguistic and temperament factors in epidemiologic subtypes of persistent and recovered stuttering: Initial findings. *Journal of fluency disorders*, 45, 12-26.
- Ambrose, N.G. (2004). Theoretical perspectives on the cause of stuttering. *Contemp Issues Commun. Sci. Disord.*, 31, 80 – 91.
- Anderson, J.D., Pellowski, M.W., Conture, E.G., Kelly, E.M. (2003). Temperamental characteristics of young children who stutter. *J Speech Lang Hear Res*, 46(5), 1221–1233.
- Arafa, A., Senosy, S., Sheerah, H. A., St. Louis, K. (2021). Public attitudes towards people who stutter in South Egypt. *Plos One*, 16(2), e0245673.
- Arnold, H. S., Li, J. (2016). Associations between beliefs about and reactions toward people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 47, 27-37.
- Arnold, H. S., Li, J., Goltl, K. (2015). Beliefs of teachers versus non-teachers about people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 43, 28-39.
- ASHA (American Speech-Language-Hearing Association) (1993). *Definitions of Communication Disorders and Variations*. Erişim adresi <https://www.asha.org/policy/rp1993-00208/> Erişim tarihi: 31.10.2020.
- Augoustinos, M., Reynolds, K. J. (Eds.). (2001). *Understanding prejudice, racism, and social conflict*. Sage.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş AMOS uygulamaları*. Ezgi Kitabevi.
- Beavers, A. S., Lounsbury, J. W., Richards, J. K., Huck, S. W., Skolits, G. J., Esquivel, S. L. (2013). Practical considerations for using exploratory factor analysis in educational research. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 18(6), 1-13.

- Beilby, J. (2014). Psychosocial impact of living with a stuttering disorder: Knowing is not enough. *In Seminars in Speech and Language*, 35 (2), 132-143.
- Beilby, J. M., Byrnes, M. L., Meagher, E. L., Yaruss, J. S. (2013). The impact of stuttering on adults who stutter and their partners. *Journal of Fluency Disorders*, 38(1), 14-29.
- Beilby, J. M., Byrnes, M. L., Young, K. N. (2012). The experiences of living with a sibling who stutters: A preliminary study. *Journal of Fluency Disorders*, 37(2), 135-148.
- Betz, I. R., Blood, G. W., Blood, I. M. (2008). University students' perceptions of pre-school and kindergarten children who stutter. *Journal of Communication Disorders*, 41(3), 259-273.
- Blood, G. W., Blood, I. M. (2004). Bullying in adolescents who stutter: Communicative competence and self-esteem. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, 31(Spring), 69-79.
- Blood, G. W., Blood, I. M. (2007). Preliminary study of self-reported experience of physical aggression and bullying of boys who stutter: Relation to increased anxiety. *Perceptual and motor skills*, 104 (3_suppl), 1060-1066.
- Blood, G. W., Blood, I. M., Tellis, G., Gabel, R. (2001). Communication apprehension and self-perceived communication competence in adolescents who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 26 (3), 161-178.
- Blood, G. W., Blood, I. M., Tramontana, G. M., Sylvia, A. J., Boyle, M. P., Motzko, G. R. (2011). Self-reported experience of bullying of students who stutter: Relations with life satisfaction, life orientation, and self-esteem. *Perceptual and motor skills*, 113(2), 353-364.
- Blood, G. W., Boyle, M. P., Blood, I. M., Nalesnik, G. R. (2010). Bullying in children who stutter: Speech-language pathologists' perceptions and intervention strategies. *Journal of Fluency Disorders*, 35(2), 92-109.
- Blood, G., Blood, I. (2016). Long-term consequences of childhood bullying in adults who stutter: social anxiety, fear of negative evaluation, self-esteem and satisfaction with life. *Journal of Fluency Disorders*, 50, 72-84.
- Boden, J. M., van Stockum, S., Horwood, L. J., Fergusson, D. M. (2016). Bullying victimization in adolescence and psychotic symptomatology in adulthood: evidence from a 35-year study. *Psychological Medicine*, 46(6), 1311-1320.
- Boyle, M. P. (2013). Assessment of stigma associated with stuttering: development and evaluation of the self-stigma of stuttering scale (4S). *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 56(5), 1517-1529.
- Boyle, M. P., Blood, G. W., Blood, I. M. (2009). Effects of perceived causality on perceptions of persons who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 34, 201-218.

- Brce, J., Vanryckeghem, M. (2017). Communication attitude of slovenian preschool children who do and do not stutter. *J Speech Pathol Ther*, 2(1), 1-5.
- Cangi, E. (2020). Akıcılık Bozuklukları ve Kekemelik. O, Tanrıdağ (Ed.), *Nörobilim ve Dil-Konuşma Bozuklukları* (1. Baskı) içinde (s. 261-274). Nobel Tıp.
- Cherif, L., Boudabous, J., Khmakhem, K., Kammoun, S., Hadji, Ayadi, H., Moalla, Y. (2018). Self-esteem and anxiety in stuttering children and attitude of their parents. *Health Education and Care*, 3(2), 1-5.
- Cherry, C., Sayers, B. (1956). Experiments upon the total inhibition of stammering by external control and some clinical results. *Journal of Psychosomatic Research*, 1, 233–246.
- Conture, E. G., Walden, T. A., Arnold, H. S., Graham, C. G., Hartfield, K. N., Karrass, J. (2006). Communication-emotional model of stuttering. *Current Issues in Stuttering Research and Practice*, 2, 17-47.
- Cooper, E. B. (1975). Clinician attitudes toward stutterers: a study of bigotry? Paper presented at the annual convention of the American Speech and Hearing Association, Washington, DC.
- Cooper, E. B., Cooper, C. S. (1985). Clinician attitudes toward stuttering: A decade of change (1973–1983). *Journal of Fluency Disorders*, 10(1), 19-33.
- Cooper, E. B., Cooper, C. S. (1996). Clinician attitudes towards stuttering: Two decades of change. *Journal of Fluency Disorders*, 21(2), 119-135.
- Coriat, I. (1928). Stammering: A psychoanalytic interpretation. *Nerv. Ment. Dis. Monogr.*, 47, 1–68.
- Corrigan, P. (2004). How stigma interferes with mental health care. *American Psychologist*, 59(7), 614.
- Corrigan, P. W. (1998). The impact of stigma on severe mental illness. *Cognitive and Behavioral Practice*, 5(2), 201-222.
- Corrigan, P. W., Rafacz, J., Rüsch, N. (2011). Examining a progressive model of self-stigma and its impact on people with serious mental illness. *Psychiatry Research*, 189(3), 339–343.
- Craig, A. (1990). An investigation into the relationship between anxiety and stuttering. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 55(2), 290-294.
- Craig, A., Hancock, K. (1996). Anxiety in children and young adolescents who stutter. *Australian Journal of Human Communication Disorders*, 24(1), 28-38.
- Craig, A., Hancock, K., Tran, Y., Craig, M. (2003). Anxiety levels in people who stutter. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46 (5), 1197-1206.
- Craig, W. M., Pepler, D. J. (2007). Understanding bullying: From research to practice. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 48(2), 86-93.

- Crowe, T. A., Cooper, E. B. (1977). Parental attitudes toward and knowledge of stuttering. *Journal of Communication Disorders*, 10(4), 343-357.
- Cvencek, D., Meltzoff, A. N., Greenwald, A. G. (2011). Math–gender stereotypes in elementary school children. *Child Development*, 82(3), 766-779.
- Çapık, C., Gözüm, S., Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(3), 199-210.
- Daniels, D. E., Panico, J., Sudholt, J. (2011). Perceptions of university instructors toward students who stutter: A quantitative and qualitative approach. *Journal of Communication Disorders*, 44(6), 631-639.
- Davis, S., Howell, P., Cooke, F. (2002). Sociodynamic relationships between children who stutter and their non-stuttering classmates. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(7), 939-947.
- De Nardo, T., Gabel, R. M., Tetnowski, J. A., Swartz, E. R. (2016). Self-acceptance of stuttering: A preliminary study. *Journal of communication disorders*, 60, 27-38.
- Dean, J. C., Poremba, G. A. (1983). The alcoholic stigma and the disease concept. *International journal of the addictions*, 18(5), 739-751.
- Demirel, Y. (2011). İşyerinde ayrımcılık: kavramsal bir inceleme. *Tisk Akademi*, 6(12), 67-87.
- DeNil, L., Kroll, R., Kapur, S., Houle, S. (2000). A positron emission tomography study of silent and oral single word reading in stuttering and nonstuttering adults. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43, 1038–1053.
- DiLollo, A., Manning, W. H., Neimeyer, R. A. (2003). Cognitive anxiety as a function of speaker role for fluent speakers and persons who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 28(3), 167-186.
- Dinç, S., Ekinci, M. (2019). Merhamet yorgunluğu kısa ölçeği'nin türkçe'ye uyarlanması, geçerlilik ve güvenirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11, 192-202.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological science*, 16(4), 328-335.
- Dorsey, M., Guenther, R. K. (2000). Attitudes of professors and students toward college students who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 25(1), 77-83.
- Eagly, A. H., Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. New York, NY: Harcourt Brace College.
- Eggers, K., De Nil, L. F., Van den Bergh, B. R. (2013). Inhibitory control in childhood stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 38(1), 1–13.
- Eggers, K., Luc, F., Van den Bergh, B. R. (2010). Temperament dimensions in stuttering and typically developing children. *Journal of fluency disorders*, 35(4), 355-372.

- Einarsdóttir, J., Ingham, R. J. (2005). Have disfluency-type measures contributed to the understanding and treatment of developmental stuttering?. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 14, 260-273.
- Evans, D., Healey, E. C., Kawai, N., Rowland, S. (2008). Middle school students' perceptions of a peer who stutters. *Journal of Fluency Disorders*, 33(3), 203-219.
- Ezrati-Vinacour, R., Platzky, R., Yairi, E. (2001). The young child's awareness of stuttering-like disfluency. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 44(2), 368-380.
- Felsenfeld, S., van Beijsterveldt, C. E. M., Boomsma, D. I. (2010). Attentional regulation in young twins with probable stuttering, high nonfluency, and typical fluency. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 53 (5), 1147-1166.
- Flavell, J. H. (1999). Cognitive development: Children's knowledge about the mind. *Annual review of psychology*, 50(1), 21-45.
- Flynn, T. W., Louis, K. O. S. (2011). Changing adolescent attitudes toward stuttering. *Journal of fluency disorders*, 36(2), 110-121.
- Fornell, C., Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Franck, A. L., Jackson, R. A., Pimentel, J. T., Greenwood, G. S. (2003). School-age children's perceptions of a person who stutters. *Journal of fluency disorders*, 28(1), 1-15.
- Furnham, A., Davis, S. (2004). Involvement of social factors in stuttering: A review and assessment of current methodology. *Stammering Research: an on-line journal published by the British Stammering Association*, 1(2), 112.
- Gabel, R. M., Blood, G. W., Tellis, G. M., Althouse, M. T. (2004). Measuring role entrapment of people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 29(1), 27-49.
- Garcia, L. J., Laroche, C., Barrette, J. (2002). Work integration issues go beyond the nature of the communication disorder. *Journal of Communication Disorders*, 35(2), 187-211.
- Gerlach, H., Chaudoir, S. R., Zebrowski, P. M. (2021). Relationships between stigma-identity constructs and psychological health outcomes among adults who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 70, 105842.
- Giorgetti, M.D.P., Oliveira, C.M.C.D., Giacheti, C.M. (2015). Behavioral and social competency profiles of stutterers. *CoDas*, 27 (1), 44-50.
- Glover, H. L., Louis, K. O. S., Weidner, M. E. (2019). Comparing stuttering attitudes of preschool through 5th grade children and their parents in a predominately rural Appalachian sample. *Journal of fluency disorders*, 59, 64-79.

- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Goodstein, L. (1958). Functional speech disorders and personality: A survey of the research. *Journal of Speech and Hearing Research*, 1, 359–376.
- Griffin, M., Leahy, M. M. (2007). Young children's (3–5 year old) perceptions of a dysfluent speaker. In *Proceedings of the Fifth World Congress on Fluency Disorders* (pp. 217–222). Dublin: The International Fluency Association.
- Guitar, B. (2014). *Stuttering: An integrated approach to its nature and treatment* (Fourth ed.). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.
- Guntupalli, V. K., Erik Everhart, D., Kalinowski, J., Nanjundeswaran, C., Saltuklaroglu, T. (2007). Emotional and physiological responses of fluent listeners while watching the speech of adults who stutter. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 42(2), 113–129.
- Guralnick, M. J., Connor, R. T., Hammond, M. A., Gottman, J. M., Kinnish, K. (1996). The peer relations of preschool children with communication disorders. *Child Development*, 67(2), 471–489.
- Ham, R. E. (1990). What is stuttering: Variations and stereotypes. *Journal of Fluency Disorders*, 15(5–6), 259–273.
- Hartford, E., Leahy, M. M. (2007). The perceptions of primary school children of a person who stutters. In J. Au-Yeung, & M. M. Leahy (Eds.), *Research, treatment, and self-help in fluency disorders: New Horizons. Proceedings of the fifth world congress on fluency disorders* (ss. 223–229). International Fluency Association.
- Hartley, M. T., Bauman, S., Nixon, C. L., Davis, S. (2015). Comparative study of bullying victimization among students in general and special education. *Exceptional Children*, 81(2), 176–193.
- Hawkins, H. (2019). Attitudes of stuttering within the social networks of people who stutter. Doktora Tezi. University of Alabama Libraries.
- Hugh-Jones S., Smith P. (1999). Self reports of short and long term effects of bullying on children who stammer. *British Journal of Psychology*, 69, 141–158.
- Iverach, L., Jones, M., McLellan, L. F., Lyneham, H. J., Menzies, R. G., Onslow, M., Rapee, R. M. (2016). Prevalence of anxiety disorders among children who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 49, 13–28.
- Iverach, L., Rapee, R. M. (2014). Social anxiety disorder and stuttering: Current status and future directions. *Journal of Fluency Disorders*, 40, 69–82.
- Johnson, W., Associates. (1959). *The onset of stuttering: Research findings and implications*. Minneapolis: University of Minnesota.

- Kağıtçıbaşı, Ç., Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. Evrim.
- Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kang, C. (2015). Recent advances in genetic studies of stuttering. *Journal of Genetic Medicine*, 12(1), 19-24.
- Karrass, J., Walden, T. A., Conture, E. G., Graham, C. G., Arnold, H. S., Hartfield, K. N., Schwenk, K. A. (2006). *Relation of emotional reactivity and regulation to childhood stuttering*. *Journal of communication disorders*, 39(6), 402-423.
- Kathard, H., Walters, F., Frieslaar, K., Mhlono, T., Rhoo, M., Shaboodien, R., ... & Camroodien-Surve, F. (2014). Classroom intervention to change peers' attitudes towards children who stutter: A feasibility study. *South African Journal of Communication Disorders*, 61(1), 11.
- Kawai, N., Healey, E. C., Nagasawa, T., Vanryckeghem, M. (2012). Communication attitudes of Japanese school-age children who stutter. *Journal of communication disorders*, 45(5), 348-354.
- Kefalianos, E., Onslow, M., Block, S., Menzies, R., Reilly, S. (2012). Early stuttering, temperament and anxiety: Two hypotheses. *Journal of fluency disorders*, 37(3), 151-163.
- Kızılcı, S., Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü*, Ankara: Atilla Kitapevi.
- Klassen, T. R. (2002). Social distance and the negative stereotype of people who stutter. *Journal of Speech-Language Pathology and Audiology*, 26, 90-99.
- Klein, J. F., Hood, S. B. (2004). The impact of stuttering on employment opportunities and job performance. *Journal of fluency disorders*, 29(4), 255-273.
- Kleinow, J., Smith, A. (2000). Influences of length and syntactic complexity on the speech motor stability of the fluent speech of adults who stutter. *Journal of speech, language, and hearing research*, 43(2), 548-559.
- Klomek, A. B., Snir, A., Apter, A., Carli, V., Wasserman, C., Hadlaczky, G., ... & Wasserman, D. (2016). Association between victimization by bullying and direct self injurious behavior among adolescence in Europe: a ten-country study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 25(11), 1183-1193.
- Kondakçı, Y., Emil, S. (2017). Nicel veri analizi ve yorumlanması. C, Robson. (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması* (2. Baskı) içinde (ss. 506-507). Anı Yayıncılık.
- Langevin, M. (2009). The Peer Attitudes Toward Children Who Stutter Scale: Reliability, known groups validity, and negativity of elementary school-age children's attitudes. *Journal of Fluency Disorders*, 34, 72-86.

- Langevin, M., Bortnick, K., Hammer, T., Wiebe, E. (1998) Teasing/bullying experienced by students who stutter: Toward development of a questionnaire. *Contemporary Issues in Communication Sciences and Disorders*, 25, 12–24.
- Langevin, M., Hagler, P. (2004). Development of a scale to measure peer attitudes toward children who stutter. In A. K. Bothe (ed.), *Evidence-based Treatment of Stuttering: Empirical Bases and Clinical Applications* (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates), ss. 139–171.
- Langevin, M., Kleitman, S., Packman, A., Onslow, M. (2009a). The peer attitudes toward children who stutter (PATCS) scale: An evaluation of validity, reliability and the negativity of attitudes. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 44, 352–368.
- Langevin, M., Packman, A., Onslow, M. (2009b). Peer responses to stuttering in the preschool setting. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 18, 264–276.
- Langevin, M., Packman, A., Onslow, M. (2010). Parent perceptions of the impact of stuttering on their preschoolers and themselves. *Journal of communication disorders*, 43(5), 407–423.
- Langevin, M., Prasad, N. N. (2012). A stuttering education and bullying awareness and prevention resource: A feasibility study. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 43 (3), 344–358.
- Lau, S. R., Beilby, J. M., Byrnes, M. L., Hennessey, N. W. (2012). Parenting styles and attachment in school-aged children who stutter. *Journal of communication disorders*, 45(2), 98–110.
- Levy, S. R., Killen, M. (Eds.). (2008). *Intergroup attitudes and relations in childhood through adulthood*. Oxford University Press.
- Li, J., Arnold, H. S. (2015). Reactions of teachers versus non-teachers toward people who stutter. *Journal of Communication Disorders*, 56, 8–18.
- Link, B. G., Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual review of Sociology*, 27(1), 363–385.
- Link, B. G., Phelan, J. C. (2006). Stigma and its public health implications. *The Lancet*, 367(9509), 528–529.
- Livingston, J. D., Boyd, J. E. (2010). Correlates and consequences of internalized stigma for people living with mental illness: A systematic review and meta-analysis. *Social science & medicine*, 71(12), 2150–2161.
- Mallick, R., Kathard, H., Thabane, L., Pillay, M. (2018). The classroom communication resource (ccr) intervention to change peer's attitudes towards children who stutter (CWS): study protocol for a randomised controlled trial. *Trials*. 19 (43), 1–8.
- Manning, W. H. (2010). *Clinical decision making in fluency disorders*. Plural Publishing.
- McAllister, J., Kelman, E., Millard, S. (2015). Anxiety and cognitive bias in children and young people who stutter. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 193, 183–191.

- Menzies, R. G., Onslow, M., Packman, A., O'Brian, S. (2009). Cognitive behavior therapy for adults who stutter: A tutorial for speech-language pathologists. *Journal of Fluency Disorders*, 34(3), 187–200.
- Meydan, C. H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellenmesi Amos Uygulamaları* (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mulcahy, K., Hennessey, N., Beilby, J., Byrnes, M. (2008). Social anxiety and the severity and typography of stuttering in adolescents. *Journal of Fluency Disorders*, 33(4), 306-319.
- Nowicki, E. A., Sandieson, R. (2002). A meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(3), 243-265.
- Olweus, D. (1993). *Bullying in Schools*. Blackwell, Cambridge, Massachusetts.
- Özdemir, R. S. (2010). Kekemeliğe dair kamuoyu tutumunun ölçülmesi: Eskişehir örneklemi. Doktora Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi.
- Padem, H., Göksu, A., Konaklı, Z. (2012). *Araştırma yöntemleri*. Sarajevo: International Burch University Yayınları.
- Panico, J., Healey, E. C., Knopik, J. (2015). Elementary school students' perceptions of stuttering: A mixed model approach. *Journal of Fluency Disorders*, 45, 1-11.
- Pellowski, M. W., Conture, E. G. (2002). Characteristics of speech disfluency and stuttering behaviors in 3-and 4-year-old children. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45, 20-34.
- Peters, H.F., Hulstijn, W., Van Lieshout, P.H. (2000). Recent developments in speech motor research into stuttering, *Phoniatr Logop*, 52 (1-3), 103-19.
- Plexico, L. W., Burrus, E. (2012). Coping with a child who stutters: A phenomenological analysis. *Journal of Fluency Disorders*, 37(4), 275-288.
- Postma, A., Kolk, H. (1993). The Covert Repair Hypothesis: Prearticulatory repair processes in normal and stuttered dysfluencies. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 36(3), 472-487.
- Raykov, T. (1997) Estimation of composite reliability for congeneric measures. *Applied Psychological Measurement*, 21, 173-184
- Reilly, S., Onslow, M., Packman, A., Cini, E., Conway, L., Ukoumunne, O. C., ... & Wake, M. (2013). Natural history of stuttering to 4 years of age: a prospective community-based study. *Pediatrics*, 132(3), 460-467.
- Rice, M., Kroll, R. (1997). Workplace experiences of people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 22(2), 140.

- Rigby, K., Slee, P. T. (1993). *The Peer Relations Questionnaire* (Adelaide, SA: Institute of Social Research, University of South Australia).
- Riley, J., Riley, J. G. (2000). A revised component model for diagnosing and treating children who stutter. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, 27(Fall), 188-199.
- Rocha, M., Yaruss, J. S., Rato, J. R. (2020). Stuttering Impact: A Shared Perception for Parents and Children?. *Folia Phoniatrica et logopaedica*, 72(6), 478-486.
- Rochat, P. (2003). Five levels of self-awareness as they unfold early in life. *Consciousness and Cognition*, 12(4), 717-731.
- Rodkin, P. C., Hodges, E. V. (2003). Bullies and victims in the peer ecology: Four questions for psychologists and school professionals. *School Psychology Review*, 32(3), 384-400.
- Rose, C. A., Simpson, C. G., Moss, A. (2015). The bullying dynamic: Prevalence of involvement among a large-scale sample of middle and high school youth with and without disabilities. *Psychology in the Schools*, 52(5), 515-531.
- Safwat, R. F., Sheikhany, A. (2014). Parental attitudes and knowledge of stuttering. *The Egyptian Journal of Otolaryngology*, 30(2), 151-156.
- Sheehan, J. (1953). Theory and treatment of stuttering as an approach-avoidance conflict. *Journal of Psychology*, 36, 27-49.
- Slaughter, V., Imuta, K., Peterson, C. C., Henry, J. D. (2015). Meta-analysis of theory of mind and peer popularity in the preschool and early school years. *Child Development*, 86(4), 1159-1174.
- Smart, J. (2001). *Disability, society, and the individual*. Austin, TX: Pro-ed.
- Smith, A., Kelly, E. M. (1997). Stuttering: A dynamic, multifactorial model. In R. F. Curlee., G. M. Siegel (Eds.), *Nature and treatment of stuttering: New directions*. (2nd ed., ss. 204-217). Boston: Allyn & Bacon.
- Smith, A., Weber, C. (2017). How stuttering develops: The multifactorial dynamic pathways theory. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 60(9), 2483-2505.
- Smith, K. A., Iverach, L., O'Brian, S., Mensah, F., Kefalianos, E., Hearne, A., Reilly, S. (2017). Anxiety in 11-year-old children who stutter: Findings from a prospective longitudinal community sample. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 60(5), 1211-1222.
- Smith, M.B. (1968). *Attitude change*. *International encyclopedia of the social sciences* (ss.458-467). New York: Crowell Collier & MacMillan.
- St. Louis, K. O. (2012). Male versus female attitudes toward stuttering. *Journal of Communication Disorders*, 45, 246-253.

- St. Louis, K. O., Sønsterud, H., Junuzović-Žunić, L., Tomaiuolo, D., Del Gado, F., Caparelli, E., ... & Węsierska, M. (2016a). Public attitudes toward stuttering in Europe: Within-country and between-country comparisons. *Journal of Communication Disorders*, 62, 115-130.
- St. Louis, K. O., Yaruss, J. S., Lubker, B. B., Pill, J., Diggs, C. C. (2000). An international public opinion survey of stuttering: Pilot results. Seminar presented at the 3rd World Congress on Fluency Disorders. Nyborg, Denmark.
- St. Louis., K. O., Weidner, M. E., Mancini, T. M. (2016b). Comparing parents' and young children's attitudes toward stuttering. *Journal of Speech Pathology & Therapy*, 1, 104.
- Starkweather, C. W., Gottwald, S. R. (1990). The demands and capacities model II: Clinical applications. *Journal of Fluency Disorders*, 15(3), 143-157.
- Thornicroft, G., Rose, D., Kassam, A., (2007). Sartorius N: Stigma: ignorance, prejudice or discrimination? *Br J Psychiatry*, 190, 192–193.
- Topbaş, S. (2015). Konuşma Dilinin Evrim Sürecinde İletişim-Dil-Konuşma Bağlantısı. In S. Topbaş (Ed.), *Dil ve Kavram Gelişimi* (s. 13). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Travis, L. (1957). The unspeakable feelings of people, with special reference to stuttering. In L. Travis (Ed.), *Handbook of speech pathology* (ss. 1009–1033). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Uysal, A. A., Özdemir, R. S. (2019). Temperamental characteristics of children who stutter and children who recovered stuttering spontaneously. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 4(2), 117-131.
- Valente, A. R. S., Louis, K. O. S., Leahy, M., Hall, A., Jesus, L. M. (2017). A country-wide probability sample of public attitudes toward stuttering in Portugal. *Journal of Fluency Disorders*, 52, 37-52.
- Vanryckeghem, M., Brutten, G. J., Hernandez, L. M. (2005). A comparative investigation of the speech-associated attitude of preschool and kindergarten children who do and do not stutter. *Journal of fluency disorders*, 30(4), 307-318.
- Walden, T. A., Frankel, C. B., Buhr, A. P., Johnson, K. N., Conture, E. G., Karrass, J. M. (2012). Dual diathesis-stressor model of emotional and linguistic contributions to developmental stuttering. *Journal of abnormal child psychology*, 40(4), 633-644.
- Walker, R., Mayo, R., St. Louis, K. O. (2016). Attitudes of college career counselors towards stuttering and people who stutter. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, 1(4), 44-53.
- Walsh, B., Usler, E., Bostian, A., Mohan, R., Gerwin, K. L., Brown, B., ... & Smith, A. (2018). What are predictors for persistence in childhood stuttering?. In *Seminars in Speech and Language*, 39 (4), 299-312.
- Ward, D. (2006). *Stuttering and cluttering: frameworks for understanding and treatment*. Psychology Press.

- Weidner, M. E. (2016). Measuring and Changing Preschool Children's Stuttering Attitudes. Doktora Tezi. West Virginia University.
- Weidner, M. E., Junuzovic-Zunic, L., Louis, K. O. S. (2020). A comparison of stuttering attitudes among nonstuttering children and parents in Bosnia & Herzegovina. *Clinical Archives of Communication Disorders*, 5(1), 42-53.
- Weidner, M. E., Louis, K. O. S., Burgess, M. E., LeMasters, S. N. (2015). Attitudes toward stuttering of nonstuttering preschool and kindergarten children: A comparison using a standard instrument prototype. *Journal of Fluency Disorders*, 44, 74-87.
- Weidner, M. E., St Louis, K. O., Nakışçı, E., Özdemir, R. S. (2017). A comparison of attitudes towards stuttering of non-stuttering preschoolers in the United States and Turkey. *South African Journal Of Communication Disorders*, 64(1), 1-11.
- Weidner, M., St. Louis, K. (2014). The public opinion survey of human attributes– stuttering/child (POSHA–S/child). Morgantown, WV: Populore.
- Wellman, H. M., Cross, D., Watson, J. (2001). Meta-analysis of theory-of-mind development: The truth about false belief. *Child Development*, 72(3), 655-684.
- Woods, C. L., Williams, D. E. (1976). Traits attributed to stuttering and normally fluent males. *Journal of Speech and Hearing research*, 19(2), 267-278.
- World Health Organization (WHO) (2001). International classification of functioning, disability, and health. Geneva: World Health Organization. Erişim Adresi <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429.pdf;jsessionid=B30A419C9B492ED9D6C8DE2BAC4563E6?sequence=1> Erişim Tarihi: 17.03.2021.
- World Health Organization (WHO) (t. y. a). Stigma and discrimination. Erişim Adresi <https://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/priority-areas/stigma-and-discrimination> . Erişim Tarihi: 17.03.2021.
- World Health Organization (WHO) (t. y. b). Process of translation and adaptation of instruments. Erişim Adresi http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/translation/en/ Erişim Tarihi: 08.12.2020.
- Yairi, E., Ambrose, N. (2005). *Early childhood stuttering*. Austin, TX: Pro- Ed.
- Yairi, E., Ambrose, N. (2013). Epidemiology of stuttering: 21st century advances. *Journal of fluency disorders*, 38(2), 66-87.
- Yairi, E., Ambrose, N. G. (1999). Early childhood stuttering I: Persistency and recovery rates. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 42(5), 1097– 1112.
- Yairi, E., Ambrose, N., Cox, N. (1996). Genetics of stuttering: A critical review. *Journal of Speech and Hearing Research*, 39, 771–784.

- Yairi, E., Seery, C.H. (2015). *Clinical Management of Stuttering*. In: Stuttering: Foundations and clinical applications. Upper Saddle River, NJ, Pearson.
- Yaruss, J. S., Quesal, R. W. (2006). Overall Assessment of the Speaker's Experience of Stuttering (OASES): Documenting multiple outcomes in stuttering treatment. *Journal of fluency disorders*, 31(2), 90-115.
- Yaruss, J. S., Reeves, N., Herring, C. (2018). How speech–language pathologists can minimize bullying of children who stutter. *In Seminars in Speech and Language*, 39 (04), 342-355.
- Yaruss, J.S., Quesal , R.W. (2004). Stuttering and the International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICF): an update. *Journal of Communication Disorders*. 37(1), 35–52.
- Yong, A. G., Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in quantitative methods for psychology*, 9(2), 79-94.
- Yüksel, T., Alaca, R., Sizer, E. (2020). Çocukluk çağında başlayan kekelemikte düzelmenin öngördürücüleri. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 93-100.
- Zackheim, C. T., Conture, E. G. (2003). Childhood stuttering and speech disfluencies in relation to children's mean length of utterance: A preliminary study. *Journal of Fluency Disorders*, 28(2), 115-142.

EKLER

Ek 1. Ölçek Uyarlama İzni

PATCS Scale 4 +

ML Marilyn Langevin <marilyn.langevin@ualberta.ca>
11.07.2020 Cmt 04:05
Kime: Ahsen ERİM

 PATCS 36 ITEMS_09_with dro...
121 KB

 PATCS 36 ITEMS_09_with dro...
43 KB

2 ek (164 KB) Tümünü indir Tümünü OneDrive - Sağlık Bilimleri Üniversitesi konumuna kaydet

Hello Ahsen,

I am very pleased that you are interested in this work and give you full permission to evaluate the reliability and validity of the PATCS scale in Turkey. I am attaching a word and pdf document of the PATCS scale for your use in your work. I am assuming that you will be translating it into Turkish. Although I am sure that you/your supervisor already know about the translation process I want to give you a friendly reminder to back translate it in your process. Some who are interested in translating this and other scales that I have developed have forgotten about this important step.

I wish you well and look forward to the outcome of your work. Please do not hesitate to contact me if you have further questions. I am now retired but continue to do some research/publication work for the present.

Best regards,

Marilyn Langevin, PhD.
Adjunct Associate Professor
Department of Communication Sciences and Disorders
Faculty of Rehabilitation Medicine
University of Alberta

email: marilyn.langevin@ualberta.ca

Ek 2. PATCS-TR Ölçeği

Lütfen her bir soru sesli okunurken sen de içinden oku ve okuduğın ifadelerin sana ne kadar uygun olduğunu işaretle. Her bir madde için beş seçenek verilmiştir. Bunlar arasından **sana en uygun olanı** daire içine alarak işaretle.

Sorular için herhangi bir doğru veya yanlış cevap yoktur.

12. Kekemeliğı olan çocuklarla anlaşmak kolaydır.

Kesinlikle	Katılmıyorum	Emin	Katılıyorum	Kesinlikle
Katılmıyorum		Değilim		Katılıyorum

22. Kekemeliğı olan bir çocukla konuşsam kendimi gergin hissederdim.

Kesinlikle	Katılmıyorum	Emin	Katılıyorum	Kesinlikle
Katılmıyorum		Değilim		Katılıyorum

26. Kekemeliğı olan bir çocukla beraber ev ödevi yapmazdım.

Kesinlikle	Katılmıyorum	Emin	Katılıyorum	Kesinlikle
Katılmıyorum		Değilim		Katılıyorum

Ek 3. İntihal Raporu

KEKEMELİĞİ OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AKRAN TUTUMLARI ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE UYARLAMA, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ (PATCS-TR)

ORJİNAL RAPORU

% 10	% 8	% 3	% 5
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Üsküdar Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 2
2	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	% 1
3	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	% 1
4	Submitted to Okan Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
5	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
6	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	www.turansam.org İnternet Kaynağı	<% 1

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: Ahsen Erim
Ödev başlığı: Tezler
Gönderi Başlığı: KEKEMELİĞİ OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AKRAN TUTUMLARI ...
Dosya adı: AHSEN_ERI_M-YL-TEZI_-_26.05.2021.docx
Dosya boyutu: 2.69M
Sayfa sayısı: 94
Kelime sayısı: 23,423
Karakter sayısı: 157,341
Gönderim Tarihi: 26-May-2021 09:29PM (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 1594748308

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
ANADOLU İLMİHARİ İNSTITÜTÜ

DR. YERKUNUTTA TURKİYE ANADOLU İLMİHARİ
DR. YERKUNUTTA TURKİYE ANADOLU İLMİHARİ
YERKUNUTTA TURKİYE

KEKEMELİĞİ OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AKRAN
TUTUMLARI ÖLÇÜĞÜNÜN TÜRKÇE'YE UYARLANMASI,
GÜVENLİK VE GÜVENLİLİĞİ (PACIS-TR)

Ahsen ERİM

Yazılanlar:
Dr. Öğr. Üyesi Ahsen ERİM

1594748308